

Lagrådsremiss

Hemlig rumsavlyssning

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 9 februari 2006

Thomas Bodström

Ari Soppela
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås att hemlig rumsavlyssning införs som ett nytt hemligt tvångsmedel.

Med hemlig rumsavlyssning avses att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.

Hemlig rumsavlyssning skall enligt förslaget få användas vid förundersökning avseende brott som har ett minimistraff om fängelse i minst fyra år. Som exempel på sådana brott kan nämnas terroristbrott, mord, dråp, människorov som inte är mindre grovt brott, grovt rån, grov mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse som utgör grovt brott. Hemlig rumsavlyssning skall få användas även vid förundersökning angående vissa andra allvarliga brott, såsom grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse.

Hemlig rumsavlyssning skall endast få avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Särskilda krav uppställs för tillstånd att avlyssna andra bostäder än den misstänktes egen bostad. Det skall som huvudregel inte vara tillåtet att avlyssna läkarmottagningar, massmedieredaktioner eller andra platser som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas av någon vars vittnesplikt är begränsad. Advokatkontor skall aldrig få avlyssnas. Detsamma skall gälla för biktstol eller annan plats som används för enskild själavård.

Samtal där advokat, läkare eller annan vars vittnesplikt är begränsad yttrar sig om sådant som personen i fråga inte skulle få höras om som vittne skall inte få avlyssnas. Det innebär att bl.a. samtal mellan

försvarare och den misstänkte, bikt och enskild själavård och samtal, där enligt tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen någon som talar inte får avslöja sin källa, inte skall få avlyssnas.

Förslaget innehåller flera rättssäkerhetsgarantier. Bland annat skall det för användning av hemlig rumsavlyssning krävas att allmän domstol lämnar tillstånd till åtgärden. Vidare skall offentliga ombud delta i sådana tillståndsärenden. Tiden för tillstånd skall inte få överstiga en månad åt gången. Tillstånd till hemlig rumsavlyssning skall få lämnas endast om det är av synnerlig vikt för utredningen samt om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär. Det införs också en reglering för användningen av överskottsinformation som fås vid användning av hemlig rumsavlyssning.

Möjligheten till hemlig rumsavlyssning skall enligt förslaget införas genom en särskild, tidsbegränsad lag. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2006 och gälla till och med den 30 juni 2009.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	6
2	Lagtext.....	7
2.1	Förslag till lag om hemlig rumsavlyssning.....	7
2.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	10
2.3	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)...	11
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2005:839) om ändring i lagen (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100)	13
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.	15
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	16
3	Ärendet och dess beredning.....	19
4	Allmänt om de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet.....	19
5	Användning av hemliga tvångsmedel enligt gällande rätt	20
5.1	Vad är straffprocessuella tvångsmedel?.....	20
5.2	Närmare om hemliga tvångsmedel	21
5.2.1	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.....	21
5.2.2	Hemlig kameraövervakning.....	22
5.2.3	Övriga lagar om hemliga tvångsmedel	22
5.3	Parlamentarisk kontroll avseende hemliga tvångsmedel vid förundersökning i brottmål	23
5.4	Internationell rättslig hjälp i brottmål	23
6	Skyddet för den personliga integriteten.....	24
6.1	Regeringsformen.....	24
6.2	Europakonventionen	25
6.3	FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter	26
6.4	Brottsbalken	26
6.5	Sekretesslagen.....	27
6.5.1	Sekretess med hänsyn till intresset av att förebygga eller beivra brott.....	27
6.5.2	Sekretess till skydd för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden.....	28
7	Behovet av hemlig rumsavlyssning.....	28
7.1	Frågans tidigare behandling.....	28
7.2	Behovet av hemlig rumsavlyssning inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde.....	29
7.3	Behovet av hemlig rumsavlyssning inom den öppna polisens verksamhetsområde	34
8	Bör hemlig rumsavlyssning införas som ett nytt tvångsmedel?.....	37
9	En ny lag om hemlig rumsavlyssning	46
9.1	Innebörden av hemlig rumsavlyssning	46
9.2	Vid vilka brott skall hemlig rumsavlyssning få användas?48	

9.3	Brottsmisstankens styrka och behovet av åtgärden m.m. .	53
9.4	Rumsavlyssning skall avse en plats som har samband med den misstänkte.....	56
9.5	Undantag för vissa platser och samtal	59
9.6	Domstolsprövning.....	65
9.7	Tillstånd gäller under viss tid.....	69
9.8	Underrättelse om användning av hemlig rumsavlyssning	70
9.9	Tillträde till platsen för avlyssningen	73
9.10	Förstärkt granskning av tvångsmedelsanvändningen	74
9.11	Om verkställighet av beslut om hemlig rumsavlyssning ..	76
9.12	Frågor om sekretess och tystnadsplikt	76
10	Hantering av inhämtad information.....	77
10.1	Hantering och behandling av information som rör brott som föranlett hemlig rumsavlyssning	77
10.2	Användning, hantering och behandling av information som rör annat brott än det som föranlett hemlig rumsavlyssning	78
10.3	Hantering av information från hemlig teleövervakning....	83
11	Internationell rättslig hjälp i brottmål.....	83
12	Övriga lagar med bestämmelser om hemliga tvångsmedel.....	88
12.1	Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.....	88
12.2	Lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolar under krig eller krigsfara m.m.	89
12.3	Lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll	89
13	Ikraftträdande	90
14	Ekonomiska konsekvenser	91
15	Författningskommentar	92
15.1	Förslaget till lag om hemlig rumsavlyssning	92
15.2	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	105
15.3	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	105
15.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:839) om ändring i lagen (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	106
15.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.	107
15.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	107
Bilaga 1	Buggningsutredningens författningsförslag	111
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanserna	128
Bilaga 3	Lagförslaget i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m.....	129
Bilaga 4	Lagrådets yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m.	145
Bilaga 5	Promemorians lagförslag.....	158
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna	168

Bilaga 7 Hemlig rumsavlyssning i andra länder 169

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om hemlig rumsavlyssning,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
4. lag om ändring i lagen (2005:839) om ändring i lagen (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100),
5. lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.,
6. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om hemlig rumsavlyssning

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Med hemlig rumsavlyssning avses i denna lag avlyssning eller upptagning som

1. sker i hemlighet och med tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och
2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, som allmänheten inte har tillträde till.

2 § Hemlig rumsavlyssning får användas vid förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,
2. andra brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om
 - a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken,
 - b) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - c) grovt sexuellt tvång enligt 6 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken,
 - d) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - e) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,
 - f) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,
 - g) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,
 - h) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,
 - i) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § fjärde stycket brottsbalken,
 - j) grovt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § andra stycket brottsbalken,
 - k) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller
 - l) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
3. försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott som avses i 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

3 § Hemlig rumsavlyssning får användas endast om

1. någon är skäligen misstänkt för ett sådant brott som avses i 2 §,
2. åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen, och
3. skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som

den innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

4 § Hemlig rumsavlyssning får endast avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad, får hemlig rumsavlyssning användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

Hemlig rumsavlyssning får inte avse

1. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet som bedrivs av läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter eller familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2001:453),

2. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet för vilken gäller tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen,

3. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet som bedrivs av advokater, eller

4. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas av präster inom trossamfund eller av dem, som har motsvarande ställning inom ett sådant samfund, för bikt eller enskild själavård.

Vad som sägs i andra stycket 1 och 2 gäller dock inte om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som avses i 2 §.

5 § Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt framkommit. Om det under rumsavlyssningen framgår att det är fråga om ett sådant samtal eller sådant tal, skall avlyssningen omedelbart avbrytas.

En upptagning eller uppteckning som innehåller samtal eller tal som inte får omfattas av hemlig rumsavlyssning skall i dessa delar omedelbart förstöras.

6 § Vid hemlig rumsavlyssning får den verkställande myndigheten, efter särskilt tillstånd, i hemlighet bereda sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. Ett sådant tillstånd får endast avse den plats som skall avlyssnas eller en plats som den misstänkte har tillträde till.

7 § Frågor om hemlig rumsavlyssning prövas av rätten efter ansökan av åklagare. Vid handläggningen gäller vad som föreskrivs i 27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken.

8 § Ett beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning skall innehålla uppgifter om vem som är skäligen misstänkt för brottet samt den plats tillståndet gäller. Om tillståndet är förenat med ett särskilt tillstånd enligt 6 § att få tillträde till platsen för att installera tekniska hjälpmedel, skall det anges särskilt i beslutet.

I beslutet skall det också anges under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet. Rätten skall också i övrigt föreskriva villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte i onödan kränks.

9 § Vid verkställande av beslut om hemlig rumsavlyssning får olägenhet eller skada inte förorsakas utöver vad som är absolut nödvändigt.

10 § Om det inte längre finns skäl för ett beslut om hemlig rumsavlyssning, skall åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet.

11 § Om ett tekniskt hjälpmedel har installerats med stöd av ett tillstånd enligt 6 §, skall hjälpmedlet återtas eller göras obrukbart så snart som möjligt efter det att tiden för tillståndet har gått ut eller tillståndet hävts.

12 § Om det vid hemlig rumsavlyssning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning, får uppgifterna användas för att utreda brottet endast om det är fråga om ett sådant brott som avses i 2 §.

Om det har kommit fram uppgifter om ett förestående brott, får uppgifterna användas för att förhindra brottet.

13 § En upptagning eller uppteckning som har gjorts vid hemlig rumsavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 27 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse för utredning av brott som avses i 2 §, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal har väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras.

Trots vad som sägs i andra stycket får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar som rör brott som avses i 2 § eller förestående brott i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

14 § Rättens beslut i frågor om hemlig rumsavlyssning får verkställas omedelbart.

I fråga om överklagande av rättens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättens beslut i brottmål i fråga om en åtgärd som avses i 25–28 kap. samma balk.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006 och gäller till och med den 30 juni 2009.

2.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 27 kap. 24 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

Föreslagen lydelse

24 §¹

En upptagning eller uppteckning som *har* gjorts vid hemlig teleavlyssning *eller hemlig teleövervakning* skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras.

Trots vad som sägs i andra stycket får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

¹ Senaste lydelse 2005:504.

2.3 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

16 kap.

1 §²

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befodringsföretag, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Föreslagen lydelse

16 kap.

1 §

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 2005:838.

Anmärkning: Ändring i 16 kap. 1 § har också föreslagits i lagrådsremisserna Krishantering och civilt försvar i kommuner och landsting, Genomförande av EG-direktivet om överlämnande av passageraruppgifter, Sekretess i Donationsregistret samt Personsäkerhet.

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning eller *hemlig rumsavlyssning* på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

§ första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 § såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning *eller hemlig rumsavlyssning* på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare

7 kap. 40 § såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om vård utan samtycke

7 kap. 48 §

7 kap. 49 §

8 kap. 3 §, 4 § andra stycket första meningen,

5 § första stycket 2 eller

6 § första stycket 2

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken eller hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning eller *hemlig rumsavlyssning enligt lagen (2006:00) om hemlig rumsavlyssning* skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av första stycket, skall det genast anmälas hos rätten. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla skälen för beslutet. Rätten skall pröva ärendet snabbt. Anser rätten att beslutet inte bör bestå, skall det upphävas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1 och 2 §§ samt 4 kap. 27 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 28 a och 28 b §§, samt närmast före 4 kap. 28 a § och 28 b § nya rubriker av följande lydelse och närmast efter 4 kap. 28 § en ny rubrik som skall lyda ”Hemlig rumsavlyssning”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §¹

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
8. tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
9. hemlig kameraövervakning,
10. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och
11. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

10. hemlig rumsavlyssning,

- 11. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och*
- 12. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.*

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om överlämnande, utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

2 kap.

1 §²

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-6, 9 och 11 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-6, 9, 10 och 12 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk

¹ Senaste lydelse 2005:491.

² Senaste lydelse 2005:491.

förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7, 8 och 10 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7, 8 och 11 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

2 §³

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4, 7 och 10 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 6, 8, 9 och 11 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4, 7 och 11 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 6, 8-10 och 12 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

4 kap.

27 §

En ansökan om hemlig kameraövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd.

Upptagningar behöver inte granskas enligt 7 § första stycket lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

Upptagningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning har skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 7 § andra stycket lagen om hemlig kameraövervakning.

³ Senaste lydelse 2005:491.

*Hemlig rumsavlyssning av
någon i Sverige*

28 a §

En ansökan om hemlig rumsavlyssning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd.

Upptagningar och uppteckningar behöver inte granskas enligt 13 § första stycket lagen (2006:00) om hemlig rumsavlyssning.

Upptagningar och uppteckningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 13 § lagen om hemlig rumsavlyssning.

*Hemlig rumsavlyssning av
någon i utlandet*

28 b §

Om hemlig rumsavlyssning skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat och den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige, får rätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta rumsavlyssningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen bemyndigade i september 1996 chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare för att utreda ett antal frågor om kriminalpolisära arbetsmetoder inom ramen för straffprocessuella tvångsmedel (dir. 1996:64). Utredningen antog namnet Buggningsutredningen (Ju 1996:07).

Buggningsutredningen överlämnade i mars 1998 betänkandet Om buggning och andra hemliga tvångsmedel (SOU 1998:46). De lagförslag som lades fram i betänkandet framgår av *bilaga 1*. Betänkandet remissbehandlades. Remissinstanserna framgår av *bilaga 2*. En remissammanställning finns i Justitiedepartementet (dnr Ju1998/1450/Å).

Utredningens förslag behandlades i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. som regeringen beslutade den 6 april 2000. Lagrådsremissens förslag framgår av *bilaga 3*. I lagrådsremissen föreslogs bl.a. att hemlig rumsavlyssning skulle införas som ett nytt hemligt tvångsmedel. I sitt yttrande över förslaget uttalade Lagrådet att en förutsättning för att införa hemlig rumsavlyssning är att användningen av s.k. överskottsinformation regleras. Vidare ansåg Lagrådet att det var svårt att avgöra om behovet av hemlig rumsavlyssning egentligen hade ökat på grundval av det material som Lagrådet hade tillgång till i sin granskning. Lagrådets yttrande i sin helhet återfinns i *bilaga 4*.

De förslag som lades fram i lagrådsremissen har redan delvis lett till lagstiftning. Det har bl.a. införts ett system med offentliga ombud i ärenden om hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning (se prop. 2002/03:74). Nya regler för de brottsbekämpande myndigheternas användning av överskottsinformation som framkommer vid användning av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning trädde i kraft den 1 juli 2005 (se prop. 2004/05:143).

Inom Justitiedepartementet har promemorian Hemlig rumsavlyssning (dnr Ju2005/5765/Å) utarbetats. I promemorian föreslås en särskild lag om hemlig rumsavlyssning som i vissa avseenden skiljer sig från den ovan angivna lagrådsremissens lagförslag. Det gäller bl.a. frågan om hur överskottsinformation som fås vid användning av hemlig rumsavlyssning skall få användas. Lagförslagen i promemorian återfinns i *bilaga 5*. Promemorian har remissbehandlats. I *bilaga 6* finns en förteckning över remissinstanserna. En sammanställning av remissvaren finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2005/9318/Å).

4 Allmänt om de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet

Till polisens uppgifter hör att förebygga brott samt att bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal. Polisen har vidare till uppgift att övervaka allmän ordning och säkerhet samt att förebygga och hindra störningar därav och ingripa när sådana har inträffat. Åklagare ansvarar för ledningen av alla kvalificerade brottsutredningar där det finns en skäligen brottsmisstanke mot någon.

Åklagare har dessutom till uppgift att besluta i åtalsfrågor och att föra det allmännas talan i brottmålsprocessen.

Förfarandet vid förundersökning är reglerat i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948). Enligt 23 kap. 1 och 3 §§ rättegångsbalken skall polismyndighet eller åklagare fatta beslut om förundersökning så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.

En brottsutredning sker normalt inom ramen för en förundersökning. Har förundersökning inletts av polismyndighet och är saken inte av enkel beskaffenhet, skall ledningen av förundersökningen övertas av åklagare så snart någon kan skäligen misstänkas för brottet. Åklagare skall också i annat fall överta ledningen när det är påkallat av särskilda skäl (23 kap. 3 § rättegångsbalken). När det kan bli aktuellt att använda sig av hemliga tvångsmedel, leds förundersökningen av åklagare.

Enligt 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling har särskilda befattningshavare vid Tullverket rätt att självständigt inleda förundersökning i fråga om brott enligt den lagen eller brott enligt någon särskilt angiven specialstrafflagstiftning. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i ett sådant fall befattningshavaren. De brott som utreds är främst narkotikasmuggling och andra smugglingsbrott samt ekobrott inom Tullverkets ansvarsområde (tullbrott). När fråga uppkommer om att använda hemliga tvångsmedel är allmän åklagare förundersökningsledare. Åklagaren får anlita hjälp av Tullverket och uppdra åt tjänstemän vid verket att vidta åtgärder som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet. Vid användning av hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning lämnar polisen den hjälp som är nödvändig.

Vid sidan av nu nämnda myndigheter finns det flera myndigheter som medverkar i brottsutredningar där det kan förekomma användning av hemliga tvångsmedel. Det gäller t.ex. Skatteverket, kronofogdemyndigheterna och Kustbevakningen. Eftersom polis och åklagare ansvarar för sådana utredningar, berörs inte andra myndigheters brottsutredande verksamhet i denna lagrådsremiss.

5 Användning av hemliga tvångsmedel enligt gällande rätt

5.1 Vad är straffprocessuella tvångsmedel?

Straffprocessuella tvångsmedel används i brottsutredande syfte eller för att en rättegång i brottmål skall kunna genomföras. Normalt innefattar de tvång mot person eller egendom (jfr Bylund, Rättegång III, s. 22 f. och SOU 1995:47 s. 138 f.). Husrannsakan, kroppsvisitation, kroppsbesiktning och beslag utgör exempel på straffprocessuella tvångsmedel liksom gripande, anhållande och häktning. Samtliga dessa ingripanden har som gemensam nämnare att de innebär ett intrång i en persons rättssfär och att de kan genomföras med direkt verkande tvång.

Hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning betraktas också som straffprocessuella tvångsmedel, trots att de saknar inslag av tvång. Att åtgärderna räknas till tvångsmedlen torde bero på att de omfattas av grundlagsskyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen, och möjligen också på att den avlyssnade eller övervakade skulle motsätta sig åtgärden om han eller hon kände till den (Bylund s. 25).

Hemlig rumsavlyssning utgör i dag inte något tillåtet straffprocessuellt tvångsmedel.

5.2 Närmare om hemliga tvångsmedel

5.2.1 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning finns i 27 kap. rättegångsbalken. Tvångsmedlet hemlig teleavlyssning innebär att teledeländan som befordras eller har befordrats till eller från ett visst telefonnummer, en kod eller en annan teleadress avlyssnas eller spelas in i hemlighet genom ett tekniskt hjälpmedel. Med teledeländan avses detsamma som i 6 kap. 19 § tredje stycket lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, nämligen "ljud, text, bild, data eller information i övrigt som förmedlas med hjälp av radio eller genom ljus eller elektromagnetiska svängningar som utnyttjar särskilt anordnad ledare". Tillstånd till hemlig teleavlyssning kan beslutas när förundersökningen rör ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Tillstånd får även beslutas när förundersökningen rör ett brott med lägre straffminimum, om det enskilda brottets straffvärde bedöms överstiga fängelse i två år (27 kap. 18 § rättegångsbalken).

Tvångsmedlet hemlig teleövervakning innebär att det i hemlighet hämtas in uppgifter om teledeländan som befordras eller har befordrats till eller från en viss teleadress eller att sådana meddelanden hindras från att nå fram (27 kap. 19 § rättegångsbalken). Uppgifter om innehållet i teledeländan omfattas inte av detta tvångsmedel. Om hemlig teleövervakning avser ett telefonnummer, kan de brottsbekämpande myndigheterna genom övervakningen bl.a. få fram till vilka telefonnummer samtal befordras från det övervakade numret, från vilka telefonnummer samtal befordras till det numret, vid vilka tidpunkter samtalen sker och längden på samtalen. Tillstånd till hemlig teleövervakning får meddelas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader samt vid förundersökningar om dataintrång enligt 4 kap. 9 c § brottsbalken, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa enligt 16 kap 10 a § brottsbalken, narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller narkotikasmuggling enligt 6 § första eller tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Vidare får tillstånd meddelas vid misstanke om försök, förberedelse eller stämpling till ovannämnda brott, om en sådan gärning är straffbelagd.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning får enbart beslutas av allmän domstol. För båda slagen av tvångsmedel gäller att det får

användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen om brottet. Tillståndstiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad. Tiden kan dock förlängas på begäran av åklagaren. Åtgärden får avse en teleadress som, under den tid som tillståndet avser, innehas eller har innehaft av den misstänkte eller som annars kan antas ha använts eller komma att användas av den misstänkte, eller en teleadress som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte, under den tid som tillståndet avser, har ringt till eller på annat sätt kontaktat eller kommer att ringa till eller på annat sätt kontakta.

5.2.2 Hemlig kameraövervakning

Bestämmelser om hemlig kameraövervakning finns i lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning. Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda TV-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbar utrustning används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål utan att upplysning om övervakningen lämnas (1 §). Förutsättningarna för att sådan övervakning skall få ske är i huvudsak desamma som för hemlig teleavlyssning. Övervakningen får endast avse sådan plats där den skäligen misstänkte kan antas komma att uppehålla sig (3 §). Om det inte finns någon skäligen misstänkt för brottet, får hemlig kameraövervakning användas för att övervaka den plats där brottet har begåtts eller en nära omgivning till denna plats i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet (3 a §). Ett beslut om hemlig kameraövervakning omfattar inte ljudupptagning. Lagen om hemlig kameraövervakning gäller till utgången av år 2007.

5.2.3 Övriga lagar om hemliga tvångsmedel

Bestämmelser om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning finns också i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. Denna lag gäller vid förundersökning om allmänfarliga brott, t.ex. mordbrand och sabotage, vissa högmålsbrott som uppror och olovlig kårverksamhet, vissa brott mot rikets säkerhet, t.ex. spioneri samt terroristbrott. Lagen gäller också försök, förberedelse och stämpling till dessa brott, om sådan gärning är straffbar. I förhållande till regleringen i rättegångsbalken ger lagen större möjligheter att använda bl.a. tvångsmedlen hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. Tillstånd till dessa tvångsmedel får lämnas även om det är föreskrivet lindrigare straff än vad som krävs enligt rättegångsbalken. Åklagaren får i brådskande fall själv besluta om användning av tvångsmedlen. Har åklagaren gjort detta, skall han eller hon genast anmäla det hos rätten, som skyndsamt skall pröva ärendet. Lagen är tidsbegränsad. Efter den senast beslutade förlängningen gäller lagen till utgången av år 2007 (prop. 2003/04:74, bet. 2003/04:JuU24, rskr. 2003/04:219).

Också lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll innehåller bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Enligt lagen får tvångsmedlen användas om det är av betydelse för att utröna

om en utlänning eller en organisation eller grupp, som utlänningen tillhör eller verkar för, planlägger eller förbereder terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Bestämmelser om hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning finns slutligen i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

5.3 Parlamentarisk kontroll avseende hemliga tvångsmedel vid förundersökning i brottmål

En parlamentarisk kontroll över tillämpningen av reglerna om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål utövas av riksdagen på grundval av årliga uppgifter från regeringen (bet. 1981/82:JuU54, rskr. 1981/82:298 och prop. 1995/96:85 s. 37). Regeringens redovisning till riksdagen grundar sig på underlag från Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen, som årligen lämnar en gemensam redovisning för användningen av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning under föregående år.

Regeringen beslutade den 1 december 2005 skrivelsen Hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2004 (skr. 2005/06:53). Riksdagen kommer att behandla skrivelsen under våren 2006.

I flera riksdagsmotioner och i den allmänna debatten i övrigt har under de senaste åren framhållits att den årliga skrivelsen borde förbättras i olika avseenden och det har gjorts gällande att skrivelsen inte är tillräcklig som underlag för en godtagbar parlamentarisk kontroll.

Åtgärder har vidtagits i Justitiedepartementet för att, i samråd med berörda myndigheter, förbättra redovisningen i skrivelsen på olika sätt. Dessutom beslutade chefen för Justitiedepartementet i juni 2005 att ge en sakkunnig person i uppdrag att se över frågan om hur den parlamentariska kontrollen när det gäller de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel lämpligen kan förstärkas. Uppdraget redovisades den 15 november 2005 (se vidare avsnitt 9.10).

5.4 Internationell rättslig hjälp i brottmål

I lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål finns bestämmelser om rättslig hjälp som svenska myndigheter kan bistå med på ansökan av en annan stat respektive söka utomlands. I 1 kap. 2 § anges de åtgärder som omfattas av lagen. Det handlar bl.a. om förhör under förundersökning, bevisupptagning vid domstol, husrannsakan och beslag, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. Reglerna om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har senast ändrats i samband med Sveriges tillträde till 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp mellan EU:s medlemsstater (se prop. 2004/05:144, bet.

2004/05:JuU33, rskr. 2004/05:275). Utgångspunkten för regleringen är att alla åtgärder som är möjliga att vidta i en svensk förundersökning också skall vara tillgängliga för en annan stat efter en ansökan om rättslig hjälp (se prop. 1999/2000:61 s. 79 f.).

För alla de åtgärder som kan vidtas i svensk förundersökning och som en annan stat ansöker om hjälp med föreskrivs i 2 kap. 1 § i den nämnda lagen att hjälpen kan lämnas under de förutsättningar som gäller för motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning. Det innebär att de villkor som i dag gäller för att t.ex. besluta om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning även gäller när en utländsk myndighet vill ha hjälp med en sådan åtgärd. Om dessa villkor inte är uppfyllda, skall ansökan avslås. Härtill gäller de särskilda bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Det innebär bl.a. att det för användandet av hemliga tvångsmedel ställs upp ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 §). Vidare kan en ansökan vägras på ett flertal grunder (2 kap. 14 §), t.ex. om ett bifall skulle strida mot svenska allmänna rättsprinciper. Utöver de allmänna bestämmelserna i 2 och 5 kap. finns närmare föreskrifter om bl.a. de hemliga tvångsmedlen i 4 kap. I samband med rättslig hjälp får villkor om användningsbegränsningar ställas upp (5 kap. 1–4 §§). Det innebär att de krav som gäller i svensk rätt för användandet av den information som inhämtats genom hemliga tvångsmedel även kan uppställas gentemot den andra staten, t.ex. att informationen skall förstöras efter det att brottmålsförfarandet i den andra staten är avslutat.

6 Skyddet för den personliga integriteten

6.1 Regeringsformen

De straffprocessuella tvångsmedel som har beskrivits i avsnitt 5 är exempel på lagreglerade undantag från det skydd mot intrång som medborgarna ges i regeringsformen.

En grundläggande bestämmelse om skydd för den enskildes personliga integritet finns i 1 kap. 2 § tredje stycket andra meningen regeringsformen. Där sägs bl.a. att det allmänna skall värna den enskildes privatliv och familjeliv. Bestämmelsen har inte karaktären av en rättsligt bindande föreskrift utan anger ett mål för den samhälleliga verksamheten.

I regeringsformen föreskrivs vidare – i en rättsligt bindande föreskrift – att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot bl.a. ”husrannsakan och liknande intrång” och mot ”undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande” (2 kap. 6 §). Bestämmelsen ändrades senast år 1976, dock utan att någon saklig ändring var avsedd (prop. 1975/76:209). I lagstiftningsärendet anfördes bl.a. att det förhållandet att skyddet avser endast meddelanden som är förtroliga innebär att skyddet inte omfattar t.ex. samtal i en folksamling eller i radiosändningar.

Det skydd som avses i 2 kap. 6 § regeringsformen kan begränsas endast genom lag och i övrigt enligt vad som föreskrivs i 2 kap. 12 § i samma lag. I det sistnämnda lagrummet anges att begränsningen får göras endast för att tillgodose ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får heller aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar.

6.2 Europakonventionen

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller som svensk lag (se SFS 1994:1219). Enligt artikel 8:1 i Europakonventionen har var och en rätt till skydd för sitt privatliv och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Rätten till skydd för privatlivet enligt Europakonventionen är av mycket allmän art och omfattar skydd mot en mängd åtgärder. Med korrespondens avses olika former för att överföra meddelanden mellan individer. Överföring av meddelanden med hjälp av telefon, telefax, radio och datorer, såsom elektronisk post, omfattas av konventionens skydd för korrespondens (se Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2002, s. 270). Ett ingrepp i skyddet för korrespondens är bl.a. när någon hindrar eller kontrollerar sådan kommunikation mellan personer.

Av artikel 8:2 följer att inskränkningar får ske i dessa rättigheter under vissa förutsättningar. En inskränkning i rättigheten måste ske med stöd av lag. Den måste vidare vara ägnad att tillgodose något av de i artikel 8:2 uppräknade allmänna eller enskilda intressena, däribland statens säkerhet, den allmänna säkerheten och förebyggande av oordning eller brott. Inskränkningen måste även anses vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose detta intresse. Detta kan i huvudsak sägas innebära att det måste finnas ett angeläget samhällsligt behov av inskränkningen och att den måste stå i rimlig proportion till det syfte som skall tillgodoses genom ingreppet (jfr Danelius, s. 263). Det lagstiftade undantaget måste vara utformat med sådan precision att inskränkningen av rättigheten är förutsebar i rimlig utsträckning.

I Europadomstolens praxis har det slagits fast att hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning utgör intrång i såväl privatliv som korrespondens som skyddas enligt artikel 8. Sådana inskränkningar har ansetts godtagbara då det är strängt nödvändigt för att skydda den nationella säkerheten eller för att förhindra oordning eller brott. Det måste dock finnas en effektiv kontroll av att systemet inte missbrukas (SOU 1993:40 s. 58). När hemlig teleavlyssning har ansetts utgöra en kränkning av artikel 8, har i de flesta fall bristande lagenlighet utgjort grunden för kränkningen.

6.3 FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter

Förenta Nationernas generalförsamling antog år 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. I artikel 12 i den allmänna förklaringen anges bl.a. att ingen får utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens. Grundsatsen har arbetats in i 1966 års FN-konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (artikel 17).

6.4 Brottsbalken

I 4 kap. 9 a § brottsbalken stadgas att den som olovligen medelst tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud i hemlighet avlyssnar eller upptager tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, som allmänheten inte har tillträde till och som han själv inte deltar i eller som han obehörigen berett sig tillträde till, dömes för *olovlig avlyssning* till böter eller fängelse i högst två år. Bestämmelsen omfattar inte fall som utgör brytande av post- eller telehemlighet enligt 4 kap. 8 § brottsbalken.

Innebörden av de begrepp som används i bestämmelsen om olovlig avlyssning framgår av förarbetena till den bestämmelsen (prop. 1975:19). Bestämmelsen kommenteras närmare i Holmqvist, Lena m.fl., Brottsbalken, En kommentar kap. 1–12, 1998.

Bestämmelsen om olovlig avlyssning skyddar bl.a. mot avlyssning eller upptagning av tal i enrum eller samtal mellan andra. Den som spelar in samtal som han eller hon själv deltar i träffas däremot inte av bestämmelsen. Bestämmelsen skyddar också mot avlyssning eller upptagning av förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, vartill allmänheten inte äger tillträde. I fråga om sådana sammanträden eller sammankomster gäller straffbestämmelsen den som inte själv deltar i sammankomsten eller som obehörigen berett sig tillträde till den. Det är däremot straffritt för den som deltar i sammankomsten att spela in vad som sägs vid denna, även om det sker de andra deltagarna ovetande.

Bestämmelsen är tillämplig oavsett var avlyssningen eller upptagningen äger rum. Även samtal som avlyssnas i t.ex. butiker, restauranger, bilar eller andra transportmedel kan alltså omfattas av bestämmelsen.

Bestämmelsen omfattar inte varje avlyssning eller upptagning utan endast sådana fall då åtgärden sker med direkt hjälp av ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud. Alla slag av fungerande avlyssnings- eller inspelningsapparater faller under uttrycket ”tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud”.

En förutsättning för att straff skall komma i fråga är att avlyssningen eller upptagningen har skett olovligen. Lovlig blir gärningen om samtycke föreligger från någon som kan sägas ha rätt att förfoga över meddelandet. Samtycke till avlyssning eller inspelning skall lämnas av den som blir utsatt för denna och inte av den som förfogar över den plats där ljudupptagningen äger rum.

Ytterligare en förutsättning för straffbarhet är att gärningen har utförts i hemlighet. Därmed avses antingen att apparaturen hålls helt dold för den som blir utsatt för avlyssningen eller att denne i vart fall är omedveten om att den för tillfället är i funktion.

Den straffbelagda gärningen består i avlyssning eller upptagning. Genom att upptagning särskilt nämns har lagstiftaren utmärkt att gärningen redan därigenom är fullbordad. Straffbestämmelsen riktar sig inte mot den som, utan att ha medverkat till upptagningen, senare lyssnar till det som spelats in.

6.5 Sekretesslagen

Hos brottsutredande myndigheter gäller sekretess framför allt med hänsyn till intresset av att förebygga eller beivra brott och till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden.

6.5.1 Sekretess med hänsyn till intresset av att förebygga eller beivra brott

Enligt 5 kap. 1 § första stycket sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess för bl.a. uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål, angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott samt i åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, Tullverkets eller Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Sekretessen gäller om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Bestämmelsen gäller uppgifter som hänför sig till viss verksamhet. Det innebär att sekretessen för uppgifterna upprätthålls oavsett hos vilken myndighet de finns. Sekretess gäller även för brottsförebyggande eller brottsbeivrande verksamhet i allmänhet utan någon anknytning till något konkret fall. Det kan t.ex. vara fråga om resurs- eller organisationsfrågor av vital betydelse samt arbetsrutiner. Enligt 5 kap. 1 § andra stycket sekretesslagen gäller sekretess för uppgift som hänför sig till sådan underrättelseverksamhet som avses i 3 § polisdatalagen (1998:622) eller som i annat fall hänför sig till Säkerhetspolisens verksamhet för att förebygga terrorism. Sekretess gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas.

För uppgifter som omfattas av sekretess enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen och som avser användning av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning och postkontroll gäller inte någon meddelarfrihet.

6.5.2 Sekretess till skydd för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden

Enligt 9 kap. 17 § första stycket sekretesslagen gäller, om inte annat följer av 18 § i samma kapitel, sekretess för uppgift om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden bl.a. i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål, i angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott samt i åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, Statens kriminaltekniska laboratoriums, Tullverkets eller Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Sekretessen gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men. Enligt paragrafens andra stycke gäller sekretess också i verksamhet som avses i första stycket för anmälan eller utsaga från enskild, om det kan antas att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller annat allvarlig men om uppgiften röjs.

Sekretessen enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen hindrar inte att uppgifter lämnas till enskild i vissa särskilt angivna fall, t.ex. enligt vad som föreskrivs i säkerhetsskyddslagen (1996:627) eller i förordning som har stöd i den lagen samt enligt vad som föreskrivs i lagen (1998:621) om misstankeregister eller polisdatalagen (1998:622) samt i förordningar som har stöd i dessa lagar. I 9 kap. 18 § sekretesslagen finns bestämmelser om att sekretessen enligt 9 kap. 17 § i vissa fall inte gäller. Sekretess gäller sålunda inte för beslut om att åtal skall väckas och beslut om att förundersökning inte skall inledas eller skall läggas ned. Sekretess gäller inte heller för uppgift i ärende om strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot. Vidare upphör sekretessen enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen som huvudregel att gälla för uppgifter som lämnas till domstol med anledning av åtal.

7 Behovet av hemlig rumsavlyssning

7.1 Frågans tidigare behandling

Frågor om hemlig rumsavlyssning, eller s.k. buggning, har diskuterats och debatterats under lång tid. Lagförslag i saken har tidigare lämnats i Tvångsmedelskommitténs betänkande Buggning m.m. (Ds Ju 1981:22), i Säpo-kommitténs betänkande SÄPO – Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet (SOU 1990:51) samt i Buggningsutredningens betänkande Om buggning och andra hemliga tvångsmedel (SOU 1998:46).

Tvångsmedelskommitténs förslag innebar att hemlig rumsavlyssning skulle få användas vid förundersökning angående vissa allvarliga brott. I den proposition som behandlade bl.a. detta förslag uttalade regeringen att de argument som åberopats till förmån för att använda hemlig rumsavlyssning i det reguljära polisarbetet mot grov brottslighet inte förmådde övertyga om att denna metod var försvarlig med hänsyn till de allvarliga invändningar som kunde riktas mot den (prop. 1988/89:124 s. 59). När det gällde Säkerhetspolisens arbetsmetoder hänvisades det till

Säpo-kommitténs då pågående arbete. Säpo-kommittén föreslog sedermera i sitt betänkande (SOU 1990:51) att Säkerhetspolisen skulle ges möjlighet att använda sig av hemlig rumsavlyssning vid utredning av mycket allvarliga brott inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde, dvs. brott mot rikets säkerhet eller terroristhandlingar som innefattar vissa grövre brott. Förslaget ledde inte till lagstiftning. Regeringen och riksdagen hänvisade därefter i olika sammanhang till den tekniska utvecklingen och till kommande lagstiftning rörande tvångsmedlen på teleområdet. Efter en viss modernisering av teleavlyssningsinstitutet gav regeringen i september 1996 en ny utredning – Buggningsutredningen – i uppdrag att se över behovet av buggning som polisiär arbetsmetod (se vidare avsnitt 3).

7.2 Behovet av hemlig rumsavlyssning inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde

Regeringens bedömning: Inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde finns ett påtagligt behov av att kunna använda hemlig rumsavlyssning för att utreda allvarlig brottslighet.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig särskilt i denna del har *Åklagarmyndigheten*, *Kriminalvården* och *Säkerhetspolisen* uppgett sig dela promemorians bedömning.

Brottsförebyggande rådet, *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska Journalistförbundet* och *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* har ansett att det i promemorian inte har redovisats tillräckligt underlag för att påstå att det finns ett påtagligt behov av hemlig rumsavlyssning inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde. Även *Justitiekanslern* har efterlyst ytterligare underlag i denna del.

Bakgrund

Säkerhetspolisen har angett att dagens tvångsmedel inte erbjuder tillräckliga möjligheter att utreda brottslighet inom verksamhetsgrenarna kontraterrorism, kontraspionage och författningsskydd. I det följande lämnas därför en redogörelse för den brottslighet som Säkerhetspolisen skall bekämpa inom respektive verksamhetsgren.

Terrorism

Terroristbrottslighet har under senare år utvecklats till ett synnerligen allvarligt internationellt problem. Den 11 september 2001 utfördes det hittills mest omfattande terroristdådet i modern tid då flygplan flögs in i bl.a. World Trade Center i New York och försvarshögkvarteret Pentagon i Washington DC. Terroristdåden orsakade över 3 000 människors död och ett ännu större antal personskador samtidigt som stora ekonomiska värden gick till spillo. Europa drabbades av det största terroristattentatet

sedan andra världskriget i och med attentaten i Madrid den 11 mars 2004, som tog 192 personers liv och skadade 2 000. Fler än 1 000 elever och lärare togs den 1 september 2004 som gisslan i en skola i Beslan, Nordossetien. Drygt 300 personer ur gisslan dödades ett par dagar senare. En rad attentat i London den 7 juli 2005 tog 52 personers liv.

Efter terroristattentaten den 11 september 2001 har insatserna för att förhindra och bekämpa terrorism kommit att högprioriteras. En effektiv bekämpning av denna brottslighet förutsätter internationell samverkan. Sverige har förbundit sig att delta i en sådan internationell samverkan genom anslutning till ett flertal internationella antiterroristinstrument.

Den internationella terrorismen har under senare år kommit att dra fördel av öppnare gränser. Inte sällan sträcker sig terroristnätverk över flera stater. Ofta äger planeringen av ett terroristbrott rum i andra stater än den stat där terroristbrottet skall utföras. Det är då önskvärt att åtgärder kan vidtas i alla länder, så att inte det ena eller andra landet blir en fristad för personer som begår eller medverkar till terroristbrott.

De metoder som används vid planläggningen och utförandet av terroristbrottslighet samt för att undgå upptäckt innan sådan brottslighet fullbordas förändras fortlöpande och blir allt mer sofistikerade. Den ökade rörligheten över gränserna och de förbättrade kommunikationerna medför att det blir allt svårare att avslöja planläggningen av terroristhandlingar med internationella inslag (SOU 1990:51 s. 161 f.). Förutom den avancerade utrustning och andra hjälpmedel som kommer till användning står dessutom stora ekonomiska och personella resurser till förfogande för dem som står bakom brotten. En faktor som kan innebära särskilda utmaningar för brottsbekämpande myndigheter är att det inte sällan förekommer att personer som är beredda att utföra terroristdåd kan uppleva sig själva föra en kamp för ideella mål, inte sällan med en närmast religiös övertygelse eller fanatism. De handlingar som utförs för att uppnå målen uppfattas inte som omoraliska. Den starka övertygelsen om att deras handlingar är befogade, gör gärningsmännen mer målmedvetna och hänsynslösa i sin brottsliga gärning.

Som ovan har nämnts skall Säkerhetspolisen bekämpa terroristbrottslighet. Vid misstanke om att ett terroristbrott förbereds kan Säkerhetspolisen i viss utsträckning använda sig av hemlig teleavlyssning. De personer som Säkerhetspolisen har intresse för inom kontraterrorismverksamheten är emellertid ofta mycket uppmärksamma och säkerhetsmedvetna. Enligt Säkerhetspolisen har det i flera fall hänt att misstänkta slutat prata om sin verksamhet i telefon när de av någon anledning har trott sig vara föremål för hemlig teleavlyssning. Tvångsmedel som hemlig teleavlyssning kan därför i en del fall ge en endast begränsad information om begångna brott eller brott som är under förberedande.

Spionage

Spioneribrottslighet består bl.a. i att andra stater verkar för att på olika olagliga sätt skaffa sig information om militära dispositioner i Sverige, det svenska totalförsvarets civila delar, det civila krishanteringssystemet, svensk industri och flyktingar som uppehåller sig här.

Metoderna för att hämta in underrättelsematerial varierar. Även om de legala metoderna står för merparten av den totala informationsinhämtning som sker, används också illegala metoder. Främmande länders underrättelseverksamhet i Sverige bedöms inte ha minskat under de senaste åren. Vid sidan av de traditionella underrättelsemålen som politik och försvar har det under senare år skett en prioritering av inhämtning av civil spetsteknologi (se även prop. 2004/05:1 Utgiftsområde 4 s. 69).

En del av underrättelsepersonalens arbete består i att värva, ofta stegvis, agenter bland personer som har insyn i områden av intresse för den utländska underrättelsetjänsten. Därefter placeras de i särskilda agentnät. Utredningar avseende denna brottskategori blir ofta resurskrävande genom att brottsligheten är präglad av mycket långvariga och lågfrekventa kontakter mellan uppdragsgivare och uppdragstagare. Eftersom de inblandade personerna är professionella och vana att uppträda försiktigt, ställs särskilda krav på de brottsbekämpande myndigheterna. Särskilt underrättelseofficerare, men även agenter, är oftast mycket säkerhetsmedvetna och väljer kommunikationssätt som är svåra att avlyssna. För att minimera riskerna för upptäckt används olika metoder för att avslöja svenska myndigheters övervakning. Liksom när det gäller terroristbrottslighet krävs det, för att svenska brottsbekämpande myndigheter skall nå framgång i sin verksamhet, att myndigheterna kan följa den brottsliga verksamheten och hämta in information under lång tid och samtidigt ha möjlighet att sätta in motåtgärder snabbt.

Författningshotande verksamhet

Brottslighet som kan hota rikets inre säkerhet bekämpas framför allt inom Säkerhetspolisens författningsskydd. Den olagliga verksamhet som det här är fråga om att bekämpa syftar till att med våld, hot eller otillbörligt tvång ändra Sveriges statskick, förmå politiska organ eller myndigheter att fatta beslut i en viss riktning eller hindra den enskilda medborgaren från att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter.

Under senare år har Säkerhetspolisens författningsskydd bekämpat främst kriminella aktiviteter inom det högerextrema s.k. vit maktmiljöområdet och den autonoma miljön.

Med vit makt-miljön avses de grupper, organisationer och sammanslutningar som förespråkar och agerar utifrån en vit makt-ideologi. Bärande föreställningar inom denna ideologi är att mänskligheten är indelad i olika raser, att dessa har olika duglighet och därmed olika värden och att den ”vita rasen” är den mest dugliga och därmed besitter det högsta värdet. Centralt för vit makt-ideologin är även föreställningen om en judisk världskonspiration.

Den autonoma miljön är ett samlingsbegrepp för ett nätverk av grupper och individer som präglas av framför allt anarkistiska och syndikalistiska idéströmningar. Dessa grupperingar kan arbeta mot olika mer eller mindre specialiserade frågor, t.ex. rasism, fascism, sexism eller artförtyck. Utomparlamentariska och brottsliga aktioner är relativt vanliga arbetsmetoder inom nätverken.

De högerextrema organisationernas medlemmar är ofta mycket medvetna om den svenska lagstiftningen och dess avgränsningar. De är också mycket angelägna om att inte planera eller utföra brott på ett sätt som gör att detta kan komma till Säkerhetspolisens kännedom och motivera tvångsmedel. Medlemmarna väljer typiskt sett säkra kommunikationssätt och diskuterar normalt inte sin verksamhet via telefon. Samma höga säkerhetsmedvetande finns bland deltagarna i de autonoma nätverken.

Skälen för regeringens bedömning

Vi anser att Säkerhetspolisen skall ha en god förmåga och tillräckliga möjligheter att förhindra och utreda terroristbrott och andra mycket allvarliga brott. De brott som Säkerhetspolisen skall bekämpa äventyrar ofta stora samhällsvärden och utgör ett allvarligt hot mot enskildas liv och hälsa. Det är därför rimligt att utgå ifrån att människor i Sverige och utlandet förväntar sig att Säkerhetspolisen skall kunna slå tillbaka mot brottsligheten på ett så effektivt sätt som möjligt. De som utför terroristbrott och andra mycket allvarliga brott är i regel organiserade, resursstarka, målmedvetna och hänsynslösa. Den tekniska utvecklingen har gjort det möjligt för dem som bestämt sig för att begå brott på detta område att snabbt agera samordnat vid genomförandet av t.ex. ett terroristattentat. Utvecklingen har också gjort det allt svårare att upptäcka och utreda de brott som utförs på detta område. Vi anser därför att det är av yttersta vikt att Säkerhetspolisens arbetsmetoder och möjligheter att använda olika tvångsmedel i största möjliga mån kan anpassas till den snabba utvecklingen i samhället. Utredningar om de mycket allvarliga brott som här är aktuella måste rimligen kunna ske på ett så effektivt och kraftfullt sätt som möjligt.

De utredningsmetoder som Säkerhetspolisen har tillgång till har här en avgörande betydelse. De personer som är föremål för Säkerhetspolisens uppmärksamhet har ofta ett särskilt högt säkerhetsmedvetande och de är väl medvetna om vilka lagliga möjligheter Säkerhetspolisen har att inhämta uppgifter. Det innebär bl.a. att de vid förberedelser till brott ofta förlägger sin verksamhet till en miljö som betraktas som relativt säker. Det kan vara fråga om bostäder, samlingslokaler, andra offentliga lokaler eller fordon. Ofta räcker användandet av vanliga spaningsmetoder och befintliga hemliga tvångsmedel då inte till för att få fram den information som polisen behöver för att komma vidare i brottsutredningen.

Säkerhetspolisen har angett flera konkreta fall där hemlig rumsavlyssning av misstänkta bostäder eller fordon enligt polisens uppfattning skulle ha kunnat tillföra utredningen avgörande uppgifter.

I ett fall framkom det genom källuppgifter att det till Sverige hade rest in en person med anknytning till en utländsk underrättelsetjänst. Dennes uppgift skulle vara att rekognosera för ett politiskt mord på en utländsk diplomat i Sverige. I Stockholm kunde det också finnas eller väntas ett s.k. hit-team med uppgift att genomföra attentatet. Säkerhetspolisen kunde lokalisera den inreste personen samt en honom behjälplig person som var knuten till en utländsk ambassad. Spaningen påvisade att de båda personerna vid olika tillfällen vakade utanför den ambassad där

diplomaterna arbetade. De följde även efter i bil då diplomaten lämnade ambassaden. Färdvägar till diplomatens bostad kartlades. Källans uppgifter kunde i och med detta styrkas. Spaningsinsatsen utökades och objekten övervakades dygnet runt. All befintlig spaningspersonal från såväl Stockholm som övriga landet engagerades. De båda övervakade personerna bodde i en lägenhet i Stockholm. De tillbringade en hel del tid i lägenheten och Säkerhetspolisen befarade att planläggning av attentatet pågick där. De misstänkta använde ett och samma fordon hela tiden.

I ett annat fall kom det till Säkerhetspolisens kännedom att en grupp inom en viss organisation i Stockholm planerade att ta livet av en avhoppare, bosatt i Oslo. Med hjälp av hemlig teleavlyssning fick Säkerhetspolisen fram att i Göteborg bosatta sympatisörer till organisationen forskade i uppgifter runt det tänkta offret. En person från gruppen i Stockholm reste till Göteborg för att sammanträffa med sina meningsfränder. Denne person var utpekad som den som skulle utföra dådet. En grupp inom Säkerhetspolisen hade till uppgift att övervaka de inblandade. De misstänkta utförde en rekognoseringsresa till Oslo. Bland de misstänkta ägodelar hittades ett kopplingsschema till någon form av bomb. Det konstaterades vidare att de misstänkta hade kontakter med aktivister inom den norska systerorganisationen. De misstänkta höll i en intern krets möten i en lägenhet i Göteborg. De hade också ett fordon som stod till den tilltänkte attentatsmannens förfogande.

I ett tredje fall framkom det att en militant fraktion till en viss politisk organisation hade bildats i Stockholmsområdet. Personerna i denna krets hade brutit sig ur moderorganisationen för att metoderna i den politiska kampen skulle förändras. Fraktionen avsåg att finansiera sin verksamhet genom brott. En enhet inom Säkerhetspolisen fick i uppdrag att kartlägga huvudmannen och personerna i kretsen. Det kunde konstateras att gruppen var påfallande intresserad av ett postkontor i Stockholm. Männerna satt vid flera tillfällen utanför postkontoret och noterade rörelser och stängningsrutiner. De kontrollerade också en värdetransportbil, vars rutt gick mellan olika bank- och postkontor i Stockholm. Det framkom vidare att männen försökte införskaffa olika slags vapen. Spaningsarbetet bedrevs under längre tid med stora personella resurser. I olika skeden under spaningsperioden kunde spanarna konstatera att gruppen höll möten i den huvudmisstänktes kök, i vilket spanarna ofta hade fri insyn. Spanarna kunde då se handlingar som de uppfattade som kartor.

Av det som nu har redovisats framgår enligt vår mening att det finns ett påtagligt behov av att kunna använda hemlig rumsavlyssning i brottsutredningar inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde. Det rör sig huvudsakligen om fall där det inte finns någon möjlighet att på andra sätt, t.ex. genom teleavlyssning eller infiltration, skaffa motsvarande information. Hemlig rumsavlyssning behövs för att avlyssna möten mellan två eller flera personer. Det är fråga om möten som polisen har fått kännedom om genom hemlig teleavlyssning eller på annat sätt men som det i dag inte finns någon möjlighet att avlyssna.

7.3 Behovet av hemlig rumsavlyssning inom den öppna polisens verksamhetsområde

Regeringens bedömning: Den öppna polisen har ett påtagligt behov av att kunna få använda hemlig rumsavlyssning för utredning av viss allvarlig brottslighet.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig särskilt i denna del har *Åklagarmyndigheten*, *Kriminalvården* och *Rikspolisstyrelsen* uppgett sig dela promemorians bedömning.

Den öppna polisens behov av hemlig rumsavlyssning har ifrågasatts av *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*.

Brottsförebyggande rådet, *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska Journalistförbundet* och *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* har ansett att det i promemorian inte har redovisats tillräckligt underlag för att påstå att det finns ett påtagligt behov av hemlig rumsavlyssning inom den öppna polisens verksamhetsområde. *Justitiekanslern* har efterlyst ytterligare underlag även i denna del.

Bakgrund

Enligt den öppna polisen är behovet av hemlig rumsavlyssning störst när det gäller att utreda den grova och organiserade brottsligheten. Denna brottslighet innefattar inte sällan vad som brukar benämnas systemhotande verksamhet, t.ex. brott som riktar sig mot vittnen och målsägande i syfte att förmå dessa att inte medverka i brottsutredningar och rättegångar mot den organiserade brottsligheten.

Organiserad brottslighet

Uttrycket organiserad brottslighet används ofta i den allmänna debatten. Någon allmänt vedertagen definition av vad som avses med organiserad brottslighet synes dock inte föreligga. I en skrivelse från regeringen till riksdagen om åtgärder mot organiserad och gränsöverskridande brottslighet (skr. 1996/97:171) avgränsas organiserad brottslighet från annan brottslighet genom att det sägs att med organiserad brottslighet avses en mera sofistikerad och systemhotande brottslighet.

I skrivelsen anges exempel på mera typiskt organiserad brottslighet av gränsöverskridande karaktär som förekommer i Sverige. Det gäller bl.a. grov narkotikabrottslighet, penningtvätt, människosmuggling och handel med stulna fordon. Dit hör också den brottsliga verksamhet som bedrivs av mc-klubbar som etablerats i Sverige och som ingår i internationella nätverk. I skrivelsen framhålls att i sin mest avancerade form kan organiserad brottslighet vara så livskraftigt organiserad och hierarkiskt styrd att den kan ställa sig utanför och hota den legala, stabila och demokratiska ordningen. Enligt skrivelsen finns det knappast några organiserade kriminella grupper av det slaget i Sverige. Det sägs dock att de mc-klubbar som bedriver brottslig verksamhet och som etablerat sig i

Sverige, uppfyller ett flertal kriterier på i reell mening organiserad brottslighet.

SÄPO/Rikskrimkommittén konstaterar i sitt betänkande Den centrala polisen (SOU 2000:25) att det i Sverige förekommer en kvalificerad och inte sällan organiserad brottslighet, ofta med internationella kopplingar. Det gäller bl.a. kvalificerad narkotikabrottslighet, ekobrottslighet och människosmuggling. I Rikskriminalpolisens årliga rapporter om den organiserade brottsligheten i Sverige (RKP/KUT 2003:8, RKP/KUT 2003:5, RKP/KUT 2002:4, RKP/KUT 2001:13, RKP/KUT 2000:9, RKP/KUT 1999:15, RKP/KUT 1998:25 och RKP/KUT 1997:12) konstateras att det i Sverige förekommer organiserad brottslighet inom bl.a. brottsområdena narkotikabrott, smuggling av alkohol och tobak, ekonomisk brottslighet, tillgreppsbrott, våldsbrott, människosmuggling, handel med kvinnor samt olaglig vapenhantering.

Systemhotande brottslighet

Rikskriminalpolisen presenterade i slutet av år 2004 en rapport om systemhotande brottslighet (RKP/KUT 2004:9). Till den systemhotande verksamhet som rapporten beskriver hör bl.a. pårtyckningar i form av våld och hot mot dels myndighetspersoner inom den s.k. rättskedjan, dels vittnen och målsägande. I rapporten görs en genomgång av vilka brott som vissa slumpmässigt valda personer inom den organiserade brottsligheten har lagförts för under perioden 1999–2004. Bland de brott som har förövats av de utvalda personerna kan nämnas mord, dråp, människorov eller stämpling till dessa brott, misshandel, olaga tvång, olaga hot, olaga frihetsberövande och utpressning, hot eller våld mot tjänsteman och vapenbrott samt övergrepp i rättsak och mened.

I propositionen 2000/01:32 Säkerhetskontroll i domstol anges att enligt information från Säkerhetspolisen och Riksåklagaren har hot från kriminella grupper mot representanter för rättsväsendet aktualiserats allt oftare under de senaste åren. Tidigare tycks dessa grupper främst ha intresserat sig för vittnen och målsägande. Numera finns även ett intresse att skrämja och hota poliser, åklagare och andra personer som är involverade i rättsprocessen. I propositionen framhålls att av den inhämtade informationen framgår att dessa hot i många fall har kommit från kriminella mc-gång och personer i mc-miljön och att vissa av dessa kriminella personer även har anslutning till den extrema högern.

Skälen för regeringens bedömning

Vi kan konstatera att polisen har att bekämpa en kvalificerad och inte sällan organiserad brottslighet, ibland med internationella kopplingar. Det gäller t.ex. kvalificerad narkotikabrottslighet och människosmuggling. Den grova och organiserade brottsligheten har enligt den öppna polisen under senare år blivit allt svårare att utreda. Förklaringen till detta står enligt polisen att finna dels i en ökad medvetenhet hos brottslingarna om polisens utredningsmetoder, dels i brottslighetens ökade rörlighet i tid och rum. Planläggningen och genomförandet av grova brott sker under längre tidsperioder och ofta på

platser där man kan förvissa sig om att polisen inte har möjlighet att följa aktiviteterna. Enligt vår mening är detta en utveckling som måste tas på mycket stort allvar.

Det är inte ovanligt att den organiserade brottsligheten även innefattar systemhotande verksamhet. Det förekommer sedan några år brottslighet i form av allvarliga hot mot befattningshavare inom rättssystemet, mot politiker och mot personer verksamma inom massmedierna. I några fall har brottsligheten tagit form av våld på person och i polisens kriminalunderrättelseverksamhet har framkommit uppgifter om allvarliga planer på att beröva vissa tjänstemän inom rättsvårdande myndigheter livet. Sådan brottslighet utgör inte bara ett hot mot de enskilda personer som den primärt är riktad mot. Den kan på sikt också hota vår legala, stabila och demokratiska samhällsordning. Det är av yttersta vikt att sådan systemhotande brottslighet inte ges möjlighet att öka i omfattning.

En effektiv bekämpning av grov organiserad brottslighet och sådan brottslighet som är systemhotande förutsätter att polisen har så verkningsfulla utredningsmetoder som möjligt. Den öppna polisen har uppgett att hemlig teleavlyssning alltjämt är ett effektivt tvångsmedel men att användningsområdet begränsas i takt med utbyggnaden av kontantkortssystem och bredbandsteknik. Enligt polisen återspeglas dessutom den tidigare nämnda medvetenheten om polisens möjligheter att följa de kriminellas verksamhet särskilt tydligt beträffande hemlig teleavlyssning. De misstänkta är enligt polisen medvetna om att de kan vara utsatta för hemlig teleavlyssning och förmedlar därför inte önskvärd information per telefon. I stället avtalas möten som polisen inte har någon möjlighet att avlyssna. Ett möte kan visserligen övervakas genom t.ex. hemlig kameraövervakning men inte heller detta tvångsmedel ger information om vad som sägs. Polisen har vidare uppgett att informatörsverksamhet är förenad med betydande svårigheter och risker och därför kan användas endast i undantagsfall.

Den öppna polisen har lämnat flera exempel på konkreta brottsutredningar där man inte har lyckats fullt ut och där detta enligt polisen till stor del har berott på att man inte har haft möjlighet att använda hemlig rumsavlyssning.

Under åren 1995–1998 pågick en maktkamp mellan mc-klubbarna Hells Angels och Bandidos. Det hela inleddes med att den dåvarande presidenten i Bandidos blev skjuten till döds. Till följd av detta skedde vedergällningsaktioner från båda hållen. Man sköt in i klubblokaler med pansarskott, man sprängde en klubblokal som låg i centrala Malmö o.s.v. Under större delen av ”mc-kriget” bedrev polisen spaning och hemlig teleavlyssning mot klubbarna och dess medlemmar. Flera husrannsakingar gjordes i klubblokalerna. Mycket stora polisiära resurser sattes in under mycket lång tid. Telefonavlyssningen gav inte mycket resultat. Polisen kunde vid husrannsakingarna se att man satt upp anslag vid telefonerna som angav att ”telefonerna kan vara avlyssnade”.

En sprängladdning placerades i anslutning till en polismans villa i Malmö. Endast lyckosamma omständigheter gjorde att bomben inte detonerade. En medlem i Hells Angels jämte en krets runt honom misstänktes ligga bakom attentatet. Teleavlyssning pågick i fem månader. Under hela avlyssningstiden begicks mängder av annan

brottslighet. De misstänkta var mycket disciplinerade i sin telefontrafik, vilket innebar att de stängde av sina mobiltelefoner när de var i färd med sina brottsliga handlingar. De färdades alltid i egna eller stulna bilar. De stämde ofta möte med varandra ute på stan och satt då och resonerade i bilen. De misstänkta kunde så småningom lagföras för annan grov brottslighet. Mordförsöket mot polismannen kunde emellertid aldrig bevisas. Om polisen hade kunnat avlyssna de aktuella fordonen, hade sannolikt de misstänkta kunnat lagföras på ett mycket tidigare stadium, vilket också hade inneburit att en del av de brott de hann genomföra aldrig hade blivit av.

Sammantaget ger det genomgångna materialet ett bestämt intryck av att befintliga tvångsmedel inte är tillräckliga när det är fråga om att utreda den allra grävsta brottsligheten inom den öppna polisens verksamhetsområde. Hemlig rumsavlyssning behövs i situationer där det överhuvudtaget inte finns någon möjlighet att på annat sätt få reda på vad som avhandlas mellan misstänkta personer. Det kan exempelvis vara fråga om att avlyssna ett möte på ett hotellrum mellan två misstänkta eller en sammankomst i en sluten kriminell miljö.

Vi gör således den bedömningen att den öppna polisen, när det gäller utredningar om vissa allvarliga brott, har ett påtagligt behov av hemlig rumsavlyssning som en ny utredningsmetod.

I följande avsnitt behandlas frågan om hur effektiv den behandlade tvångsmedelsanvändningen skulle kunna vara och vikten av ett högt integritetsskydd för medborgarna.

8 Bör hemlig rumsavlyssning införas som ett nytt tvångsmedel?

Regeringens förslag: Ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel, hemlig rumsavlyssning, införs. Det innebär att en viss plats skall få avlyssnas i hemlighet med tekniskt hjälpmedel vid förundersökning om mycket allvarliga brott.

Bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning tas in i en ny lag som skall gälla till och med den 30 juni 2009.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås dock att den nya lagen skall gälla till utgången av år 2010.

Remissinstanserna: Promemorians förslag att införa hemlig rumsavlyssning som ett nytt tvångsmedel har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Säkerhetspolisen, Skatteverket, Försvarsmakten, Svenska polisförbundet och Landsorganisationen i Sverige (LO).*

Riksdagens ombudsmän (JO), Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, Svenska Journalist-

förbundet, Tidningsutgivarna och Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter har avstyrkt förslaget.

Det stora flertalet remissinstanser har inte haft några invändningar mot promemorians förslag om en tidsbegränsad lagstiftning. *Rikspolisstyrelsen* har dock ansett att tidsramen som ges för lagen är för snäv.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter

Som anförts under avsnitt 6.1 är varje medborgare enligt 2 kap. 6 § regeringsformen gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. hemlig avlyssning. Regeringsformen medger dock att rättigheterna begränsas för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Detta måste då ske genom lag.

Enligt artikel 8 i Europakonventionen har den enskilde rätt till respekt för sitt privatliv. Ingrepp i denna rätt är dock tillåtet under förutsättning att det finns lagstöd för ingreppet och att det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose ett legitimt syfte, t.ex. statens säkerhet, den allmänna säkerheten och förebyggande av oordning eller brott.

För att en inskränkning av det skydd som regeringsformen respektive Europakonventionen erbjuder skall vara tillåten krävs dock, utöver ett godtagbart ändamål, att det finns ett påtagligt behov av att använda hemlig rumsavlyssning som ett straffprocessuellt tvångsmedel, att mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga och att tvångsåtgärderna står i rimlig proportion till vad som står att vinna med dem. Den effektivitet som kan uppnås måste alltså vägas mot den integritetskränkning som användandet av tvångsmedlet kan innebära.

I det följande redovisas de bedömningar och avvägningar som görs utifrån de utgångspunkter som nyss har angivits.

Behov och effektivitet

Vi har i avsnitt 7 gjort bedömningen att det finns ett påtagligt behov av att kunna använda hemlig rumsavlyssning inom såväl Säkerhetspolisens verksamhetsområde som delar av den öppna polisens verksamhetsområde. Det rör sig om fall där det inte finns någon möjlighet att skaffa motsvarande information på annat sätt. Det kan exempelvis vara fråga om att inhämta vad som sägs mellan två misstänkta i en lägenhet eller i en bil.

Det är naturligtvis svårare att uttala sig om metodens effektivitet och om vilka resultat som kan förväntas vid en användning av hemlig rumsavlyssning. Narkotikakommissionen (PM nr 5 Polisens insatser mot narkotikan, 1983, s. 78) ville inte utesluta att man i vissa fall skulle dra nytta av hemliga mikrofoner, t.ex. vid möten på hotellrum eller på restauranger samt vid avlyssning av misstänkta bostäder och kontor eller andra arbetslokaler, men att dessa fall troligen var få, att de snabbt skulle bli färre när det blev känt att metoden användes samt att metoden är förenad med betydande praktiska svårigheter.

Invändningar när det gäller tvångsmedlets förväntade effektivitet gjordes även av några av de remissinstanser som yttrade sig över Buggningsutredningens förslag, däribland JO och Sveriges advokatsamfund. *Brottsförebyggande rådet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska Journalistförbundet*, *Tidningsutgivarna* och *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* har ansett att det underlag som redovisats i promemorian inte är tillräckligt för att dra slutsatsen att hemlig rumsavlyssning kan antas bli ett effektivt tvångsmedel.

För att få ett underlag för bedömningen av dels om det finns ett behov av hemlig rumsavlyssning i brottsutredande syfte, dels om åtgärden är effektiv, förde Buggningsutredningen diskussioner med företrädare för brottsbekämpande myndigheter i ett antal länder, bl.a. Danmark och Storbritannien där hemlig rumsavlyssning har varit tillåten sedan en längre tid. Det framkom att myndigheterna i Danmark och Storbritannien anser att tvångsmedlet är mycket effektivt. Enligt dansk polis används hemlig rumsavlyssning i utredningar om allvarlig organiserad brottslighet, främst vid narkotikabrott och vid s.k. rockerkriminalitet, dvs. brottslighet som begås av medlemmar av kriminella mc-gäng. Man menar att det inte är möjligt att bekämpa den allvarliga organiserade brottsligheten om man inte kan ta del av den kommunikation som sker mellan de kriminella. I Danmark har man enligt uppgift i åtskilliga utredningar fått fram avgörande bevisning genom att använda hemlig rumsavlyssning. Den danska polisen har framhållit att de kriminella säkerligen är medvetna om att hemlig rumsavlyssning kan användas i det polisiära arbetet men att det i längden är mycket svårt att skydda sig mot tvångsmedlet. De kriminella är nämligen i stort behov av att kunna kommunicera med varandra och det är inte möjligt att avstå från det därför att de kan vara avlyssnade (SOU 1998:46 s. 169–179 och 213–228). *Rikspolisstyrelsen* har uppgett att dansk rumsavlyssning var direkt avgörande för att få fram bevisning mot några personer som år 1998 dömdes till långa straff för grova narkotikabrott i Danmark.

Hemlig rumsavlyssning är numera tillåtet i de flesta andra länder inom EU, se *bilaga 7*. Tvångsmedlets effektivitet har studerats närmare av bl.a. det tyska Max Planck-institutet (Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, Nr 24: Hannes Meyer-Wieck, *Rechtswirklichkeit und Effizienz der akustischen Wohnraumüberwachung [”großer Lauschangriff”]* nach § 100c Abs. 1 Nr. 3 StPO, 10/2004). Av denna studie framgår att tvångsmedel motsvarande hemlig rumsavlyssning har använts i totalt 155 operationer i Tyskland under åren 1998–2003. Institutet har närmare studerat de fall där tillstånd till hemlig rumsavlyssning söktes under åren 1998–2001, sammanlagt 119 fall. Institutets undersökning visar att hemlig rumsavlyssning i de flesta av dessa fall användes i utredningar om mord eller dråp eller i utredningar om narkotikabrott. I ca 50 procent av fallen användes tvångsmedlet som ett led i bekämpning av organiserad brottslighet. Användningen av hemlig rumsavlyssning gav i 19 procent av fallen indicier, men inte bevis, i 15 procent av fallen nya utredningsuppslag och i 7 procent av fallen bevis.

I en årlig berättelse till riksdagens justitieombudsman redogör det finska inrikesministeriet för användningen av förtäckta metoder att skaffa information. Av berättelsen för år 2004 (SM–2005–01304/Ri–2) framgår att teknisk avlyssning – vilket motsvarar hemlig rumsavlyssning med undantag för avlyssning av bostäder – ansågs ha haft avgörande eller stor betydelse för utredningen i 44 procent av de fall där tillstånd hade meddelats. När det gäller betydelsen av avlyssning av bostäder hade några säkra slutsatser inte kunnat dras vid tidpunkten för redovisningen.

Det är enligt vår mening självklart att förutsättningarna för att få framgång med en hemlig rumsavlyssning kan skifta från fall till fall och att misstänkta kommer att söka efter något sätt att skydda sig mot tvångsmedlet. Man måste därför räkna med att tvångsmedlet i enskilda fall inte kommer att ge effekt. Men samma argument kan anföras mot hemlig teleavlyssning. Det tvångsmedlet, som har betydelse för förundersökningen i drygt 50 procent av fallen, anses vara ett värdefullt hjälpmedel i kampen mot den grova, många gånger organiserade, brottsligheten (skr. 2005/06:53). Erfarenheter från andra länder visar att också personer som ägnar sig åt grov organiserad brottslighet begår misstag, och att det är krävande att ständigt skydda sig mot hemlig rumsavlyssning. Som *Rikspolisstyrelsen* har anført torde det vara betydligt svårare att skydda sig mot hemlig rumsavlyssning än mot t.ex. hemlig teleavlyssning. Det går att undvika att tala i telefon, men det är näst intill omöjligt att helt låta bli att tala t.ex. i samband med förberedelsen av ett grovt brott. Att vissa brottslingar kan antas ha förmågan att anpassa sig efter att polisen har möjlighet att använda sig av hemlig rumsavlyssning, är således inte något avgörande skäl mot tvångsmedlet. Vad som har inhämtats från bl.a. Danmark och Tyskland tyder också på att hemlig rumsavlyssning i ett mycket stort antal fall har kunnat föra en brottsutredning framåt.

Hemlig rumsavlyssning är otvivelaktigt ett mycket resurskrävande tvångsmedel som kräver stora och omfattande förberedande spaningsinsatser. Men detta är enligt vår mening inte något som i sig innebär att man kan säga att hemlig rumsavlyssning är en ineffektiv arbetsmetod. De gånger hemlig rumsavlyssning kan verkställas på ett effektivt sätt får man tillgång till information som man inte hade kunnat skaffa fram på något annat sätt, eftersom hemlig rumsavlyssning ibland är den enda framkomliga vägen i en utredning. *Rikspolisstyrelsen* har nämnt ett ärende som avsåg smuggling av stora mängder heroin från Balkan till Sverige. Under månader av spaning och hemlig teleavlyssning framkom att huvudmännen avhandlade den mest intressanta informationen under frekventa möten på ett café i centrala Stockholm. Med hemlig rumsavlyssning hade polisen haft möjlighet att få del av denna information. Som det nu var fick förundersökningen läggas ned i brist på bevis.

Det är knappast troligt att man – om hemlig rumsavlyssning införs – kommer att kunna visa upp någon väsentligt högre uppklaringsprocent beträffande brott i allmänhet, eftersom hemlig rumsavlyssning skulle komma att användas i ett mycket begränsat antal fall. Det hindrar emellertid inte att rumsavlyssningen i de fall den skulle komma att användas kan ge den avgörande bevisningen för ett mycket allvarligt brott som därmed kan klaras upp. Bedömningen av den hemliga

rumsavlyssningens effektivitet måste i denna del sättas i relation till arten av den brottslighet som skall utredas. Hemlig rumsavlyssning bör, enligt vår mening, i första hand användas mot grov organiserad kriminalitet. Även en begränsad ökning av antalet uppklarade brott på detta område anser vi vara av stort värde för samhället och dess invånare.

Mot bakgrund av det sagda, särskilt erfarenheterna av hemlig rumsavlyssning utomlands, anser vi att det har framkommit tillräckliga belägg för att hemlig rumsavlyssning är en effektiv arbetsmetod för att utreda brott.

Med den utgångspunkten övergår vi till att närmare överväga frågor som rör hur behovet av hemlig rumsavlyssning som en polisiär utredningsmetod bör ställas i relation till intresset av att värna medborgarnas personliga integritet.

Integritetsaspekter

Under senare år har det i den allmänna debatten framförts att integritetsintressena i ökad utsträckning har fått stå tillbaka till förmån för intresset av att förebygga och utreda brott. *Justitiekanslern* har framfört liknande kritik och uppgett sig sakna en helhetssyn i lagstiftningsarbetet, en samlad analys av förhållandet mellan den totala verkan av tvångsmedel och annan övervakning och skyddet för den personliga integriteten. *Justitiekanslern* har i det sammanhanget påtalat att *Integritetsskyddskommittén* fått i uppdrag att analysera detta beträffande den nuvarande lagstiftningen (dir. 2004:51) och att det finns anledning att avvakta resultatet av kommitténs arbete innan ytterligare förändringar av stor betydelse genomförs. Flera andra remissinstanser, däribland *Hovrätten för Västra Sverige*, *Brottsförebyggande rådet*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, *Sveriges advokatsamfund* och *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* har framfört samma uppfattning.

Som framgår är frågor om personlig integritet av central betydelse i samband med överväganden om att införa ett nytt tvångsmedel. Det handlar således om att göra en avvägning mellan å ena sidan hur angeläget tvångsmedlet är för att utreda viss brottslighet och å andra sidan den olägenhet eller skada som ingreppet innebär för i första hand den enskilde, men också för samhället i stort.

I svensk lagstiftning finns inte någon allmängiltig definition av begreppet personlig integritet. I olika sammanhang har man emellertid med utgångspunkt bl.a. i de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. regeringsformen försökt ringa in begreppet genom att skilja mellan den rumsliga integriteten (hemfriden), den materiella integriteten (egendomsskyddet), den kroppsliga integriteten (skydd för liv och hälsa mot ingrepp i eller mot kroppen) och den personliga integriteten i ideell mening (skyddet för privatlivet och för personligheten inklusive den privata ekonomin, se bl.a. SOU 1984:54 s. 42).

Ett annat sätt att bestämma begreppet personlig integritet är att ange vilka handlingar som kan anses kränka någons integritet. Med det betraktelsesättet kan kränkningarna delas in i tre huvudgrupper: intrång i en persons privata sfär i fysisk eller annan mening, insamlande av uppgifter om en persons privata förhållanden och offentliggörande eller

annan användning av uppgifter om en persons privata förhållanden (se Stig Strömholm i SvJT 1971 s. 695).

Även om det är svårt att på ett generellt plan definiera begreppet personlig integritet hindrar det inte att integritetsfrågorna alltid måste ges en särskild tyngd, framför allt när frågan om införande av nya hemliga tvångsmedel skall analyseras. Ett skäl till det är att användning av sådana tvångsmedel i högre grad än annars riskerar att drabba även tredje man. Den inhämtade informationen kan också komma att ha med annat att göra än det som rör brott.

Omfattningen av de integritetskränkningar som kan bli följden av att hemlig rumsavlyssning får användas är svår att uppskatta. Varje tvångsmedelsanvändning medför ett ingrepp i den enskildes integritet och det kan naturligtvis diskuteras vilket tvångsmedel som innefattar de största riskerna för den personliga integriteten. Av nu förekommande tvångsmedel torde hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning vara de åtgärder som är mest kännbara från integritetssynpunkt. En jämförelse mellan hemlig rumsavlyssning och hemlig teleavlyssning ligger då närmast till hands, eftersom båda tar sikte på avlyssning.

1979 års särskilda juristkommission menade i sin slutrapport Fallet Bergling Överväganden angående åtgärder (Ds 1980:2 s. 32) att hemlig rumsavlyssning (buggning) är ett betydligt mer djupgående ingrepp i den personliga integriteten än telefonavlyssning. Kommissionen framhöll vidare att hemlig rumsavlyssning är mera svårkontrollerad och bl.a. av det skälet kan leda till ryktesspridning och bristande förtroende för polisen och andra myndigheter. Tvångsmedelskommittén redovisade uppfattningen (Hemlig avlyssning m.m., Ds Ju 1981:22 s. 47) att hemlig rumsavlyssning, i vart fall när det gäller avlyssning under en längre tidsperiod, blottlägger den enskildes privatliv på ett helt annat sätt än telefonavlyssning. Narkotikakommissionen ansåg (PM nr 5 Polisens insatser mot narkotikan, 1983, s. 79) att hemlig rumsavlyssning innebär en mer total kontroll än telefonavlyssning. I propositionen Vissa tvångsmedelsfrågor uttalade justitieministern, utan att gradera tvångsmedlen inbördes, att liksom telefonavlyssning är avlyssning med dold mikrofon ett djupt integritetskränkande tvångsmedel (prop. 1988/89:124 s. 58). SÄPO-kommittén nämnde i sitt slutbetänkande SÄPO – Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet (SOU 1990:51 s. 155) att hemlig rumsavlyssning till sin natur är ägnad att medföra större risker för omfattande kränkningar av integriteten än exempelvis hemlig telefonavlyssning.

När det gäller risken för integritetskränkningar finns det onekligen vissa likheter mellan hemlig rumsavlyssning och hemlig teleavlyssning. Båda metoderna medför med nödvändighet att polisen kommer att lyssna även på andra personer än de som avses med beslutet om avlyssning. Den enskildes personliga förhållanden blir vid såväl hemlig rumsavlyssning som hemlig teleavlyssning föremål för en kontroll som inte känner andra gränser än de som den enskilde själv sätter när han vid ett samtal kommer in på sitt privatliv eller sina personliga förhållanden i övrigt. Ett annat gemensamt drag för de båda åtgärderna är att den tvångsmedlet riktar sig mot inte har någon möjlighet att ifrågasätta beslutet, eftersom åtgärderna givetvis måste genomföras i hemlighet.

Vilket tvångsmedel som är det mest kännbara från integritetssynpunkt, hemlig rumsavlyssning eller hemlig teleavlyssning, blir beroende av omständigheterna i det enskilda fallet, närmare bestämt av hur avlyssningen är tänkt att gå till i praktiken. En hemlig rumsavlyssning som avser ett möte på en restaurang kan självfallet anses vara en från integritetssynpunkt avsevärt lindrigare åtgärd än en avlyssning av en bostadstelefon som pågår under flera månader.

Huruvida hemlig rumsavlyssning är mer integritetskränkande än hemlig teleavlyssning får som sagts bedömas med utgångspunkt från omständigheterna i det enskilda fallet. Det finns emellertid ett antal faktorer som innebär att hemlig rumsavlyssning i många situationer framstår som en från integritetssynpunkt mer ingripande åtgärd än hemlig teleavlyssning. Hemlig rumsavlyssning, i vart fall där avlyssningen pågår någon tid, måste anses innebära en mer total kontroll än hemlig teleavlyssning. Detta hänger samman med att polisen kan lyssna på allt som sägs – och även på annat än samtal – i den avlyssnade lokalen, vid alla tider på dygnet och oavsett vilka som vistas där. Såsom bl.a. JO har påpekat kan mängden överskottsinformation bli omfattande. Det finns dessutom anledning att anta att människor i allmänhet är något mer återhållsamma med vad de säger i telefon än med vad de säger till varandra på tu man hand. I sin bostad torde de allra flesta människor utgå ifrån att ingen annan kan lyssna på det som sägs. Till detta kommer att hemlig rumsavlyssning ibland måste förenas med den ytterligare kränkning det innebär att polisen får rätt att bereda sig tillträde till bostäder för att placera ut de tekniska hjälpmedlen.

Risken för missbruk

En fråga av särskild vikt från rättssäkerhetssynpunkt är risken för missbruk. Frågan togs upp av Tvångsmedelskommittén som ansåg sig inte kunna utesluta att polis och åklagare, under andra förhållanden än som då rådde i landet, skulle kunna missbruka tvångsmedel genom att begagna dem för att få fram annan information än den som avses med ingripandet (SOU 1984:54 s. 184).

När det gäller dagens användning av hemliga tvångsmedel uttalade regeringen i propositionen Överskottsinformation vid användning av hemliga tvångsmedel m.m. (prop. 2004/05:143) att risken för att hemliga tvångsmedel används på icke avsett sätt får anses liten. Regeringen framhöll bl.a. att det inte finns några indikationer på att uppgifter om andra begångna brott aktivt eftersöks på ett sådant sätt att polis eller åklagare försöker vilseleda domstolen genom att felaktigt påstå att en utredning avser ett helt annat och grövre brott än det man avser att utreda. Skulle ett sådant försök ändå någon gång göras och få framgång, har det enligt vad regeringen uttalade brustit i prövningsförfarandet hos domstolen. Regeringen pekade på att domstolen skall, när den tar ställning till en begäran om tvångsmedelsanvändning, bl.a. undersöka om syftet med tvångsmedelsanvändningen kan uppnås på ett mindre ingripande sätt samt se till att tvångsmedlet används på ett sätt som medför så litet ingrepp som möjligt för den enskilde samt se till att tvångsmedlet används enbart under tid som kan bedömas nödvändig för att det angivna syftet skall nås. Regeringen framhöll i det sammanhanget

att offentliga ombud sedan den 1 oktober 2004 skall bevaka den misstänktes intressen i tillståndsärendet, och att ombudet har möjlighet att bl.a. överklaga beslut om tvångsmedelsanvändning till högre instans. Regeringen erinrade också om att den som gör sig skyldig till felaktigheter i dessa ärenden kan drabbas av straffansvar (prop. 2004/05:143 s. 32 f.)

Vi ser inte något skäl att nu göra någon annan principiell bedömning av risken för missbruk av hemliga tvångsmedel än den som gjordes nyligen i det ovan nämnda lagstiftningsarbetet angående överskottsinformation. Det saknas alltså anledning att låta risken för missbruk stå i vägen för användandet av hemlig rumsavlyssning. Däremot bör risken för sådant missbruk beaktas vid den närmare utformningen av regleringen av hemlig rumsavlyssning.

Överskottsinformation

I sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. ansåg Lagrådet att den stora bristen i förslaget var avsaknaden av en utförligare reglering angående behandlingen av överskottsinformation. Lagrådet framhöll att frågan om användning av överskottsinformation måste lösas och att detta är en förutsättning för att en lagstiftning om buggning skall kunna godtas.

Europadomstolen har i flera avgöranden framhållit betydelsen av att det i den nationella lagstiftningen finns mekanismer som reglerar användningen av överskottsinformation.

Vi delar uppfattningen att regler om hemlig rumsavlyssning måste kombineras med regler om användandet av överskottsinformation som framkommer vid sådan avlyssning. Vi återkommer till den frågan i avsnitt 10.2 men vill redan här framhålla att vi förordar att reglerna i detta sammanhang ges en mycket restriktiv utformning.

Avvägningar

I det föregående har vi konstaterat att det finns ett påtagligt behov av hemlig rumsavlyssning som en polisiär metod för att utreda den allra grövsta brottsligheten. Vi har också konstaterat att metoden framstår som effektiv. Det återstår dock att överväga om ett sådant tvångsmedel kan motiveras från integritetssynpunkt. Utgångspunkten bör vid en sådan bedömning vara att det krävs mycket starka skäl och betydande vinster för det allmänna för att ett sådant intrång skall kunna godtas.

Det är vår uppfattning att det är angeläget från kriminalpolitisk synpunkt att polisen får rätt att använda moderna tekniska hjälpmedel för att effektivt kunna bekämpa mycket allvarlig brottslighet. Samtidigt råder det inte något tvivel om att hemlig rumsavlyssning är ett från integritetssynpunkt särskilt ingripande tvångsmedel. Detta gäller särskilt som hemlig rumsavlyssning, för att vara effektiv, måste få förekomma på de flesta platser och dessutom förenas med en befogenhet för polisen att bereda sig tillträde till platser som annars är skyddade mot intrång. Från rättssäkerhetssynpunkt inger det betänkligheter att göra avsteg från principer som uppställts i syfte att skydda enskilda mot det som kränker

deras personliga integritet. Det måste också beaktas att användningen av hemlig rumsavlyssning även kan ha en påverkan på samhället i stort. Som *JO* har påtalat kan användningen av hemliga tvångsmedel ge upphov till ryktesspridning och misstankar om missbruk, vilket i sin tur kan äventyra allmänhetens tilltro till polisen och rättsväsendet i övrigt.

Vi gör likväl den bedömningen att det som har redovisats i denna remiss om behovet av hemlig rumsavlyssning och dess effektivitet som en brottsutredande åtgärd, väger så tungt och innebär sådana vinster för det allmänna att integritetsintresset inte bör hindra att metoden införs. Det är angeläget att metoden kan börja användas utan längre dröjsmål. Vi ser därför inte skäl att avvakta med införandet av metoden till dess att Integritetsskyddskommittén har slutfört sitt arbete.

Regleringen bör emellertid kringgärdas av mycket starka rättssäkerhetsgarantier så att risken för missbruk kan minimeras och allmänhetens tilltro till de myndigheter som tillämpar regleringen därmed inte äventyras. Regleringen måste således innehålla så tydliga och strikta ramar att det inte ens kan misstänkas att regelsystemet utnyttjas utöver vad det skall tillåta. Den måste vidare utformas på ett sådant sätt att metoden kan accepteras av allmänheten som ett nödvändigt och godtagbart verktyg för de brottsutredande myndigheterna i kampen mot den allra grövsta kriminaliteten. Den måste också innefatta ett starkt skydd för den personliga integriteten.

De risker för otillbörliga intrång i den personliga integriteten som hemlig rumsavlyssning kan medföra måste mötas på olika sätt, bl.a. genom en strikt beslutsordning (avsnitt 9.6). Det bör finnas en förstärkt granskning av hur den nya lagen tillämpas (avsnitt 9.10). Vidare bör i lagtexten tas in tydliga inskränkningar i tillämpningsområdet för hemlig rumsavlyssning, t.ex. att vissa platser och samtal inte får avlyssnas (avsnitt 9.5). Det är också angeläget att någon inför rätten kan lyfta fram omständigheter som talar mot användandet av tvångsmedlet. Det är därför viktigt att systemet med offentliga ombud (avsnitt 9.6) gäller i ärenden om hemlig rumsavlyssning. Av stor vikt är också att det införs en sträng reglering för användningen av överskottsinformation (avsnitt 10.2).

Lagstiftningen bör tidsbegränsas

Det kan på goda grunder förväntas att hemlig rumsavlyssning kommer att vara ett effektivt tvångsmedel i den brottsutredande verksamheten. Detta talar för att det redan nu borde införas en permanent lagstiftning om hemlig rumsavlyssning. Mot en permanent lagstiftning talar emellertid det faktum att hemlig rumsavlyssning är en ny och i Sverige oprövad utredningsmetod som dessutom innebär vissa risker för otillbörliga integritetsintrång. Vi gör därför den bedömningen att den nya lagen bör tidsbegränsas. En utvärdering av lagens tillämpning kommer att utgöra ett ytterligare underlag inför ett ställningstagande om det finns skäl att permanenta lagen. De nya bestämmelserna bör med hänsyn till att lagen tidsbegränsas inte tas in i rättegångsbalken utan i en särskild lag.

I promemorian föreslås att lagens giltighetstid skall begränsas till utgången av år 2010. *Rikspolisstyrelsen* har invänt mot detta och har

uttalat att den nya lagen bör vara i kraft i åtminstone sex år innan den utvärderas, för att inte antalet genomförda avlyssningar skall vara så litet att det inte går att dra några slutsatser. Vi anser i och för sig att det är angeläget att det finns underlag för en fullgod utvärdering av lagens tillämpning. Enligt vår mening bör dock en kortare giltighetstid än den som föreslås av Rikspolisstyrelsen och i promemorian vara tillräcklig för att tillgodose detta krav. Vi gör den bedömningen att lagens giltighetstid bör sträcka sig till och med den 30 juni 2009.

I följande avsnitt behandlas frågorna om hur tillämpningsområdet för de nya reglerna bör avgränsas och hur de närmare förutsättningarna för hemlig rumsavlyssning bör utformas.

9 En ny lag om hemlig rumsavlyssning

9.1 Innebörden av hemlig rumsavlyssning

Regeringens förslag: Med hemlig rumsavlyssning skall avses att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inte haft några invändningar mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller andra förtroliga meddelanden. Detta skydd kan visserligen inskränkas men enbart under vissa angivna förutsättningar (se 2 kap. 12 §). Enligt artikel 8 i Europakonventionen har envar rätt till skydd för sitt privatliv och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Begränsningar i denna rätt får göras endast i lag och endast om åtgärden är förenlig med de undantag som anges i artikel 8:2, däribland om åtgärden är nödvändig i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten eller till förebyggande av oordning eller brott. Således medger regeringsformen och Europakonventionen att det inom dessa ramar införs lagstiftning om hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel. Någon begränsning i lag av skyddet mot hemlig rumsavlyssning finns inte i dag. Det innebär bl.a. att sådan rumsavlyssning inte är tillåten. Hemlig rumsavlyssning är också straffbart enligt bestämmelsen om olovlig avlyssning i 4 kap. 9 a § brottsbalken.

Vid utformning av en närmare definition av vad som skall avses med hemlig rumsavlyssning är det naturligt att utgå från straffbestämmelsen om olovlig avlyssning i 4 kap. 9 a § brottsbalken, vilken i sin tur har utformats mot bakgrund av det skydd som föreskrivs i 2 kap. 6 § regeringsformen. Ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning kommer att utgöra ett undantag från denna straffbestämmelse och det är lämpligt att

vid utformningen anknyta till de vedertagna begrepp som upptagits i denna. Enligt det nämnda lagrummet straffas den som olovligen, med tekniska hjälpmedel för återgivning av ljud, i hemlighet avlyssnar eller tar upp tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, vartill allmänheten inte har tillträde och som han själv inte deltar i eller obehörigen berett sig tillträde till. Objektet för hemlig rumsavlyssning bör därför vara tal, samtal och förhandlingar vid sammanträde m.m., dvs. allt mänskligt tal, som tas upp i hemlighet. Med "i hemlighet" avses här att samtliga deltagare i ett samtal är ovetande om att rumsavlyssning sker. Skulle en av deltagarna vara införstådd med att rumsavlyssning sker är det inte fråga om hemlig rumsavlyssning utan om en annan åtgärd för vilken det i och för sig saknas uttryckligt lagstöd men som inte är straffbar enligt 4 kap. 9 a § brottsbalken (se bl.a. SOU 2003:74 s. 82).

Buggningsutredningen tog upp frågan om en bestämmelse som tillåter hemlig rumsavlyssning borde vara begränsad till tal eller om andra ljud borde omfattas, eftersom det finns situationer där de brottsbekämpande myndigheterna inte i första hand är intresserade av att ta del av vad som sägs på en viss plats utan i stället av att avlyssna andra ljud än tal. Buggningsutredningen kunde emellertid konstatera att i stort sett samtliga exempel som hade lämnats på behovet av buggning tog sikte på avlyssning av muntlig kommunikation. De exempel som hade lämnats på behovet av en vidare avgränsning av buggning hade enligt Buggningsutredningen inte så stor praktisk betydelse. Buggningsutredningen hänvisade också till att lagstiftning om buggning i de utländska rättsordningar som utredningen hade studerat tar sikte enbart på muntlig kommunikation. Buggningsutredningen ställde sig därför tveksam till om det finns ett reellt behov av att utvidga definitionen av hemlig rumsavlyssning till att avse allt ljud. I denna fråga gör vi samma bedömning som den Buggningsutredningen gjorde, nämligen att syftet med hemlig rumsavlyssning bör vara att avlyssna tal eller samtal.

Hur avlyssning faktiskt går till är också av betydelse. Straffbestämmelsen om olovlig avlyssning omfattar endast sådana fall då åtgärden sker med direkt hjälp av ett tekniskt hjälpmedel som är avsett för återgivning av ljud. Hemlig rumsavlyssning bör därför begränsas till att avse avlyssning som sker med ett sådant tekniskt hjälpmedel. Med avlyssning bör jämföras upptagning som kan avlyssnas vid senare tillfälle. Avlyssning som sker på annat sätt, med blotta örat eller med hjälp av något slags föremål som kan användas för att uppfatta ljud, bör alltså inte utgöra hemlig rumsavlyssning enligt den lag som föreslås.

Sammanfattningsvis drar vi alltså samma slutsats som i Buggningsutredningens betänkande och i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m., dvs. att med hemlig rumsavlyssning bör avses när tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.

9.2 Vid vilka brott skall hemlig rumsavlyssning få användas?

Regeringens förslag: Hemlig rumsavlyssning skall få användas vid förundersökning som rör misstanke om

- brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,
- vissa andra allvarliga brott, såsom grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse, eller
- försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott, om sådana gärningar är belagda med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inte haft några synpunkter på promemorians förslag att hemlig rumsavlyssning skall få användas först när förundersökning om ett brott har inletts. *Åklagarmyndigheten* har uttalat att hemlig rumsavlyssning skulle ha ett mycket stort värde för att kunna avstyra viss samhällsfarlig brottslighet.

Samtliga remissinstanser har godtagit den huvudregel som föreslås i promemorian, dvs. att hemlig rumsavlyssning skall få användas vid misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år.

Åklagarmyndigheten har föreslagit att hemlig rumsavlyssning, oberoende av brottets straffvärde, skall få användas vid misstanke om grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling.

Svea hovrätt, *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* har förespråkat en generell straffvärdeventil i stället för den straffvärdeventil avseende vissa brott som föreslås i promemorian. *Justitiekanslern* har framfört att den föreslagna straffvärdeventilen torde innebära tillämpningsproblem. *Säkerhetspolisen* har godtagit promemorians förslag men har påpekat att hemlig rumsavlyssning med det föreslagna tillämpningsområdet inte kommer att kunna användas för vissa allvarliga brott inom *Säkerhetspolisens* verksamhetsområde. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har avstyrkt att hemlig rumsavlyssning skall få användas i andra fall än de som omfattas av den föreslagna huvudregeln.

När det gäller de osjälvständiga brottsformerna, dvs. försök, förberedelse eller stämpling, har *Åklagarmyndigheten* ansett att det i promemorian föreslagna kravet att straffvärdet i det enskilda fallet skall kunna antas överstiga fyra års fängelse, skulle leda till oacceptabla konsekvenser.

Skälen för regeringens förslag

Hemlig rumsavlyssning för att förhindra eller utreda brott?

I dag får hemliga tvångsmedel användas endast i förundersökning om ett visst brott, dvs. de får inte användas i syfte att förhindra att brott överhuvudtaget begås. Buggningsutredningen övervägde om hemlig rumsavlyssning borde få användas även i preventivt syfte. Utredningen ansåg dock att det inte fanns anledning att närmare överväga om hemlig rumsavlyssning isolerat borde införas som en metod att förhindra brott. I det sammanhanget anförde utredningen att om tvångsmedel överhuvudtaget skall få användas i ett brottspreventivt syfte så borde det övervägas en lösning som innebär att samtliga tvångsmedel kan användas på ett tidigare stadium än att förundersökning skall vara inledd (s. 334). I sitt yttrande över lagförslagen i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. konstaterade Lagrådet att hemlig rumsavlyssning enligt remissförslaget endast kunde användas för utredning av visst brott med en skäligen misstänkt person och inte för ren spaningsverksamhet. Enligt Lagrådet kunde värdet av hemlig rumsavlyssning med det föreslagna användningsområdet inte anses klarlagt.

I augusti 2004 gav chefen för Justitiedepartementet en sakkunnig person i uppdrag att utreda frågan om det borde införas en möjlighet att använda tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet. Uppdraget har redovisats i promemorian Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra särskilt allvarlig brottslighet (Ds 2005:21). I den promemorian lämnas förslag på en lagreglering som gör det möjligt att under vissa förutsättningar använda t.ex. hemlig teleavlyssning i syfte att kunna förebygga eller förhindra särskilt allvarlig brottslighet som hotar viktiga samhällsvärden. Förslagen är remissbehandlade och bereds inom Justitiedepartementet.

Vi gör som tidigare framgått bedömningen att det i dagsläget finns ett påtagligt behov av att införa hemlig rumsavlyssning i den brottsutredande verksamheten och att det på goda grunder kan förväntas att ett sådant tvångsmedel blir ett effektivt brottsutredningsverktyg (se avsnitt 8). Vi är dock inte beredda att i detta sammanhang föreslå att hemlig rumsavlyssning även skall få användas i brottspreventivt syfte. Denna fråga kräver mera ingående överväganden än vad som har kunnat göras i detta lagstiftningsärende. Det kan dock, såsom *Åklagarmyndigheten* har gjort gällande, finnas anledning att längre fram återkomma till frågan.

En första förutsättning för att hemlig rumsavlyssning skall få användas bör alltså vara att förundersökning om ett brott har inletts.

Minimistraflet som utgångspunkt

Hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning får användas vid förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år samt vid förundersökning som rör misstanke om försök, förberedelse och stämpling till sådana brott.

Som vi har uttalat i tidigare avsnitt är det framför allt ifråga om mycket allvarlig organiserad brottslighet och de särskilt grova brotten som användandet av hemlig rumsavlyssning framstår som motiverat.

Vid utformningen av regler för när hemlig rumsavlyssning skall få användas finns det med hänsyn till tvångsmedlets särskilt ingripande karaktär starka skäl för att vara synnerligen restriktiv. Buggningsutredningen föreslog i sitt betänkande att hemlig rumsavlyssning skall förutsätta att det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Härigenom kommer de allvarligaste brotten att omfattas av tillämpningsområdet för hemlig rumsavlyssning. Som exempel på sådana brott kan nämnas mord, dråp, människorov som inte är mindre grovt brott, grovt rån, grov mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse som utgör grovt brott. Vi anser att utredningens förslag i den delen är väl avvägt. Huvudregeln för vid vilka brott tvångsmedlet skall få användas bör således utgå från att minimistraffet skall vara fängelse i fyra år enligt brottets straffskala.

En straffvärdeventil för vissa allvarliga brott

Med en reglering som enbart utgår från brottets minimistraff skulle åtskilliga brott med mycket högt straffvärde, där behovet av hemlig rumsavlyssning kan göra sig starkt gällande, falla utanför tillämpningsområdet för hemlig rumsavlyssning. Som exempel på sådana brott kan nämnas grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, eftersom dessa brott har ett straffminimum om fängelse i två år. Det är dock möjligt att vidga tillämpningsområdet genom att införa en s.k. straffvärdeventil.

I lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. föreslogs att en generell straffvärdeventil skulle införas för hemlig avlyssning. Som skäl angavs att det är ett viktigt samhällsintresse att med hjälp av effektiva tvångsmedel kunna utreda brott som i det enskilda fallet har mycket högt straffvärde, men som har en vid straffskala med lågt straffminimum, och att det således finns ett behov av att i viss utsträckning kunna beakta straffvärdet för det enskilda brott som förundersökningen avser. Lagrådet kritiserade emellertid den föreslagna straffvärdeventilen. Lagrådet ansåg att nackdelen med en straffvärdesregel är att ett brotts straffvärde skall prövas med hänsyn till en rad faktorer varav bara en del torde vara kända för de instanser som skall bedöma dem i tvångsmedelsärendet. Enligt Lagrådet finns det därmed stor risk att bara för den misstänkte negativa faktorer tas med i bedömningen och att straffvärdet för det enskilda brottet senare visar sig vara betydligt mindre än vad som antagits först. *Justitiekanslern* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har framfört liknande synpunkter på promemorians förslag.

Sedan den 1 oktober 2004 har generella straffvärdeventiler införts för hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning. Regeringen ansåg i det lagstiftningsärendet att Buggningsutredningen – som hade avvisat tanken på en straffvärdeventil i huvudsak av de skäl som redovisats ovan – hade övervärderat svårigheterna och nackdelarna med en sådan reglering. Enligt regeringen torde det inte vara någon avgörande skillnad mellan att på ett tidigt stadium bedöma om ett brott skall rubriceras på sådant sätt att en minimistraffregel är uppfylld och att göra en bedömning

av detta brotts straffvärde. Regeringen hänvisade också till att det föreslagna systemet med offentliga ombud i ärenden om hemliga tvångsmedel ger förutsättningar för en mer allsidig belysning av de omständigheter som inverkar på frågan om tvångsmedlets tillåtlighet och också ger möjlighet att få beslut om tillstånd till hemliga tvångsmedel överprövade. Regeringen underströk att den omständigheten att utredningen i vissa fall kan vara mindre robust skall räknas den misstänkte till godo i form av ett lägre bevisvärde. Enligt regeringen skulle man kunna uttrycka detta så att en marginal till förmån för den misstänkte måste vägas in (prop. 2002/03:74 s. 33 f.).

Det finns enligt vår uppfattning inte skäl att göra någon annan principiell bedömning av de tillämpningsproblem en straffvärdeventil kan innebära än den som regeringen nyligen gjort i det ovan nämnda lagstiftningsarbetet.

Vad som nu har sagts talar således för att det i fråga om hemlig rumsavlyssning införs en straffvärdeventil som överensstämmer med den som gäller för hemlig teleavlyssning, med den enda skillnaden att straffvärdet i det enskilda fallet skall antas överstiga fängelse i fyra år. En sådan lösning har också förespråkats av *Svea hovrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten*.

Att införa en generell straffvärdeventil för hemlig rumsavlyssning skulle emellertid innebära att tvångsmedlet skulle få ett omfattande tillämpningsområde. Eftersom hemlig rumsavlyssning typiskt sett kan anses vara ett mycket mera integritetskränkande tvångsmedel än de nyss nämnda tvångsmedlen, finns det skäl att vara mycket restriktiv med dess användande. Vi anser därför att straffvärdeventilen bör begränsas till att avse förundersökningar om vissa allvarliga brott, där det finns ett beskrivet och känt behov av att kunna använda hemlig rumsavlyssning. Ett sådant behov finns när det gäller viss grov organiserad brottslighet, särskilt sådan som innefattar systemhotande verksamhet (se avsnitt 7.3). Kriminaliseringen på dessa områden motiveras av särskilt starka allmänna eller enskilda skyddsintressen.

Till de brott som bör omfattas av en straffvärdeventil, dvs. där hemlig rumsavlyssning bör kunna komma i fråga om det aktuella brottet kan antas leda till fängelse i mer än fyra år, hör därför grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling. Utredningar om narkotikabrott står för ca 70 procent av den telefonavlyssning som i dag förekommer i Sverige. När det i tidigare sammanhang övervägts att införa hemlig rumsavlyssning har det främst varit narkotikabrottsligheten man har haft för ögonen. Narkotikabrott utgör inte sällan en plattform för annan, organiserad brottslighet. *Åklagarmyndigheten* har med hänvisning till det nu anförda föreslagit att hemlig rumsavlyssning skall få användas vid misstanke om grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, oberoende av brottets straffvärde. En sådan reglering skulle dock enligt vår mening innebära ett alltför omfattande tillämpningsområde. Det bör således som ovan har berörts krävas att brottets straffvärde i det enskilda fallet kan antas överstiga fyra års fängelse.

Hot och våld från personer i kriminella grupper mot vittnen och målsägande har blivit allt vanligare under de senaste åren (se avsnitt 7.3). Det är i högsta grad angeläget att de brottsbekämpande myndigheterna har så effektiva verktyg som möjligt för att utreda sådan brottslighet.

Hemlig rumsavlyssning bör därför få användas även vid utredning av grov utpressning och grovt övergrepp i rättssak, om det enskilda brottets straffvärde kan antas överstiga fängelse i fyra år.

Den gränsöverskridande handeln med människor för exploatering är ett ökande fenomen. Sådan handel innefattar ofta ett hänsynslöst utnyttjande av kvinnors och barns särskilt sårbara situation. Människor rekryteras, transporteras och säljs för att utnyttjas i prostitution eller på andra sätt, t.ex. i tvångsarbete. Brottsligheten är inte sällan av organiserat slag. Liksom när det gäller annan organiserad brottslighet är möjligheten att använda olika former av straffprocessuella tvångsmedel av väsentlig betydelse för att kunna upptäcka och utreda människohandelsbrott (se propositionerna Straffansvaret för människohandel [prop. 2001/02:124] och Ett utvidgat straffansvar för människohandel [prop. 2003/04:111]). Hemlig rumsavlyssning bör därför enligt vår mening få användas vid förundersökning om människohandel. Med hänsyn till den starka koppling som finns mellan människohandel och olika slag av allvarligt sexuellt övervåld och utnyttjande är det naturligt att möjligheten till hemlig rumsavlyssning står till förfogande även vid förundersökning som rör särskilt allvarliga brott enligt 6 kap. brottsbalken; våldtäkt (av normalgraden), grovt sexuellt tvång, våldtäkt mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt koppleri och grovt barnpornografibrott. Som ovan har berörts bör det dock i samtliga fall krävas att det misstänkta brottet kan antas ha ett straffvärde som överstiger fängelse i fyra år.

Det kan, som några remissinstanser, bl.a. *Ekobrottsmyndigheten*, har uttalat, möjligen i enstaka fall finnas ett behov av att kunna använda hemlig rumsavlyssning även vid utredning av andra brott, som t.ex. grova förmögenhetsbrott. Som vi tidigare har konstaterat finns det emellertid skäl att vara mycket restriktiv med användandet av hemlig rumsavlyssning. Det är därför lämpligt att begränsa straffvärdeventilen till de brott som angetts ovan.

Osjälvständiga brottsformer

Såsom vid hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning bör det inte göras någon skillnad i fråga om misstanke om försöks- och förberedelsebrott å ena sidan och fullbordade brott å den andra. Tvärtom är det angeläget – såväl av utredningstekniska skäl som för att förhindra att allvarliga brott kommer till fullbordan – att de brottsbekämpande myndigheterna kan ingripa på ett tidigt stadium. Även straffbara fall av försök, förberedelse eller stämpling till allvarliga brott bör således kunna utredas med hjälp av hemlig rumsavlyssning.

I promemorian föreslås att det skall krävas att det misstänkta brottet kan antas ha ett straffvärde som överstiger fyra års fängelse. *Åklagarmyndigheten* har invänt mot detta och har bl.a. framhållit att när det gäller förberedelse och stämpling får enligt 23 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken högre straff än fängelse två år bestämmas endast om fängelse i åtta år eller däröver kan följa på det fullbordade brottet, vilket enligt *Åklagarmyndigheten* torde innebära att det endast i undantagsfall skulle bli möjligt att använda sig av hemlig rumsavlyssning vid förberedelse eller stämpling till brott.

Promemorians förslag innebär som Åklagarmyndigheten har påpekat att hemlig rumsavlyssning inte kan användas vid förundersökning avseende förberedelse eller stämpling till ett antal brott där tvångsmedlet skulle kunna komma i fråga vid förundersökning avseende det fullbordade brottet. Enligt vår mening är detta dock inte tillräckligt starka skäl att utvidga tillämpningsområdet för hemlig rumsavlyssning utöver vad som föreslås i promemorian. Vi anser således att det även beträffande de osjälvständiga brottsformerna bör krävas att det misstänkta brottet kan antas ha ett straffvärde som överstiger fyra års fängelse.

9.3 Brottsmisstankens styrka och behovet av åtgärden m.m.

Regeringens förslag: Hemlig rumsavlyssning skall få användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket sådan avlyssning får ske och det är av synnerlig vikt för utredningen att avlyssning sker. Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Rätten skall i beslut om hemlig rumsavlyssning ta in villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte i onödan kränks.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås inte någon uttrycklig bestämmelse om villkor för att tillgodose enskildas integritetsintressen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inte haft några invändningar mot promemorians förslag. *Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen* har framfört att den starkaste graden av misstanke, dvs. ”på sannolika skäl misstänkt”, bör föreligga för att hemlig rumsavlyssning skall kunna tillåtas. Även *Sveriges advokatsamfund* har ansett att den misstankegrad som föreslås i promemorian är för låg.

Justitiekanslern och *Tullverket* har ansett att det bör framgå av författningstexten att domstolen skall meddela de övriga föreskrifter och villkor som gäller för ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning.

Skälen för regeringens förslag

Brottsmisstankens styrka

I dag gäller för hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning att sådant tvångsmedel får användas endast när utredningen har kommit så långt att det finns någon som är skäligen misstänkt för det brott som förundersökningen avser. Misstankegraden skäligen misstanke krävs också vid t.ex. reseförbud, anhållande och s.k. utredningshäktning. Skäligen misstanke ställer dock högre krav på

misstankens styrka än vad som avses med uttrycket att en person "kan misstänkas" för brott (se t.ex. 23 kap. 9 § rättegångsbalken).

Sannolikt skulle det i vissa fall vara till fördel för brottsutredningen om hemlig rumsavlyssning kunde sättas in på ett tidigare stadium än när någon är skäligen misstänkt för brottet. Det skulle dock från integritetssynpunkt föra för långt att tillåta hemlig rumsavlyssning mot någon som kan antas ha utfört ett brott. I promemorian föreslås det därför att en förutsättning för användandet av hemlig rumsavlyssning bör vara att en viss person är skäligen misstänkt för något av de brott för vilka hemlig rumsavlyssning får beslutas.

Tullverket och *Sveriges advokatsamfund* har invänt mot detta. Sveriges advokatsamfund har ansett att den i promemorian föreslagna misstankegraden öppnar för ett icke ringa antal felaktiga bedömningar och har hänvisat till några kända fall där oskyldiga personer häktats med stöd av bestämmelsen om utredningshäktning.

Buggningsutredningen, som ingående diskuterade vilken misstankegrad som bör gälla för hemliga tvångsmedel, ansåg att det inte ens vid hemlig rumsavlyssning kan komma i fråga att ställa upp ett högre krav än skäligen misstanke. Enligt utredningen skulle en högre grad av brottsmisstanke, sannolika skäl, nämligen innebära att tvångsmedlet i princip skulle komma att sakna betydelse i den brottsutredande verksamheten. För utredningen framstod misstankegraden skäligen misstanke som den nivå där såväl effektivitets- som integritetsskyddsintressen bäst kan tillgodoses. Vi ser inga skäl att nu göra någon annan bedömning. Vi ansluter oss således till Buggningsutredningens och promemorians bedömning att en förutsättning för användandet av hemlig rumsavlyssning bör vara att en viss person är skäligen misstänkt för något av de brott för vilka hemlig rumsavlyssning får beslutas.

Synnerlig vikt för utredningen

Nu befintliga hemliga tvångsmedel får användas endast när det är av synnerlig vikt för utredningen.

Begreppet "synnerlig vikt för utredningen" har definierats vid ett flertal tillfällen i fråga om användning av tvångsmedel. Det utgör en grundläggande förutsättning för tillstånd till bl.a. hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Vad regeringen anförde i samband med behandlingen av bl.a. Tvångsmedelskommitténs förslag torde alltså äga giltighet (se prop. 1988/89:124 s. 44 f.).

Uttrycket synnerlig vikt för utredningen behöver inte nödvändigtvis avse att rumsavlyssningen skall ge avgörande bevisning som omedelbart kan leda till fällande dom. I de flesta fall har telefonavlyssning en indirekt verkan: den bidrar till att kartlägga kontaktvägar och förehavanden, ger uppslag till vidare spaning och bildar underlag för andra åtgärder. En annan, främst i fall enligt 1952 års lag förekommande verkan är att rumsavlyssningen kan föra en på olika sätt uppkommen misstanke till nolläge, dvs. rentvå den misstänkte.

Synnerlig vikt för utredningen inrymmer ett kvalitetskrav beträffande de upplysningar som avlyssningen kan ge. Dessa får sålunda inte inskränka sig till obetydliga detaljer, som man kan både ha och mista. Uttrycket innefattar emellertid

därutöver ett krav på att utredningsläget gör rumsavlyssningen nödvändig. Vad som kan vinnas genom åtgärden får i princip inte vara åtkomligt med andra, mindre ingripande metoder. En slentrianmässig bedömning får inte förekomma i fråga om vare sig utredningsläget eller de andra förutsättningarna som gäller för tvångsmedlet. En granskning av utredningsmöjligheterna i det enskilda fallet måste alltid verkställas. Granskningen måste mynna ut i bedömningen att utredningen i princip inte kan föras framåt med andra medel och att det finns skäl att räkna med att avlyssningen – ensam eller i förening med andra åtgärder – verkligen kan få effekt. I och för sig behöver något absolut hinder inte föreligga mot att få fram information på andra vägar. Det krävs dock att hindret är sådant att det inte skäligen kan begäras att man skall avstå från teleavlyssning. Kan personlig övervakning (skuggning) eller andra åtgärder användas som alternativ, bör det ändå vara tillåtet med teleavlyssning, om alternativen skulle kräva en orimligt hög personalinsats eller vara förenade med avsevärd risk att den pågående utredningen avslöjas för tidigt. Utgångspunkten bör dock vara att i första hand pröva andra metoder.

I lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. föreslog regeringen att rekvisitet ”synnerlig vikt för utredningen” skulle användas även i bestämmelserna om hemlig avlyssning. I sitt yttrande över remissen kritiserade Lagrådet valet av rekvisitet ”synnerlig vikt för utredningen”. Lagrådet ansåg att det borde ställas högre krav på detta tvångsmedels betydelse för en brottsutredning än vid de andra tvångsmedlen, eftersom hemlig rumsavlyssning är ett mera långtgående integritetsintrång än andra hemliga tvångsmedel. Lagrådet såg också ett problem med flera alternativa tvångsmedel som står till buds och som vart och ett skall ha samma avgörande vikt från utredningssynpunkt.

Enligt vår mening är det naturligt att samma kriterium, ”synnerlig vikt för utredningen”, uppställs som villkor för användningen av hemlig rumsavlyssning som för nuvarande hemliga tvångsmedel. Vi kan inte se att detta kriterium skulle ge upphov till sådana problem som Lagrådet befarade vid behandlingen av den tidigare lagrådsremissen. De nyss återgivna uttalandena i propositionen om vissa tvångsmedelsfrågor bör i allt väsentligt kunna vara vägledande för hur uttrycket synnerlig vikt för utredningen bör uppfattas vid prövning av ärenden om hemlig rumsavlyssning.

Vi föreslår således att hemlig rumsavlyssning endast skall få användas om det är av synnerlig vikt för utredningen.

Proportionalitetsprincipen

För all tvångsmedelsanvändning gäller tre allmänna principer. De tre principerna, som anknyter till innehållet i 2 kap. 12 § regeringsformen, är ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet skall vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel endast när det finns ett påtagligt behov av detta och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Den principen har behandlats ovan. Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Proportionalitetsprincipen har lagfästs i fråga

om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i 27 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken. Motsvarande reglering finns, när det gäller hemlig kameraövervakning (3 § första stycket 3 lagen [1995:1506] om hemlig kameraövervakning).

I likhet med gällande rätt, såvitt avser de i dag förekommande tvångsmedlen, bör givetvis ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen gälla även vid användningen av hemlig rumsavlyssning. Proportionalitetsprincipen bör komma till uttryck i lagtexten.

Justitiekanslern har understrukt att det är angeläget att hemlig rumsavlyssning aldrig tillåts gå utöver vad som är nödvändigt. Detta är en uppfattning som vi delar. *Justitiekanslern* och *Tullverket* har ansett att det bör framgå redan av författningstexten att domstolen skall meddela de övriga föreskrifter och villkor som gäller för ett tillstånd om hemlig rumsavlyssning. Mot bakgrund av vad remissinstanserna har uttalat föreslår vi att det införs en uttrycklig bestämmelse om att rätten i beslut om hemlig rumsavlyssning skall föreskriva villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte i onödan kränks.

9.4 Rumsavlyssning skall avse en plats som har samband med den misstänkte

Regeringens förslag: Ett beslut om tillstånd till hemlig rumsavlyssning skall innebära att en viss plats får avlyssnas med ett tekniskt hjälpmedel. En förutsättning för hemlig rumsavlyssning skall vara att det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen.

Hemlig rumsavlyssning av annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad skall få ske endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har tillstyrkt promemorians förslag eller har inte haft några invändningar mot det. *Tullverket* har ansett att det finns skäl att överväga om inte skyddet för familjemedlemmar och andra inneboende bör vara starkare vid avlyssning i den misstänktes egen bostad. *Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen* har framfört att kravet för att avlyssning skall få ske av annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad bör vara högre än vad som föreslås i promemorian.

Skälen för regeringens förslag: Hemlig rumsavlyssning innebär som tidigare framgått att tal eller samtal mellan andra tas upp med hjälp av tekniskt hjälpmedel. Med tal avses då tal i rummet och inte tal som förmedlas endast genom t.ex. allmänt telefonnät. Hemlig rumsavlyssning kommer därför att förutsätta att ett dolt tekniskt hjälpmedel placeras ut på en viss plats eller i ett visst utrymme, t.ex. i ett rum eller i en bil. Ett beslut om hemlig rumsavlyssning bör mot den bakgrunden avse en viss plats.

Eftersom avsikten med tvångsmedlet är att avlyssna i första hand en viss misstänkt person är det naturligt att det finns en koppling mellan den misstänkte och den plats som skall avlyssnas. Denna koppling bör vara stark när det som här är fråga om ett från integritetssynpunkt mycket ingripande tvångsmedel.

Buggningsutredningen föreslog att kopplingen mellan platsen och den misstänkte skulle utformas på så sätt att det ”kan antas” att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen, och då någon gång under den tid som beslutet avser. Detta motsvarar vad som i dag gäller för hemlig kameraövervakning (se 3 § andra stycket lagen om hemlig kameraövervakning). Utredningens förslag sades därmed innebära bl.a. att om det av någon anledning står klart att den misstänkte inte kommer att befinna sig på platsen får hemlig rumsavlyssning inte ske. Däremot skulle det inte krävas att den misstänkte ständigt måste befinna sig på platsen. Det måste dock enligt utredningen – såsom gäller vid hemlig kameraövervakning – kunna antas att den misstänkte i vart fall vid något tillfälle besöker den plats som skall avlyssnas.

I promemorian, liksom i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m., görs den bedömningen att nivån på antagandet att den misstänkte skall besöka den plats som skall avlyssnas bör sättas högre än vad som enligt nu gällande regler gäller för hemlig kameraövervakning. Vi delar den bedömningen. I och för sig kan det hävdas att det vore tillräckligt att rätten med tillämpning av proportionalitetsprincipen i samband med beslutet om hemlig rumsavlyssning utfärdar särskilda restriktioner, t.ex. av innebörd att utrustningen endast får vara i funktion under den tid den misstänkte faktiskt befinner sig på platsen. Det måste emellertid anses angeläget att en mer restriktiv syn på användningen av tvångsmedlet uttryckligen framgår av de grundläggande förutsättningarna för användningen av hemlig rumsavlyssning. För att hemlig rumsavlyssning skall få ske bör det ske en noggrann prövning av sannolikheten för att den misstänkte kommer att befinna sig på just den platsen någon gång under den tid som beslutet avser. Det kan t.ex. genom hemlig teleavlyssning ha framkommit att den misstänkte nämnt att han avser att bege sig till en viss plats vid en viss tidpunkt. Ett annat exempel är att den misstänkte har ett återkommande engagemang på en viss plats. Ett sådant högre krav på sambandet mellan den misstänkte och platsen som skall avlyssnas bör enligt vår mening lämpligen formuleras “om det finns särskild anledning att anta” att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen (jfr 28 kap. 2 a § rättegångsbalken). Detta innebär givetvis inte att bedömningen enligt proportionalitetsprincipen inte skall göras med sedvanlig noggrannhet.

Att i hemlighet avlyssna någons bostad är givetvis särskilt känsligt från integritetssynpunkt. Som *Tullverket* har påpekat kan bostaden sägas utgöra en kärna i den enskildes privatliv. Å andra sidan ligger det nära till hands att anta att det ofta i den misstänktes bostad förs samtal om det begångna brottet eller att brottsligheten förbereds där. Erfarenheterna från Finland där s.k. teknisk avlyssning tidigare inte fick avse bostäder (se *bilaga 7*) tyder på att det nya tvångsmedlet inte skulle få någon mera påtaglig effekt på brottsbekämpningen om en liknande begränsning uppställdes i den svenska lagstiftningen.

Eftersom det vore för lätt för de kriminella att välja andras bostäder, t.ex. den misstänktes förälders bostad, som mötes- och planeringslokaler, bör det inte heller uppställas förbud mot att avlyssna andras bostäder. Däremot bör det enligt vår mening ställas högre krav på antagandet att den misstänkte befinner sig på platsen när det är fråga om att avlyssna andras bostäder än den misstänktes.

Frågan är då hur ett sådant högre krav bör formuleras. I avsnitt 8.9 föreslår vi att ett beslut om hemlig rumsavlyssning skall kunna förenas med ett tillstånd för polisen att i hemlighet bereda sig tillträde till den plats som skall avlyssnas. För att få utföra husrannsakan hos tredje man i syfte att söka efter någon som skall gripas, anhållas eller häktas krävs i dag att det finns synnerlig anledning anta att den som söks uppehåller sig där (28 kap. 2 § rättegångsbalken). I fråga om husrannsakan har innebörden av det uttrycket, dvs. ”synnerlig anledning anta”, senast behandlats av regeringen i prop. 1997/98:181 s. 19 f. Regeringen hänvisade och redogjorde där för vissa beslut av JO där denne hade bedömt innebörden av begreppet och uttalade sedan bl.a. följande.

För att en husrannsakan skall få genomföras hos annan än den som är skäligen misstänkt för brottet eller skall frihetsberövas m.m. krävs som nämnts att synnerlig anledning förekommer att åtgärden skall medföra det avsedda resultatet. Innebörden av begreppet antyds genom de exempel som anges i bestämmelsen, nämligen att brottet begåtts hos den som husrannsakan skall företas hos eller att den misstänkte gripits där. Det har annars främst utmejslats i vissa JO-beslut.

I JO 1965 s. 159 hade en person per telefon anmält ett par makar för stölder av postförsändelser. Makarna skulle från mannens bil (han var postiljon) ha burit upp postförsändelser till sin lägenhet. Anmälaren hade uppgett ett namn och en bostadsadress men var inte själv identifierad. Polisen gjorde en husrannsakan i lägenheten vilket JO kritiserade. JO ansåg det klart att misstanken mot makarna inte hade nått styrkan skäligen misstänkt. Likaså ansåg JO att det utan vidare var uppenbart att synnerlig anledning att utredning om brottet skulle vinnas genom husrannsakingen inte fanns.

I JO 1985/86 s. 123 hade en person anonymt anmält till polisen att en efterlyst kvinna och hennes dotter vistades hos en advokat. Kvinnan var häktad i sin utevaro och dottern var efterlyst för omhändertagande enligt 21 kap. 9 § föräldrabalken. Polisen gjorde husrannsakan hos advokaten med stöd av 28 kap. 2 § rättegångsbalken. Förfarandet kritiserades av JO. Oavsett att uppgiftslämnaren kände till personernas identitet och att de var eftersökta av polisen ansåg JO att den viktigaste uppgiften för bedömningen av ärendet, dvs. vilken synnerlig anledning som förelåg till att de befann sig hos just advokaten, saknades helt. Med hänvisning till ett tidigare avgjort ärende uttalades att formuleringen i lagtexten närmast torde få tolkas som att det skall *”föreligga en faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig”* att den eftersökte finns hos den där husrannsakan företas.

I JO 1988/89 s. 68 hade polisen efter ett anonymt telefontips om att hembränning pågick gjort en husrannsakan. JO fann att uppgifterna inte var sådana att skäligen misstanke om brott kunde anses ha förelegat och inte heller att synnerlig anledning förekom att husrannsakingen skulle ge avsett resultat. Beträffande den närmare innebörden av rekvisitet synnerlig anledning i 28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken uttalade JO att lagtextens formulering närmast torde få tolkas som att det skall *”föreligga någon faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig”* att man påträffar föremål som är underkastat beslag eller vinner annan utredning om brottet. Polisrättsutredningen anför i sitt betänkande (s. 240) att kravet på synnerlig anledning bör tolkas i enlighet med JO:s ovan redovisade uttalanden, vilket enligt utredningen innebär att man skall vara så gott

som säker på att åtgärden skall ge avsett resultat. (Jfr även prop. 1990/91:129 s. 14 f.) Huruvida den tolkningen av rekvisitet är riktig är föremål för delade meningar.

Det ligger ett värde i att reglerna om tvångsmedel så långt möjligt utformas på ett enhetligt sätt. Därför bör de förutsättningar som gäller för att husrannsakan skall få ske hos tredje man gälla även för hemlig rumsavlyssning hos tredje man, i vart fall om det är fråga om tredje mans stadigvarande bostad. Det bör alltså finnas synnerlig anledning anta att den misstänkte kommer att befinna sig i den bostaden under den tid tillståndet skall gälla. Detta bör komma till uttryck i lagtexten.

Det nu formulerade strängare kravet på koppling mellan misstänkt och plats bör endast avse annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad. Om rumsavlyssningen skall avse en annan lokal som inte disponeras av den misstänkte, t.ex. ett garage som tillhör en bekant, bör huvudregeln gälla, dvs. det skall finnas särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att befinna sig där.

9.5 Undantag för vissa platser och samtal

Regeringens förslag: Hemlig rumsavlyssning skall inte få ske på platser som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas av personer vars vittnesplikt är begränsad enligt 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken. Det innebär i huvudsak att hemlig rumsavlyssning inte skall få ske på vårdinrättningar eller massmedieredaktioner. Förbudet skall dock inte gälla om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som kan föranleda hemlig rumsavlyssning.

Hemlig rumsavlyssning skall aldrig få ske på advokatkontor eller i biktrum eller andra platser för enskild själavård.

Samtal där någon som yttrar sig inte skulle få höras som vittne på grund av förbudet i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken skall inte få avlyssnas. Det innebär att avlyssning inte får ske av bl.a. det som sägs under bikt och enskild själavård, samtal där enligt tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen någon som talar inte får avslöja sin källa eller samtal mellan försvarare och den misstänkte.

En upptagning eller uppteckning som innehåller samtal eller tal som inte får avlyssnas skall i dessa delar omedelbart förstöras.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås emellertid inte något absolut undantag för hemlig rumsavlyssning av advokatkontor.

Remissinstanserna: Ett flertal av remissinstanserna har godtagit eller inte haft några invändningar mot promemorians förslag. *Säkerhetspolisen* har godtagit promemorians förslag men har samtidigt pekat på att det skapar möjligheter för missbruk av kriminella personer.

Försvarsmakten har framfört att undantag även bör göras för utrymmen som tillhör *Försvarsmakten*.

JO har förespråkat att det principiella förbudet mot avlyssning av lokaler som används av någon som omfattas av den begränsade vittnesplikten i 36 kap. 5 § rättegångsbalken bör vara absolut, även för andra platser än sådana som används för bikt eller enskild själavård. *Sveriges Psykologförbund* har förespråkat ett absolut förbud mot avlyssning av psykologmottagningar. *Svenska Journalistförbundet* har framfört motsvarande synpunkt när det gäller massmedieredaktioner.

Skälen för regeringens förslag

Nödvärdigt med begränsningar av tvångsmedlets användning

Det är inte möjligt att undvika att polisen vid verkställighet av ett beslut om hemlig rumsavlyssning kommer att få information som inte är av betydelse för brottsutredningen. Sådan information kan vara mer eller mindre integritetskänslig. Om hemlig rumsavlyssning skall tillåtas måste regleringen utformas på sådant sätt att risken minimeras för att särskilt integritetskänslig information, utan betydelse för utredningen, överhuvudtaget inhämtas. Tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning bör därför förses med begränsningar i form av förbud mot att avlyssna vissa platser och att avlyssna vissa samtal.

En utgångspunkt vid utformningen av ett sådant förbud bör vara att uppgifter som inte får läggas fram inför rätten på grund av hänsyn till enskildas personliga integritet inte skall kunna inhämtas genom hemlig rumsavlyssning.

Närmare om 36 kap. 5 § rättegångsbalken

Vår rättsordning bygger bl.a. på en allmän vittnesplikt. Det är med andra ord en medborgerlig skyldighet att vittna inför domstol. Bestämmelser om undantag från vittnesplikten finns i 36 kap. rättegångsbalken. I 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena föreskrivs att vissa personer inte får höras som vittnen om, huvudsakligen, uppgifter som anförtrotts dem i samband med deras yrkesutövning. Bestämmelserna har tillkommit av hänsyn till enskildas personliga integritet och privatliv. Lagstiftaren har ansett att den enskilde, utom när det är fråga om mycket allvarlig brottslighet, och i vissa fall även då, skall kunna anförtro sig till vissa angivna personer utan rädsla för att samtalet eller de uppgifter han eller hon lämnar i samband med det skall komma till tredje mans kännedom eller annars användas emot honom eller henne. Bestämmelserna begränsar alltså möjligheten att inför domstol ställa frågor till ett vittne, och brukar därför beskrivas som frågeförbud.

I paragrafens andra stycke anges att personer som tillhör vissa yrkeskategorier vid en rättegång inte får tillfrågas om sådant som de blivit anförtrodda i deras yrkesutövning eller som de erfarit i samband med denna. Om den enskilde till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det, får personen höras som vittne trots förbudet.

De yrkeskategorier som avses är advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter och familjerådgivare enligt socialtjänstlagen samt sådana personers biträden.

Vidare omfattas vissa personer med anknytning till statistisk verksamhet genom hänvisning till 9 kap. 4 § sekretesslagen.

I tredje stycket anges att ett rättegångsombud, biträden eller försvarare, vare sig denne är advokat eller inte, inte får höras som vittne om det som han eller hon har blivit anförtrodd för att fullgöra uppdraget. Det gäller dock inte om parten medger att ombudet hörs.

I fjärde stycket finns några undantag från vad som nu sagts om frågeförbudet. Personer som tillhör de angivna yrkeskategorierna kan, trots sin tystnadsplikt, vara skyldiga att vittna i vissa mål. Undantagen gäller dels i mål om brott för vilka det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, dels om det är fråga om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken (t.ex. misshandel, rån eller sexualbrott) och brottet är riktat mot någon som inte fyllt 18 år. Undantaget gäller inte försvarare. Det innebär bl.a. att om en läkare tagit hand om en person misstänkt för mord som skottskadats i samband med att han jagats av polis, får läkaren höras om vad han erfarit när han tog hand om den skadade. Även de yrkesutövare som enligt socialtjänstlagen är skyldiga att lämna uppgifter om en ung människa till ansvarig nämnd inom socialtjänsten blir skyldiga att vittna om det rör sig om mål enligt 25 och 26 §§ socialtjänstlagen eller mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, dvs. i mål i förvaltningsdomstol som rör omhändertagande av barn eller ungdomar.

I femte och sjätte styckena anges ytterligare personkategorier som inte får höras som vittnen. Enligt femte stycket får präster inom ett trossamfund och andra personer som i ett trossamfund har motsvarande ställning inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård. Från denna bestämmelse finns inget undantag. Det innebär att präster och andra med liknande ställning i princip aldrig kan höras som vittnen om vad de erfarit i dessa sammanhang. Enligt sjätte stycket får den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen höras som vittne om förhållanden som tystnadsplikten avser endast i den mån det föreskrivs i nämnda paragrafer. Tystnadsplikten innebär att den som är verksam inom medie företag, t.ex. ett förlag eller en nyhetsbyrå, inte får röja vem som är författare eller utgivare av periodisk skrift eller har lämnat meddelande som omfattas av meddelarfriheten etc. Tystnadsplikten är dock inte absolut. Den gäller t.ex. inte om det är fråga om viss grov brottslighet, såsom högförräderi och spioneri, eller när en domstol i vissa mål fattar beslut om att en uppgift som omfattas av tystnadsplikten ändå får röjas.

Förbud att avlyssna vissa platser

De nu nämnda yrkeskategorierna utövar oftast sitt yrke i lokaler som används endast och just för den verksamheten. Som exempel kan nämnas läkarmottagningar och advokatkontor. Det som där sägs och som därmed kan avlyssnas i sådana lokaler eller utrymmen innefattar till stor del sådana uppgifter som inte får läggas fram i en rättegång genom att som vittnen höra de samtalande. Det framstår därför som naturligt att sådana platser inte skall få bli föremål för hemlig rumsavlyssning.

Buggningsutredningen hänvisade till att en strikt tillämpning av proportionalitetsprincipen skulle förhindra att vissa platser avlyssnades. Proportionalitetsprincipen sätter en gräns för när hemlig rumsavlyssning av sådana platser som nu diskuteras får användas. Detta kan dock enligt vår mening inte anses tillräckligt. Utgångspunkten bör i stället vara att hemlig rumsavlyssning i princip inte får förekomma på sådana platser där det typiskt sett förekommer uppgifter som lämnas i förtroende eller som omfattas av yrkesverksammas tystnadsplikt. Som huvudregel bör rätten således inte behöva pröva om skälen för hemlig rumsavlyssning av t.ex. ett akutrum på sjukhus i det enskilda fallet uppväger det integritetsintrång som en hemlig rumsavlyssning i sådana utrymmen innebär. I lagtexten bör det således anges att sådana platser där det stadigvarande förekommer sådan verksamhet som de ovan berörda yrkeskategorierna bedriver inte får avlyssnas.

Försvarsmakten har ansett att motsvarande undantag bör göras för myndighetens lokaler eftersom det i myndighetens verksamhet förekommer uppgifter som omfattas av sekretess enligt 2 kap. 2 § sekretesslagen. Det finns skäl som talar för detta. I fråga om sådana uppgifter gäller enligt 36 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken ett frågeförbud som liknar frågeförbuden i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena. Frågeförbudet i 36 kap. 5 § första stycket motiveras emellertid av andra skyddsintressen än de som ligger till grund för frågeförbuden i andra–sjätte styckena. Mot den bakgrunden anser vi att det inte är nödvändigt att införa något särskilt undantag för Försvarsmaktens lokaler.

Vi övergår därefter till frågan om ett sådant undantag som nu diskuteras bör vara absolut. I detta sammanhang kan det nämnas att Lagrådet i sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. föreslog ett absolut förbud mot att avlyssna en biktstol eller annat utrymme som regelmässigt används för själavårdande samtal. *JO* har förespråkat ett absolut förbud mot hemlig rumsavlyssning av lokaler som används av någon som omfattas av frågeförbuden i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken. *Sveriges Psykologförbund* har ansett att det bör införas ett absolut förbud mot hemlig rumsavlyssning på psykologmottagningar och *Svenska Journalistförbundet* har framfört motsvarande synpunkt beträffande massmedieredaktioner.

Intresset av att upprätthålla ett starkt skydd för den personliga integriteten talar för att i så stor utsträckning som möjligt undanta platser där det typiskt sett förekommer integritetskänslig information. Enligt vår mening kan det emellertid inte uteslutas att grovt kriminella anpassar sin verksamhet efter sådana undantag i lagstiftningen. Det skulle kunna påtagligt minska tvångsmedlets effektivitet och till och med kunna uppfattas som stötande om det föreskrivna skyddet för vissa platser utnyttjas för grov brottslig verksamhet. Som exempel skulle kunna tas en lokal som stadigvarande används av en grupp politiska extremister för att framställa cd-skivor. Hemlig rumsavlyssning av en sådan lokal kommer, med vårt förslag, som huvudregel inte att vara tillåten, eftersom det är en sådan plats där uppgifter som omfattas av meddelarskyddet regelmässigt förekommer (jfr 36 kap. 5 § sjätte stycket rättegångsbalken). Skulle platsen användas för brott som kan föranleda hemlig rumsavlyssning, t.ex. förberedelse till mord, är det emellertid inte rimligt att hemlig rumsavlyssning inte skall kunna äga rum. För att hemlig rumsavlyssning

skall komma ifråga bör det dock föreligga en hög grad av sannolikhet för att det på platsen begås brott av sådant slag som får föranleda hemlig rumsavlyssning. Regleringen kan lämpligen utformas på så sätt att endast om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som får läggas till grund för hemlig rumsavlyssning, får sådan avlyssning tillåtas. En motsvarande reglering föreslogs i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m.

Lagrådet ifrågasatte i sitt yttrande över lagrådsremissen om rekvisitet ”synnerlig anledning” har någon självständig betydelse som begränsning vid sidan av reglerna angående kravet ”synnerlig vikt för utredningen” och proportionalitetsprincipen. Rekvisitet ”synnerlig vikt för utredningen” bör enligt vårt förslag utgöra en grundläggande förutsättning för tillstånd till hemlig rumsavlyssning. Detta rekvisit, liksom proportionalitetsprincipen, bör således beaktas i varje fråga om hemlig rumsavlyssning. Det rekvisit som nu föreslås, ”synnerlig anledning”, skall däremot tillämpas endast då fråga är om att använda hemlig rumsavlyssning på en plats där det typiskt sett förekommer känslig information, t.ex. en läkarmottagning eller en tidningsredaktion. Rekvisitet ”synnerlig anledning” bör således tillämpas utöver kravet ”synnerlig vikt för utredningen” och proportionalitetsprincipen när fråga är om att avlyssna en sådan lokal.

Tillstånd till hemlig rumsavlyssning, såvitt gäller platser där det typiskt sett förekommer integritetskänsliga eller av liknande skäl ömtålig information, bör således få meddelas endast om det finns omständigheter som påtagligt visar att polisen med fog kan förvänta sig att det där förekommer sådan brottslig verksamhet som kan föranleda hemlig rumsavlyssning.

Vårt förslag innebär att massmedieredaktioner som huvudregel undantas från tillämpningsområdet för reglerna om hemlig rumsavlyssning. Som Lagrådet påpekade i sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. måste användningen av hemlig rumsavlyssning också vara förenlig med efterforskningsförbudet i 3 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen respektive 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen. Om hemlig rumsavlyssning med stöd av undantagsregeln skulle tillåtas på en sådan plats, innebär detta givetvis inte att bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen om t.ex. förbud mot censur och andra hindrande åtgärder kan åsidosättas. Detta grundlagsskydd skall alltså beaktas vid verkställigheten på samma sätt som skulle ske i dag om tillstånd skulle ges till husrannsakan på en massmedieredaktion. Det kan inte anses föreligga något behov av att i den nya lagen om hemlig rumsavlyssning särskilt hänvisa till efterforskningsförbudet, såsom Lagrådet förespråkade i sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m.

Som ovan nämnts föreslog Lagrådet i sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. ett absolut förbud mot att avlyssna en biktstol eller annat utrymme som regelmässigt används för själavårdande samtal. Flera remissinstanser, däribland Svenska Kyrkans Centralstyrelse och Ärkebiskopen, betonade i sina remissvar över Buggningsutredningens betänkande att bikthemligheten är av synnerligen stor betydelse som en lärofråga och att en grundförutsättning för den enskilda själavården är att den omfattas av absolut tystnad. En möjlighet

att avlyssna utrymme, avsett för bikt, kan därför uppfattas som stötande. Till detta kommer att, som Lagrådet påpekade, undantaget i 36 kap. 5 § femte stycket rättegångsbalken från vittnesplikten för präster och andra motsvarande personer är absolut; vad som har framkommit vid bikt eller liknande samtal får överhuvudtaget inte röjas. Detta talar för att helt och hållet undanta platser som typiskt sett används för sådana samtal från möjligheten till hemlig rumsavlyssning. Risken för missbruk av ett absolut förbud mot hemlig rumsavlyssning av en biktstol eller annat utrymme som regelmässigt används för enskild själavård torde vara liten. Vi föreslår därför att hemlig rumsavlyssning inte i något fall skall få avse en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas av präster inom trossamfund eller av dem, som i ett sådant samfund har motsvarande ställning, för bikt eller enskild själavård.

Risken för missbruk av ett absolut förbud mot hemlig rumsavlyssning torde enligt vår bedömning vara liten även beträffande sådana platser som används för verksamhet som bedrivs av advokater. Regler om advokater och Sveriges advokatsamfund finns i rättegångsbalken. Av dessa regler framgår att endast den som är ledamot i Sveriges advokatsamfund får kalla sig advokat. Vidare gäller att samfundets stadgar fastställs av regeringen. Samfundets ändamål är bl.a. att vidmakthålla en etisk och professionellt hög kvalitet inom kåren. Den verksamhet som bedrivs av advokater är således strikt reglerad och föremål för tillsyn av advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd. Mot den bakgrunden är det naturligt att även sådana platser som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas för verksamhet som bedrivs av advokater undantas helt från möjligheten att använda hemlig rumsavlyssning.

Som framgår av det följande innebär vårt förslag att uppgifter som åtnjuter skydd enligt grundlagarna och som framförs i samtal inte skall få avlyssnas genom hemlig rumsavlyssning.

Förbud att avlyssna vissa samtal

Även med det nu föreslagna förbudet mot att avlyssna vissa platser kan det inträffa att det vid en hemlig rumsavlyssning framkommer att det som samtalet rör är sådant som en av de samtalande inte skulle få höras om som vittne vid en rättegång på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken. Svenska Kyrkans Centralstyrelse nämnde i sitt remissvar över Buggningsutredningens betänkande den situationen att en fängelsepräst för biktsamtal i fängelsets lokaler, något som ofta förekommer. Ett sådant samtal kan äga rum i den misstänktes cell, som därvid kan vara avlyssnad. Ett annat exempel är att den misstänkte sammanträffar med sin advokat på ett kafé där han enligt polisens spaningsuppgifter senare skall träffa en bekant, varför en viss plats på kaféet är avlyssnad. Buggningsutredningen föreslog att det skall vara förbjudet att avlyssna samtal mellan den misstänkte och dennes försvarare. Vi instämmer i detta. Enligt vår mening bör inte heller andra samtal som på grund av 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken eller på grund av grundlagsföreskrifter om meddelarskydd inte får förebringas inför domstol få avlyssnas genom hemlig rumsavlyssning.

Därmed kommer förbudet att omfatta vissa fall där frågeförbud gäller med hänsyn till att det gäller sekretess enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (sekretess i verksamhet som avser framställning av statistik), jfr 36 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken. Detta överensstämmer med förslaget i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. Lagrådet ifrågasatte förslaget i den delen.

Frågeförbudet i 36 kap. 5 § andra stycket avser bl.a. vissa personer med anknytning till statistisk verksamhet genom hänvisning till 9 kap. 4 § sekretesslagen. Av denna bestämmelse framgår att sekretess gäller i sådan särskild verksamhet hos myndighet som avser framställning av statistik för uppgift som avser enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden och som kan hänföras till den enskilde. Begränsningen i vittnesplikten inför domstol tillkom i syfte att stärka integritets- och sekretesskyddet för den enskilde i samband med statistikverksamhet (prop. 1984/85:133 s. 6). Frågeförbudet i 36 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken tar däremot sikte på bestämmelser i sekretesslagen som gäller bl.a. till skydd för rikets säkerhet och till skydd för den centrala finanspolitiken och syftar alltså, som tidigare konstaterats, inte till att skydda en enskild från integritetsintrång. Mot bakgrund av det nu sagda kan det inte anses finnas skäl att särskilja personer med anknytning till sådan statistisk verksamhet som nu är i fråga, från övriga yrkesgrupper som omnämns i 36 kap 5 § andra stycket rättegångsbalken.

Samtal där någon som yttrar sig inte skulle få höras som vittne på grund av förbudet i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken bör således inte få avlyssnas. Det går emellertid inte att utesluta att det först sedan en avlyssning har påbörjats uppmärksammas att samtalet är av det aktuella slaget. Frågan är vad som då bör gälla. Vi föreslår särskilda lagregler om att avlyssningen i en sådan situation omedelbart skall avbrytas och att gjorda upptagningar eller uppteckningar från avlyssningen skall förstöras.

Lagrådet var i sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. av den uppfattningen att upptagning i de fall som nu diskuteras alltid måste ske samtidigt med direktavlyssning och att detta bör framgå klart av lagen. Av praktiska skäl är emellertid en sådan ordning omöjlig att tillämpa. Någon sådan lagreglering som Lagrådet förordade föreslås därför inte.

9.6 Domstolsprövning

Regeringens förslag: Rätten skall pröva frågor om hemlig rumsavlyssning.

Systemet med offentliga ombud skall gälla i ärenden om hemlig rumsavlyssning.

Regeringens bedömning: Någon möjlighet för åklagare att fatta interimistiska beslut bör inte införas.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inte haft några invändningar mot promemorians förslag att frågor om hemlig

rumsavlyssning skall prövas av rätten. Några remissinstanser har dock ansett att frågor om hemlig rumsavlyssning bör prövas av flera domare eller att en sådan ordning i vart fall bör övervägas ytterligare. *JO* har framfört att det är nödvändigt att överväga en särskild ordning för domstols prövning av ärenden om hemlig rumsavlyssning utanför ordinarie arbetstid.

Remissinstanserna har heller inte haft några invändningar mot promemorians förslag att offentliga ombud skall delta vid tillståndsprövningen. *Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter* har dock sett det som en brist från rättssäkerhetssynpunkt att en tingsrätt, när det är fara i dröjsmål, får fatta beslut utan att ett offentligt ombud bereds tillfälle att yttra sig i det skedet.

Det stora flertalet remissinstanser har tillstyrkt eller inte haft några invändningar mot promemorians bedömning att det inte bör införas någon möjlighet för åklagare att fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning. *Rikspolisstyrelsen* och *Säkerhetspolisen* har dock ansett att det bör finnas en sådan möjlighet.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Frågor om hemlig rumsavlyssning skall prövas av rätten

Hemlig rumsavlyssning är, som ovan har konstaterats, ett från integritetssynpunkt mycket ingripande tvångsmedel. Enligt nuvarande ordning är det rätten som fattar beslut om andra hemliga tvångsmedel, såsom hemlig teleavlyssning, hemlig kameraövervakning och hemlig teleövervakning. Beslutanderätten bör därför även avseende hemlig rumsavlyssning ligga hos domstol.

Lagrådet tog i sitt yttrande över lagrådsremissen Hemlig rumsavlyssning m.m. upp frågan om inte ärenden om hemlig rumsavlyssning bör prövas av fler domare än en och hänvisade till det integritetsintrång som tvångsmedlet utgör. Lagrådet ansåg att det i vart fall i lagen bör föreskrivas att ärenden om hemlig avlyssning får prövas endast av ordinarie domare. *Justitiekanslern*, *Tjänstemännens Centralorganisation*, *Svenska Journalistförbundet* och *Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter* har framfört liknande synpunkter vid remissbehandlingen av promemorians förslag.

När det gäller befintliga hemliga tvångsmedel finns det inte något krav på att sådana ärenden skall prövas av fler domare än en. Hemlig rumsavlyssning kan i många fall betraktas som mer ingripande än övriga hemliga tvångsmedel, vilket som Lagrådet anförde skulle kunna tala för att ärenden som gäller detta tvångsmedel skall prövas av fler än en domare. I detta sammanhang bör emellertid även övriga rättssäkerhetsgarantier som i promemorian föreslås gälla vid användningen av hemlig rumsavlyssning beaktas. En sådan garanti är systemet med offentliga ombud. Ett av argumenten för att införa ett sådant system var just att det ansågs angeläget att det finns en rättssäkerhetsgaranti redan vid tillståndsprövningen, utöver det faktum att det är en domstol som fattar beslut om tillstånd (prop. 2002/03:74 s. 22). Till detta skall läggas att hemlig rumsavlyssning föreslås få stränga grundförutsättningar i form av lägsta straff eller lägsta straffvärde. Enligt

vår mening är det därför inte befogat att föreskriva att ärenden om hemlig rumsavlyssning skall prövas av flera domare.

Det är i och för sig lämpligt att ärenden om hemlig rumsavlyssning prövas av ordinarie domare eller av annan tillförordnad domare som har motsvarande mognad och yrkeserfarenhet. Vid varje tingsrätt finns en lagman som är administrativ chef för tingsrätten. Lagmannen ansvarar för domstolens verksamhet. Det är naturligt att lagmannen inom ramen för sitt verksamhetsansvar fördelar ärenden om hemlig rumsavlyssning så att ovan nämnda krav tillgodoses. Det kan därför inte anses nödvändigt att införa särskilda regler om detta. Lagmannens ansvar för att det sker en lämplig fördelning av ärenden om hemlig rumsavlyssning gäller rimligen även när sådana ärenden måste hanteras utanför ordinarie arbetstid. Vi delar därför inte *JO:s* uppfattning att det krävs en särskild ordning för domstols prövning av ärenden om hemlig rumsavlyssning på sådan tid.

Sammanfattningsvis gör vi således den bedömningen att det inte kan anses motiverat att reglera domstolens prövning av ärenden om hemlig rumsavlyssning på annat sätt än vad som gäller för övriga hemliga tvångsmedel. Vad som i dag gäller för andra hemliga tvångsmedel bör alltså gälla även för hemlig rumsavlyssning. Det innebär bl.a. att en ansökan om tillstånd till hemlig rumsavlyssning bör göras av åklagare.

Systemet med offentliga ombud skall gälla i ärenden om hemlig rumsavlyssning

Den 1 oktober 2004 infördes ett system med offentliga ombud som skall bevaka enskildas integritetsintressen i ärenden om hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning (prop. 2002/03:74, bet. 2003/04:JuU2, rskr. 2003/04:14, SFS 2003:1146). Systemet har införts i alla ärenden om hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning. Det gäller således även sådana ärenden där 1952 års tvångsmedelslag eller lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll är tillämpliga.

Systemet innebär att rättsens prövning av en ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig kameraövervakning sker vid ett sammanträde där den som ansöker om tvångsåtgärden samt ett av rätten utsett offentligt ombud närvarar. Det offentliga ombudet har rätt att ta del av vad som förekommer i ärendet och att yttra sig i ärendet. Ombudet har även rätt att överklaga rättsens beslut. Om ärendet är så brådskande att ett dröjsmål skulle riskera syftet med tvångsmedlet, får sammanträde hållas och beslut fattas utan att något offentligt ombud har varit närvarande eller annars har fått tillfälle att yttra sig. I ett sådant fall skall ett offentligt ombud underrättas om att beslut har fattats och beredas tillfälle att ta del av ärendet. Med anledning av införandet av systemet med offentliga ombud har det i sekretesslagen (1980:100) tagits in en bestämmelse som innebär att ett offentligt ombud utan hinder av sekretess får ta del av uppgifter i ärenden hos domstol om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. I rättegångsbalken har det införts en bestämmelse som anger att ett offentligt ombud inte obehörigen får avslöja vad han eller hon får kännedom om under uppdraget.

Skälen till att införa ett system med offentliga ombud var flera. Ett skäl var att enskildas rättsskydd förstärks om det i processen tillkommer en

person som särskilt har till uppgift att bevaka enskildas intressen och lyfta fram omständigheter till skydd för enskildas integritet. Det ansågs också angeläget att det finns en rättssäkerhetsgaranti redan vid tillståndsprövningen, utöver det faktum att det är en domstol som fattar beslut om tillstånd (prop. s. 22 f.).

Skälen bakom systemet med offentliga ombud gör sig gällande även i ärenden om hemlig rumsavlyssning. Till detta kommer att hemlig rumsavlyssning måste betraktas som ett mer integritetsingripande tvångsmedel än hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning och att behovet av rättssäkerhetsgarantier därför är ännu mer uttalat beträffande detta tvångsmedel. Vi föreslår därför att systemet med offentliga ombud skall gälla i ärenden om hemlig rumsavlyssning. Det bör även när det är fråga om hemlig rumsavlyssning finnas en möjlighet att i undantagsfall hålla sammanträde och fatta beslut utan att något offentligt ombud varit närvarande eller annars fått tillfälle att yttra sig.

Bör åklagaren ha rätt att meddela interimistiska beslut?

Interimistiska tvångsmedelsbeslut används när det är fråga om särskilt brådskande ärenden i vilka det inte finns tid att avvakta den normala handlägningsordningen. Enligt 1952 års tvångsmedelslag har åklagaren en interimistisk beslutanderätt i fråga om de tvångsmedel som särskilt regleras där. Åklagarens tillstånd skall underställas domstolen som skall besluta om tillståndet skall bestå eller inte. I övrigt har åklagaren inte någon interimistisk beslutanderätt när det gäller hemliga tvångsmedel.

Regeringen gjorde för några år sedan i propositionen Hemliga tvångsmedel – offentliga ombud och en mer ändamålsenlig reglering bedömningen att det inte då fanns tillräckliga skäl att införa någon ytterligare möjlighet för åklagaren att fatta interimistiska beslut i fråga om hemliga tvångsmedel (prop. 2002/03:74 s. 42 f.). Regeringen framhöll dock att den hade för avsikt att noga följa utvecklingen och vid behov pröva frågan på nytt.

Rikspolisstyrelsen och *Säkerhetspolisen* har ansett att det bör finnas möjlighet för åklagaren att fatta interimistiska beslut i fråga om hemlig rumsavlyssning, eftersom det i vissa fall kan krävas att polisen agerar mycket snabbt och ett beslut från domstol då inte kan inväntas. Som exempel har nämnts att det kan komma att röra sig om en mycket kort tidsperiod från det att polisen får kännedom om ett möte till dess mötet skall äga rum. Rikspolisstyrelsen har angett att den beskrivna situationen är typisk för kontrollerade leveranser av narkotika, där leverantör och mottagare inte sällan stämmer träff på t.ex. en restaurang för att diskutera hur kuriren skall lämna över narkotikan till mottagaren.

Vi ifrågasätter inte att det i vissa fall skulle vara värdefullt med en möjlighet för åklagare att fatta interimistiska beslut i ärenden om hemlig rumsavlyssning. Mot detta måste dock ställas att det nu är fråga om ett nytt hemligt tvångsmedel som typiskt sett är mycket ingripande. Är det fara i dröjsmål, torde i vart fall i de flesta fall jourdomstol kunna ta upp frågan till prövning. Det kan också påpekas att rätten, enligt det föreslagna systemet med offentliga ombud, när det är fara i dröjsmål, får fatta beslut utan att ett offentligt ombud bereds tillfälle att yttra sig i det skedet. Vi delar därför promemorians bedömning att någon möjlighet för

åklagaren att fatta interimistiska beslut i fråga om hemlig rumsavlyssning inte bör införas.

9.7 Tillstånd gäller under viss tid

Regeringens förslag: Ett beslut om tillstånd till hemlig rumsavlyssning skall gälla under en viss tid. Den tidsperiod som bestäms får inte vara längre än vad som är nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser har godtagit promemorians förslag eller har i vart fall inte haft några invändningar mot det. *Rikspolisstyrelsen*, *Kriminalvården* och *Säkerhetspolisen* har dock uttalat att en sådan reglering kan komma att medföra praktiska olägenheter.

Skälen för regeringens förslag: I fråga om hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning gäller i dag att tillståndstiden inte får bestämmas längre än vad som är nödvändigt och att den inte får överstiga en månad från dagen för beslutet. När rätten bestämmer tiden för ett tillstånd, kan den således ange att tillståndet endast gäller för en viss kortare tidsperiod än en månad. Tillståndet kan också förenas med villkor, t.ex. att rumsavlyssning får ske endast under den tid den misstänkte vistas i en viss stad. Tillståndstiden räknas från dagen för rättens beslut och rätten kan alltså inte bestämma att tillståndet skall gälla t.ex. först fr.o.m. en vecka efter rättens beslut och därefter i en månad. Det förekommer att rätten får ompröva, eller förnya, tillståndsbeslut på grund av att åklagaren före tillståndstidens utgång kommer in med en begäran om förlängning av tillståndet avseende samma brott och samma misstänkta person. Därvid anses gälla att ju längre tid som tillståndet gällt utan att förundersökningen förs framåt desto mer restriktivt bör domstolens prövning vara (jfr prop. 1995/96:85 s. 40).

När det gäller hemlig rumsavlyssning kan det urskiljas två typsituationer vid vilka tvångsmedlet kan komma att användas. Den ena situationen är när den misstänktes bostad avlyssnas under en viss tidsperiod. Den andra typsituationen är när polisen får kännedom om att ett möte mellan den misstänkte och en annan person skall äga rum på en viss plats en viss dag. I den första typsituationen får det ofta antas att det kommer att krävas omfattande förberedelser för att det skall vara möjligt att placera ut utrustningen utan att väcka uppmärksamhet eller på annat sätt avslöja verksamheten. I sådana fall framstår två veckor som en för kort tillståndstid och åklagaren kan bli hänvisad till att genast begära förlängning av tillståndstiden. I den andra typsituationen är å andra sidan två veckor en alltför tilltagen tillståndsperiod. Mot den bakgrunden görs i promemorian den bedömningen att en maximitid om en månad framstår som lämplig. Vi anser att promemorians förslag är väl avvägt. Tiden för ett beslut om tillstånd till hemlig rumsavlyssning bör således inte få

bestämmas längre än vad som är nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården och Säkerhetspolisen har påpekat att det med en sådan reglering kommer att uppstå fall där åklagaren blir tvungen att begära förlängning av tillståndet på grund av att beslutet ännu inte kunnat verkställas. Rikspolisstyrelsen och Säkerhetspolisen har mot den bakgrunden föreslagit att det införs ett förenklat förfarande för beslut om förlängning av tillståndet.

Vi ser inte någon anledning att ifrågasätta Rikspolisstyrelsens och Säkerhetspolisens uppgifter att det i vissa fall kan ta mycket lång tid, ibland upp till flera månader, att placera ut den utrustning som krävs för att inleda avlyssningen. Det innebär att tvångsmedlet i vissa fall, även om tillståndstiden är den maximala enligt vad som här föreslås, inte kommer att ha kunnat verkställas när tillståndstiden löper ut. Detta kommer onekligen att ha vissa praktiska konsekvenser för bl.a. åklagaren. Emellertid anser vi att det är lämpligt att domstolen på nytt prövar förutsättningarna för hemlig rumsavlyssning när tillståndstiden har löpt ut, oavsett vilket skäl åklagaren har för att begära förlängning. Vi anser därför inte att det är motiverat att införa något förenklat förfarande vid ansökan om förlängning av tillstånd till hemlig rumsavlyssning i fall då beslutet ännu inte kunnat verkställas.

9.8 Underrättelse om användning av hemlig rumsavlyssning

Regeringens bedömning: Det bör inte nu införas någon lagstadgad skyldighet att underrätta den som har varit föremål för hemlig rumsavlyssning.

Promemorians bedömning: Frågan har inte behandlats i promemorian.

Remissinstanserna: *Stockholms tingsrätt, Brottsförebyggande rådet, Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* och *Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter* har ansett att den som har varit föremål för hemlig rumsavlyssning i efterhand bör underrättas om detta eller att en sådan ordning i vart fall bör övervägas.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt grundläggande principer i vår rättsordning har den misstänkte, sedan han eller hon underrättats om misstanke, rätt till insyn i förundersökningen. Vid den s.k. slutdelgivningen enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken skall den misstänkte underrättas om att hela utredningsmaterialet finns tillgängligt. Den misstänkte torde då ha rätt att ta del av allt material, och alltså även sådant som framkommit genom användning av hemliga tvångsmedel. Någon bestämmelse som innebär en skyldighet för de brottsutredande myndigheterna att agera och underrätta den misstänkte om specifika utredningsåtgärder finns dock inte lagfäst. I 20 § förundersökningskungörelsen (1947:948) föreskrivs däremot att det i förundersökningsprotokollet skall antecknas beslut om användning av tvångsmedel.

Den som blir föremål för myndighetsutövning skall givetvis som huvudregel underrättas om det. I rättegångsbalken finns också bestämmelser om att underrättelse skall ske efter en vidtagen tvångsåtgärd. I fråga om husrannsakan föreskrivs att den hos vilken husrannsakan företas skall underrättas om den vidtagna åtgärden (28 kap. 7 § rättegångsbalken). Motsvarande bestämmelse finns i fråga om beslag (27 kap. 11 § rättegångsbalken). Beträffande beslag av försändelse hos beforderingsföretag gäller dock att den från vilken beslag sker skall underrättas först så snart det kan ske utan men för utredningen. Det finns emellertid inte någon motsvarande underrättelseskyldighet i fråga om hemliga tvångsmedel.

Frågan om underrättelseskyldighet har tidigare berörts av Tvångsmedelskommittén, som i sitt slutbetänkande Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet (SOU 1984:54) diskuterade om det borde införas en ordning som innebar att de personer vilkas samtal hade avlyssnats genom teleavlyssning skulle underrättas i efterhand. Tvångsmedelskommittén, som för övrigt föreslog att det skulle inrättas ett offentligt ombud, avvisade dock en sådan ordning med motiveringen att de negativa följder ett underrättelseförfarande kan bedömas få generellt för utredningar av här ifrågavarande art var för stora för att väga upp vinsten från rättssäkerhetssynpunkt. Frågan berördes inte i det lagstiftningsärende som behandlade Tvångsmedelskommitténs betänkande (prop. 1988/89:124).

Även Buggningsutredningen diskuterade frågan om en enskild alltid skall underrättas när han eller hon har varit föremål för ett hemligt tvångsmedel. Utredningen fann att övervägande skäl talade emot att då föreslå en regel om underrättelseskyldighet. Utredningen ansåg dock att frågan borde övervägas på nytt i ett annat sammanhang. Frågan behandlades i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. Regeringen gjorde därvid bedömningen att det inte borde införas någon underrättelseskyldighet.

Som Buggningsutredningen framhöll ligger det kanske viktigaste argumentet för att införa ett underrättelseförfarande på det rent principiella planet, dvs. att det i en rättsstat är rimligt att den som har varit föremål för ett integritetskränkande tvångsmedel i efterhand i princip skall underrättas om det. Det argumentet har också framförts av *Stockholms tingsrätt*, *Brottsförebyggande rådet*, *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* och *Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter*. En fördel med en underrättelseskyldighet är att den enskilde då själv, utan att vara beroende av det offentliga ombudet, får en möjlighet att reagera mot ett beslut om användning av tvångsmedlet. Vad som då närmast kan bli aktuellt är att fästa JO:s eller Justitiekanslerns uppmärksamhet på ärendet.

Det har i vissa sammanhang gjorts gällande att Europakonventionen ställer krav på att det införs en underrättelseskyldighet. Såsom Buggningsutredningen fann torde underrättelseinstitutet emellertid endast vara en omständighet bland flera som Europadomstolen beaktar vid en prövning av om ett lands lagstiftning om t.ex. hemlig teleavlyssning innehåller tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för att minimera risken för missbruk av tvångsmedlet. De övriga förslag som vi nu lägger fram till

förmån för den enskildes rättssäkerhet i ärenden om hemlig rumsavlyssning, såsom offentligt ombud och att tillstånd till åtgärden endast kan ges av domstol, innebär enligt vår bedömning att regleringen väl uppfyller Europakonventionens krav.

Vad som nu har sagts innebär dock inte att frågan om underrättelse skall införas eller inte är besvarad. Som Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga rättigheter har påpekat finns det i flera andra länder, t.ex. Danmark och Finland, en skyldighet för polis, åklagare eller domstolar att underrätta enskilda som har varit utsatta för hemliga tvångsmedel. Denna skyldighet är emellertid ofta förenad med undantag som t.ex. innebär att tidpunkten för underrättelse kan skjutas fram, t.ex. på grund av att en underrättelse skulle skada den fortsatta utredningen, eller att ingen underrättelse alls skall lämnas i vissa ärenden eller under vissa omständigheter.

Buggningsutredningen diskuterade hur en ordning med underrättelse om användning av hemliga tvångsmedel skulle kunna utformas men ansåg sig inte ha det underlag som skulle behövas för att kunna påstå att det i de flesta fall borde vara möjligt att lämna en underrättelse utan att den enskilda förundersökningen eller verksamheten i stort skulle skadas allvarligt. Utredningen hänvisade också till att förundersökningsledaren åtminstone inledningsvis i det stora flertalet fall skulle begära undantag från huvudregeln om underrättelse (SOU 1998:46 s. 436 f.). Med hänsyn till detta kan det befaras att det i många fall inte skulle vara möjligt att lämna någon underrättelse om användning av hemlig rumsavlyssning.

En viktig omständighet i sammanhanget är också att hemlig rumsavlyssning på grund av tvångsmedlets ingripande natur kommer att omgärdas av mycket strängare regler än t.ex. beslag och husrannsakan. Hemlig rumsavlyssning kommer att ha en strängare grundförutsättning i form av lägsta straff eller lägsta straffvärde, och tvångsmedlet kommer att kräva prövning av domstol. Till detta skall läggas förslaget om att systemet med offentliga ombud skall gälla även i ärenden om hemlig rumsavlyssning. Som regeringen underströk i 2000 års lagrådsremiss förhåller det sig utan tvekan så att de viktigaste och mest effektiva rättssäkerhetsgarantierna ligger i att frågan om användning av hemlig rumsavlyssning över huvud taget skall få ske eller inte blir så allsidigt belyst som möjligt. Det offentliga ombudets medverkan innebär att det skapas ytterligare en viktig kontrollmekanism som, i motsats till ett underrättelseförfarande eller den granskning som regering, riksdag, JO eller Justitiekanslern kan utföra, har den fördelen att den verkar innan tvångsmedlet har beslutats. Därutöver finns som ovan berörts också regler som tillförsäkrar den enskilde rätt till insyn i förundersökningen sedan han delgivits misstanke.

Sammanfattningsvis anser vi att övervägande skäl talar mot att nu införa en regel om underrättelseskyldighet. Det kan dock finnas anledning att längre fram återkomma till frågan. Integritetsskyddskommitténs överväganden och förslag kan komma att utgöra ett ytterligare underlag inför ett ställningstagande om det kan finnas skäl att införa en ordning med underrättelseskyldighet inte bara för hemlig rumsavlyssning utan även för övriga hemliga tvångsmedel.

9.9 Tillträde till platsen för avlyssningen

Regeringens förslag: Ett beslut om hemlig rumsavlyssning skall få förenas med ett särskilt tillstånd för de brottsutredande myndigheterna att bereda sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. Ett sådant tillstånd skall endast få avse den plats som skall avlyssnas eller en plats som den misstänkte har tillträde till.

Tekniska hjälpmedel skall återtas eller göras obrukbara så snart som möjligt efter det att tiden för tillståndet för avlyssningen har gått ut eller tillståndet hävts.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås en snävare begränsning av vilka platser ett särskilt tillstånd skall kunna avse.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inte haft några invändningar mot promemorians förslag. *Säkerhetspolisen* har dock invänt att den föreslagna regleringen kan leda till problem vid verkställigheten av tvångsmedlet.

Skälen för regeringens förslag: Förslaget om hemlig rumsavlyssning innebär att rumsavlyssning skall få ske även i utrymmen som allmänheten inte har tillträde till och som annars är skyddade mot intrång, t.ex. bostäder. För att få tillfredsställande ljudkvalitet kommer det i dessa fall oftast att vara nödvändigt att placera det tekniska hjälpmedlet inne i det rum eller utrymme som skall avlyssnas. Tekniken har inte nått dithän att rumsavlyssning med tillfredsställande resultat kan verkställas om hjälpmedlet placeras t.ex. utanför ett fönster. Polisen måste därför i dessa fall få tillträde till platsen för att installera det tekniska hjälpmedlet. Det måste givetvis ske i hemlighet.

Ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning bör därför kunna förenas med ett tillstånd för de brottsutredande myndigheterna att bereda sig tillträde till den plats eller det utrymme som skall avlyssnas för att där installera den nödvändiga tekniska utrustningen. Om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning är förenat med en sådan rätt, bör det särskilt anges. Ett tillträde bör inte få grundas endast på ett generellt utformat beslut från rätten, t.ex. om att det får ske nödvändigt intrång.

I promemorian föreslås att ett särskilt tillstånd inte skall få avse annan plats än den som skall avlyssnas. *Säkerhetspolisen* har emellertid haft invändningar mot promemorians förslag i den delen. *Säkerhetspolisen* har uppgett att man kan förutse situationer där det av tekniska eller operationella skäl kan finnas anledning att bereda sig tillträde till utrymmen som angränsar till den plats som skall avlyssnas för att placera vissa tekniska hjälpmedel. *Säkerhetspolisen* har som exempel också tagit upp den situationen att polisen kan behöva bereda sig tillträde till ett garage där ett fordon i vilket det skall installeras avlyssningsutrustning står parkerat. Det är givetvis angeläget att ett beslut om hemlig rumsavlyssning kan verkställas. Vi föreslår därför att ett sådant särskilt tillstånd som nu diskuteras skall få avse, utöver den plats som skall avlyssnas, också annan plats som den misstänkte har tillträde till.

En rumsavlyssningsutrustning kan placeras ut på många olika sätt. Det kan inte krävas att åklagaren vid begäran om tillstånd närmare skall ange

var utrustningen skall placeras, såsom i vilket rum det skall ske. Däremot bör polisen vid verkställigheten vara skyldig att se till att den vid åtgärdens verkställande förorsakar minsta möjliga skada. Givetvis bör endast sådan olägenhet eller skada som är nödvändig få åsamkas vid verkställigheten. Detta bör, liksom vid husrannsakan (se 28 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken), särskilt föreskrivas i lagen. Även om åklagaren inte är skyldig att närmare ange var utrustningen skall placeras, bör rätten i särskild föreskrift till ett tillståndsbeslut ange att utrustningen inte får placeras i ett visst utrymme.

När rumsavlyssningsutrustningen inte längre får användas, måste den självfallet tas bort. Det bör ske så snart det är möjligt. Det bör dock vara möjligt för polisen att i stället för att återta utrustningen på annat sätt göra den obrukbar om tekniken så medger och det skulle vara lämpligare i ett visst fall. Detta bör anges i lagen. Ansvar för återtagande av utrustningen bör ligga på polis och åklagare. Några särskilda bestämmelser om detta framstår inte som nödvändiga.

9.10 Förstärkt granskning av tvångsmedelsanvändningen

<p>Regeringens bedömning: Användning av hemlig rumsavlyssning enligt den nya lagen bör bli föremål för en förstärkt granskning.</p>
--

Promemorians förslag: I promemorian har det föreslagits att regeringen årligen till riksdagen skall redovisa de brottsutredande myndigheternas tillämpning av bestämmelserna i lagen om hemlig rumsavlyssning.

Remissinstanserna: *Justitiekanslern* har framfört att en förbättring av kontrollen och insynen är nödvändig om hemlig rumsavlyssning skall kunna införas. Även *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* har ansett att det är nödvändigt med en ökad granskning av användningen av hemliga tvångsmedel. *Registernämnden*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *LO* har ansett att användningen av tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning bör övervakas av ett fristående organ.

Skälen för regeringens bedömning: Ju större risken är för allvarliga integritetsintrång, desto större krav bör ställas på den granskningsapparat som omgärdar tvångsmedlet. Den domstolsprövning som regelmässigt görs inför varje användande av hemliga tvångsmedel utgör därvid den viktigaste kontrollmekanismen. Förutsättningarna för att domstolsprövningen innefattar en tillfredsställande kontroll har förbättrats ytterligare genom den ordning med offentliga ombud som infördes den 1 oktober 2004.

I enlighet med riksdagens önskemål redovisar regeringen årligen i en skrivelse till riksdagen hur reglerna om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning har tillämpats.

JO och Justitiekanslern har till uppgift att övervaka att domstolar och andra myndigheter samt tjänstemän vid myndigheterna följer lagar och andra författningar samt att de även i övrigt uppfyller sina skyldigheter. Såvitt gäller den helt fristående kontrollen av reglerna om hemliga

tvångsmedel är därför den extraordinära tillsyn som utförs av JO och Justitiekanslern av särskild vikt. Både JO och Justitiekanslern kan agera efter klagomål eller på eget initiativ. De har flera gånger haft synpunkter på myndigheternas tillämpning av tvångsmedelsbestämmelserna, och i några fall har åtal väckts.

Den föreslagna lagen innebär ett allvarligt integritetsintrång för dem som utsätts för den hemliga avlyssningen. Det finns därför ett legitimt intresse av en ytterligare granskning av användandet av hemliga tvångsmedel.

En sakkunnig person har på uppdrag av Justitiedepartementet utrett hur den parlamentariska kontrollen när det gäller de brottsbekämpande myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel lämpligen kan stärkas. Denne överlämnade i november 2005 promemorian Hemliga tvångsmedel m.m. under en stärkt parlamentarisk kontroll (Ds 2005:53). I promemorian föreslås att en särskild nämnd, Tvångsmedelsnämnden, inrättas under regeringen. Nämnden skall, enligt promemorian, ha till uppgift att granska användningen av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning, postkontroll och överskottsinformation enligt regleringen i rättegångsbalken, lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll och lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. Granskningen skall enligt förslaget i promemorian syfta till att säkerställa att tvångsmedlen och överskottsinformation används i enlighet med gällande författningar. Granskningsarbetet föreslås resultera i allmänna omdömen om hur de hemliga tvångsmedlen har använts och hur författningarna har efterlevts. Nämnden skall ha en viss ärendeinsyn i enskilda, pågående fall för att kunna utöva en princip tillsyn men skall inte kunna ingripa i enskilda fall mot vad den anser vara en felaktig tillämpning av regelverken. Den skall vidare verka för att brister i lagstiftningen avhjälps. I promemorian föreslås att nämnden skall bestå av högst åtta ledamöter som utses av regeringen för en bestämd tid. Vid nämnden skall finnas en sekreterare. Med hänsyn till de uppgifter som nämnden avses få föreslås det i promemorian att det parlamentariska inslaget i denna nämnd skall vara bredare än det är vid Registernämnden (av vars sex ledamöter två har parlamentarisk anknytning). Nämnden skall varje år före den 1 maj lämna en berättelse till regeringen om sin egen verksamhet och den verksamhet som har granskats under det närmast föregående kalenderåret och i övrigt lämna redovisningar till regeringen när den finner skäl för det.

Förslagen i promemorian har remitterats. Vi avser att förstärka granskningen av användningen av hemliga tvångsmedel. Hur den förstärkta granskningen skall utformas kommer att övervägas inom kort. Det är vår avsikt att denna förstärkta granskning skall omfatta även den användning av hemlig rumsavlyssning som sker med stöd av den nu föreslagna lagen.

9.11 Om verkställighet av beslut om hemlig rumsavlyssning

Regeringens förslag: I den nya lagen om hemlig rumsavlyssning tas en uttrycklig regel in om att rättsens beslut i frågor om hemlig rumsavlyssning får verkställas omedelbart.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte haft några invändningar mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Med hänsyn till ärendenas karaktär verkställs beslut om tillstånd till hemliga tvångsmedel omedelbart. I fråga om hemlig teleavlyssning framgår det uttryckligen av 30 kap. 12 § rättegångsbalken. Högre rätt har enligt 52 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken möjlighet att inhibera ett tillståndsbeslut om den av något skäl anser att beslutet tills vidare inte bör verkställas. Det kan göras utan att åklagaren hörs.

En bestämmelse om att ett beslut får verkställas omedelbart bör tas in även i den nya lagen om hemlig rumsavlyssning.

9.12 Frågor om sekretess och tystnadsplikt

Regeringens förslag: För uppgifter från hemlig rumsavlyssning skall – i likhet med vad som gäller för uppgifter från andra hemliga tvångsmedel – tystnadsplikten ha företräde framför meddelarfriheten.

Regeringens bedömning: De nuvarande sekretessreglerna till skydd för såväl intresset av att förebygga eller beivra brott som enskildas personliga och ekonomiska förhållanden ger adekvat skydd för de uppgifter om hemlig rumsavlyssning som kan behöva hemlighållas, och någon ändring behöver således inte göras.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte haft några invändningar mot promemorians förslag eller bedömning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Införandet av ett nytt tvångsmedel väcker frågan om den nuvarande sekretessregleringen behöver kompletteras i något avseende. I avsnitt 6.5 finns en redogörelse för innehållet i bestämmelserna i 5 kap 1 § sekretesslagen (1980:100) samt i 9 kap. 17 § samma lag. Sekretessskyddet enligt dessa bestämmelser ger adekvat skydd för de uppgifter som kan behöva hemlighållas och det behövs därför inte några kompletterande sekretessbestämmelser för hemlig rumsavlyssning. Vad som däremot bör övervägas är om tystnadsplikten bör ha företräde framför meddelarfriheten för uppgifter som hänförs till användning av det nya tvångsmedlet.

Det råder enligt 16 kap. 1 § sekretesslagen meddelarfrihet för alla uppgifter som skyddas av sekretess till förmån för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i en brottsutredning. Det råder även meddelarfrihet för de allra flesta uppgifter som omfattas av sekretess till

skydd för den brottsbeivrande verksamheten, även om uppgifter om användning av tvångsmedel. Det enda undantaget från meddelarfriheten är användningen av hemliga tvångsmedel. För uppgifter som omfattas av sekretess enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen och som avser användning av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning och kvarhållande av försändelse har sålunda tystnadsplikten företräde framför meddelarfriheten.

Liksom när det gäller dessa tvångsmedel, skulle syftet med hemlig rumsavlyssning kunna omintetgöras om uppgifterna kommer ut. Eftersom beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning endast kan fattas av domstol, framstår kontrollbehovet för utomstående också som relativt sett mindre. För uppgifter från hemlig rumsavlyssning bör således tystnadsplikten ges företräde framför meddelarfriheten genom att ett tillägg görs i 16 kap. 1 § sekretesslagen.

10 Hantering av inhämtad information

10.1 Hantering och behandling av information som rör brott som föranlett hemlig rumsavlyssning

Regeringens förslag: En upptagning eller uppteckning som har gjorts vid hemlig rumsavlyssning skall granskas så snart som möjligt. Upptagningar eller uppteckningar som är av betydelse för att utreda det brott som föranlett den hemliga rumsavlyssningen skall bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats. Om åtal väcks skall de i stället bevaras till dess målet slutligt har avgjorts. Upptagningarna eller uppteckningarna skall därefter förstöras. Trots dessa bestämmelser skall dock de brottsutredande myndigheterna få behandla uppgifter från upptagningar eller uppteckningar om det brott som föranlett den hemliga rumsavlyssningen i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Datainspektionen* har föreslagit att det skall införas en uttrycklig regel om att uppgifter som inte skall bevaras skall förstöras omedelbart efter granskningen.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken skall upptagningar eller uppteckningar som gjorts vid hemlig teleavlyssning granskas så snart som möjligt. Upptagningar eller uppteckningar som är av betydelse för att utreda det brott som föranlett den hemliga teleavlyssningen skall bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats. Om åtal väcks, skall upptagningarna eller uppteckningarna i stället bevaras till dess målet har avgjorts slutligt. De skall därefter förstöras. Dock får de brottsbekämpande myndigheterna trots dessa bestämmelser behandla uppgifter från upptagningar eller uppteckningar i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Regleringen av upptagningar från hemlig kameraövervakning skiljer sig från den nämnda regleringen i rättegångsbalken på så sätt att de delar av kameraupptagningar som inte alls skall bevaras efter granskningen

omedelbart skall förstöras. Vidare skall upptagningar som inte längre får bevaras omedelbart förstöras (7 § lagen [1995:1506] om hemlig kameraövervakning).

Buggningsutredningen föreslog att den reglering som gäller för upptagningar från hemlig kameraövervakning skulle gälla även för upptagningar eller uppteckningar från hemlig rumsavlyssning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. *Datainspektionen* har föreslagit att Buggningsutredningens förslag i denna del skall genomföras.

Frågan om införandet av en reglering om att information från hemlig teleavlyssning som inte är av betydelse för utredningen omedelbart borde förstöras bedömdes av regeringen i propositionen Överskottsinformation vid användning av hemliga tvångsmedel m.m. (prop. 2004/05:143). Som regeringen uttalade i den propositionen måste den nuvarande regleringen avseende hemlig teleavlyssning anses välbetänkt, eftersom det ofta är svårt att vid varje tidpunkt under en brottsutredning bedöma vilken information som är av betydelse från utredningssynpunkt och vilken som inte är det. En sådan bedömning kan, som JO påpekade i det lagstiftningsärendet, i många fall sannolikt inte göras förrän utredningen är slutförd och i vissa fall först när rättegången har avslutats (jfr prop. 1988/89:124 s. 69). Dessa skäl gör sig gällande även beträffande upptagningar eller uppteckningar från hemlig rumsavlyssning. Med den av Buggningsutredningen och Datainspektionen föreslagna regeln finns det en risk för att polisen förstör material som senare hade kunnat visa sig vara av värde för utredningen av det brott som föranlett tvångsmedelsanvändningen. Det bör således finnas ett utrymme för de brottsbekämpande myndigheterna att dröja med förstörandet av upptagningarna eller uppteckningarna. Förslaget att förstörandet skall ske *omedelbart* bör därför inte genomföras. Det är enligt vår bedömning i stället lämpligt att den reglering som gäller vid hemlig teleavlyssning i fråga om hantering och behandling av information rörande det brott som föranlett tvångsmedlet införs också i fråga om motsvarande information från hemlig rumsavlyssning.

10.2 Användning, hantering och behandling av information som rör annat brott än det som föranlett hemlig rumsavlyssning

Regeringens förslag: Uppgifter som har kommit fram vid hemlig rumsavlyssning och som rör ett annat brott än det som har föranlett tvångsmedelsanvändningen skall få användas för att *utreda* det brottet, endast om det brottet kan föranleda hemlig rumsavlyssning. Uppgifter som kommit fram vid hemlig rumsavlyssning om ett förestående brott skall få användas för att *förhindra* brottet.

Upptagningar eller uppteckningar som är av betydelse för ett annat brott än det som har föranlett den hemliga rumsavlyssningen skall, om brottet kan föranleda hemlig rumsavlyssning, bevaras till dess att förundersökningen om det andra brottet har lagts ned eller avslutats. Om åtal väcks, skall de i stället bevaras till dess att målet slutligt har

avgjorts. Därefter skall upptagningarna eller uppteckningarna förstöras.

Upptagningar eller uppteckningar som är av betydelse för att förhindra förestående brott skall bevaras så länge det behövs för att förhindra brott.

De brottsutredande myndigheterna skall dock få behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar som rör brott som kan föranleda hemlig rumsavlyssning eller förestående brott i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig särskilt i denna fråga har varken *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* eller *Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter* haft något att invända mot promemorians förslag. Också *Justitiekanslern* har bedömt att en restriktiv användning av överskottsinformation är påkallad.

Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Åklagarmyndigheten och *Ekobrottsmyndigheten* har i stället ansett att reglerna beträffande användning av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning bör överensstämma med reglerna för användning av sådan information från övriga hemliga tvångsmedel.

Göteborgs tingsrätt har uttalat att användningen av överskottsinformation rörande förestående brott i brottspreventivt syfte bör begränsas.

När det gäller rätten att få behandla uppgifter i enlighet med vad som är föreskrivet i lag har *Datainspektionen* framfört att förslaget i denna del bör avvakta det lagstiftningsarbete som pågår när det gäller polisens behandling av personuppgifter.

Bakgrund

Vid användning av hemliga tvångsmedel kan det komma fram uppgifter som inte har något som helst samband med det brott som legat till grund för tvångsmedelsbeslutet. Uppgifterna kan dock i stället vara av betydelse för utredningen av ett annat begånget brott eller för att förhindra nya brott. De kan beröra den person som förundersökningen gäller eller andra personer som är ovidkommande i det sammanhanget. Det kan också röra sig om uppgifter som inte har samband med något brott men som är av betydelse i ett annat sammanhang och då främst för andra myndigheter, exempelvis sociala myndigheter. Sådan information brukar benämnas överskottsinformation.

Lagrådet angav i sitt yttrande den 9 maj 2000 över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. att den stora bristen i remissförslaget var avsaknaden av en utförligare reglering angående behandlingen av överskottsinformation. Lagrådet framhöll särskilt att denna fråga måste lösas och att detta var en förutsättning för att en lagstiftning om hemlig rumsavlyssning skulle kunna godtas.

Vid tidpunkten för Lagrådets yttrande var frågan om de brottsbekämpande myndigheternas användning av överskottsinformation

som framkommer vid användning av befintliga tvångsmedel, t.ex. hemlig telefonavlyssning, inte uttryckligen lagreglerad. En sådan reglering har därefter införts. Den nya regleringen, som trädde i kraft den 1 juli 2005, omfattar de brottsbekämpande myndigheternas användning av överskottsinformation, som framkommer vid användning av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning, för brottsutredande och brottsförebyggande ändamål, se prop. 2004/05:143, bet. 2004/05:JuU28, rskr. 2004/05:274. Regleringen innebär att överskottsinformation om ett annat brott än det som ligger till grund för beslutet om det hemliga tvångsmedlet normalt får användas för att utreda det brottet. Beträffande överskottsinformation om mindre allvarliga brott gäller dock en viss begränsning. En förundersökning om ett sådant mindre allvarligt brott får inledas på grund av överskottsinformation endast om fängelse i ett år eller däröver är föreskrivet för brottet och det kan antas att brottet inte föranleder böter eller om det finns särskilda skäl. Uppgifter om förestående brott får användas för att förhindra brott (se 27 kap. 23 a § rättegångsbalken och 6 a § lagen [1995:1506] om hemlig kameraövervakning).

Förfarandereglerna rörande upptagningar eller uppteckningar som härrör från hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning ändrades samtidigt. Numera gäller därför att uppgifter som är av betydelse från brottsutredningssynpunkt skall bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. Vidare skall uppgifter som är av betydelse för att förhindra brott bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. Slutligen föreskrivs att bestämmelserna rörande förstörande och bevarande av upptagningar och uppteckningar inte hindrar att de brottsutredande myndigheterna behandlar uppgifter från upptagningarna och uppteckningarna i enlighet med vad som särskilt är föreskrivet i lag, t.ex. i polisdatalagen (1998:622). De nu angivna bestämmelserna finns i 27 kap 24 § rättegångsbalken och 7 § lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

Skälen för regeringens förslag

Användningen av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning bör regleras

De skäl som föranledde att användningen av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning reglerades – bl.a. att Europadomstolens praxis beträffande artikel 8 bör tolkas så att en lagreglering av hanteringen av sådan information i vissa fall är ett krav (se prop. 2004/05:143 s. 29 f.) – gör sig gällande även beträffande användningen av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning. Det är därför naturligt att också de brottsbekämpande myndigheternas användning och hantering av överskottsinformation som härrör från hemlig rumsavlyssning lagregleras.

Användning och hantering av överskottsinformation för brottsutredande ändamål

Användning av hemlig rumsavlyssning innebär jämfört med användningen av befintliga tvångsmedel ett avsevärt större ingrepp i människors integritet. En sådan avlyssning kan komma att omfatta för brottsutredningen ovidkommande personer i en helt annan omfattning än vad bestämmelserna om hemlig teleavlyssning möjliggör. En följd av det är att de brottsbekämpande myndigheterna vid användning av hemlig rumsavlyssning kommer att få en väsentligt större mängd överskottsinformation än vid användning av befintliga hemliga tvångsmedel. Mot den bakgrunden föreslås i promemorian att de brottsbekämpande myndigheterna inte skall få använda överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning i samma utsträckning som de får använda sådan information från andra hemliga tvångsmedel.

Promemorians förslag i denna del har ifrågasatts av bl.a. *Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten* och *Kriminalvården*. Det har framförts att integritetsskäl inte motiverar en restriktiv användning av överskottsinformation och att den föreslagna regleringen leder till orimliga konsekvenser, bl.a. att överskottsinformation om t.ex. narkotikabrott av normalgraden, grovt vapenbrott, sexuellt utnyttjande av barn och grovt skattebrott inte skulle få användas i brottsutredningssyfte.

Som anges ovan kommer de brottsbekämpande myndigheterna vid användning av hemlig rumsavlyssning att få en väsentligt större mängd överskottsinformation än vid användning av befintliga hemliga tvångsmedel. En reglering som innebär att överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning i stor utsträckning får användas för brottsutredningsändamål kan därför medföra att de brottsbekämpande myndigheterna får en icke avsedd möjlighet att använda hemlig rumsavlyssning för att utreda brott i allmänhet och ge incitament till en mindre lämplig användning av det tvångsmedlet. Med hänsyn till detta och vad som i övrigt anförs i promemorian bedömer vi att möjligheterna till användning av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning i brottsutredningssyfte väsentligen bör begränsas.

Frågan är sedan vilken överskottsinformation som skall få användas i brottsutredningssyfte.

Starka skäl talar för att den allra allvarligaste brottsligheten utreds och lagförs, oavsett hur informationen om brottet kommit till de brottsbekämpande myndigheternas kännedom. En utgångspunkt bör därför vara att i vart fall överskottsinformation om mycket allvarliga brott skall få användas i brottsutredningssyfte.

En begränsning av användningen av överskottsinformation kan ta sin utgångspunkt i brottets straffvärde eller i det föreskrivna straffet för brottet. Om begränsningen som huvudregel skulle bygga på förstnämnda utgångspunkt, måste de brottsutredande myndigheterna i ett mycket tidigt skede av utredningen försöka bedöma straffvärdet för svårare brottslighet. Detta kan inte anses vara en lämplig ordning.

Vid en samlad bedömning framstår det enligt vår bedömning som lämpligast att överskottsinformation om ett annat brott än det som har föranlett den hemliga rumsavlyssningen skall få användas i

brottsutredande syfte endast i de fall när det andra brottet är så allvarligt att det skulle ha kunnat föranleda hemlig rumsavlyssning. Begränsningsregeln bör därför överensstämma med den nivå som gäller för beslut om tillåtande av hemlig rumsavlyssning.

Överskottsinformation om andra brott bör sålunda inte på något sätt få användas för att utreda sådana brott, dvs. den bör varken kunna läggas till grund för ett beslut att inleda en förundersökning om brottet eller användas för att berika materialet i en pågående förundersökning. Enligt vår bedömning torde en sådan ordning i praktiken endast mycket sällan kunna leda till några orimliga konsekvenser. Den frågan bör dock belysas vid den kommande utvärderingen av lagen.

Med det föreslagna användningsområdet för överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning bör upptagningar och uppteckningar från sådan avlyssning, i de delar som rör andra brott än de som kan föranleda hemlig rumsavlyssning, inte bevaras. I de delar de är av betydelse för brott som kan föranleda rumsavlyssning bör de i stället bevaras enligt samma bestämmelser som föreslås gälla för upptagningar och uppteckningar avseende det brott som har föranlett den hemliga rumsavlyssningen, se avsnitt 10.1.

Användning och hantering av överskottsinformation för att förhindra brott

Ett annat slag av överskottsinformation som kan komma fram vid hemlig tvångsmedelsanvändning är uppgifter om förestående brott. Som exempel kan nämnas att det vid hemlig rumsavlyssning i en utredning om grovt narkotikabrott framgår att en person avser att påföljande dag begå ett rån eller göra ett inbrott i en affär. Det framgår inte hur långt denne har hunnit i förberedelserna, men det lämnas så specificerade uppgifter beträffande plats och tänkbart stöldbyte att polisen kan anta att brott kommer att begås.

I promemorian föreslås att överskottsinformation om förestående brott som framkommer vid hemlig rumsavlyssning alltid skall få användas för att förhindra brott. *Göteborgs tingsrätt* har menat att användningen av överskottsinformation rörande förestående brott i brottspreventivt syfte bör begränsas. Vi ansluter oss dock till promemorians förslag. Intresset av att förhindra brott framstår som ännu starkare än intresset av att utreda och lagföra redan begångna brott och får generellt anses väga över de integritetsintressen som annars talar mot användning av överskottsinformation.

Behandling av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning

Som nämnts ovan regleras sedan den 1 juli 2005 uttryckligen att bestämmelserna om hanteringen av upptagningar eller uppteckningar från hemlig teleavlyssning inte hindrar att de brottsutredande myndigheterna behandlar uppgifter från upptagningarna eller uppteckningarna i enlighet med vad som särskilt är föreskrivet i lag, t.ex. i polisdatalagen (1998:622). I konsekvens med vad som nu föreslås beträffande användning och hantering av överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning bör – som föreslås i promemorian – endast sådan

information rörande brott som kan föranleda hemlig rumsavlyssning eller uppgifter om förestående brott få behandlas i enlighet med vad som särskilt är föreskrivet i lag.

Datainspektionen har uppgett att förslaget i denna del bör avvakta det lagstiftningsarbete som pågår när det gäller polisens behandling av personuppgifter.

Vi kan konstatera att arbetet på en ny polisdatalag inte har nått så långt att det kan läggas till grund för bedömningen här. Det är vidare nödvändigt att frågan regleras i samband med att den nya lagen om hemlig rumsavlyssning införs. Den i promemorian föreslagna regleringen bör därför införas.

10.3 Hantering av information från hemlig teleövervakning

Regeringens förslag: De regler som gäller för hantering av upptagningar och uppteckningar från hemlig teleavlyssning skall gälla även upptagningar och uppteckningar från hemlig teleövervakning.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har inte uttalat sig särskilt i denna del.

Skälen för regeringens förslag: Som framgår av föregående avsnitt skall enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken upptagningar och uppteckningar från hemlig teleavlyssning granskas snarast möjligt. I de delar upptagningarna eller uppteckningarna är av betydelse från brottsutredningssynpunkt skall de bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats. Om åtal väcks, skall de i stället bevaras till dess målet har avgjorts slutligt. Därefter skall de förstöras. I de delar upptagningar eller uppteckningar är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de i stället bevaras så länge de behövs för att förhindra brott. Trots dessa regler får uppgifter alltid behandlas i enlighet med vad som föreskrivs i lag.

Det finns i dag inte någon motsvarande reglering beträffande hanteringen av upptagningar och uppteckningar från hemlig teleövervakning. Vi föreslår att en sådan reglering införs. Det är lämpligt att den överensstämmer med motsvarande reglering beträffande hemlig teleavlyssning.

11 Internationell rättslig hjälp i brottmål

Regeringens förslag: Svenska myndigheter skall kunna lämna internationell rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning i en utländsk förundersökning. De förutsättningar som gäller för motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning skall vara uppfyllda och ett krav på dubbel straffbarhet tillämpas. En svensk åklagare skall pröva om det finns förutsättningar för åtgärden enligt reglerna i den nya lagen om hemlig rumsavlyssning och skall i sådant fall söka rättens tillstånd till åtgärden.

Granskning, bevarande och förstörande av upptagningar och uppteckningar vid rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning skall ske enligt särskilda bestämmelser som motsvarar vad som i dag gäller vid rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning. Motsvarande regler införs för rättslig hjälp med hemlig kameraövervakning.

Svenska åklagare skall kunna begära rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning från en annan stat. Tingsrätten skall kunna lämna tillstånd till åtgärden om den andra staten kräver svensk domstolsprövning.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte haft några invändningar mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Den allvarliga brottslighet som enligt vårt förslag skall omfattas av reglerna om hemlig rumsavlyssning är mycket ofta av gränsöverskridande natur och kan därmed bli föremål för internationellt rättsligt samarbete. Det gäller t.ex. grov narkotikabrottslighet, människohandel, grova barnpornografibrott och terroristbrottslighet. Det är självfallet viktigt att Sverige – utöver att införa möjligheter att använda sig av hemlig rumsavlyssning på nationell nivå – även medverkar i det internationella samarbetet för att bekämpa brott av detta slag, oavsett om det är fråga om brottslighet i Sverige eller utomlands. Det bör inte vara lättare att planera, förbereda eller medverka i allvarlig brottslighet här i landet än i andra länder i vårt närområde. För detta behov behövs särskilda regler.

Sedan den 1 oktober 2000 regleras frågor om internationell rättslig hjälp i brottmål i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. En uttalad målsättning är att svenska domstolar och åklagare skall kunna lämna rättslig hjälp i brottmål till utländska myndigheter med alla de åtgärder som kan vidtas i en svensk förundersökning eller rättegång (prop. 1999/2000:61 s. 79 f.). Att staterna skall bistå varandra med rättslig hjälp i så stor utsträckning som möjligt är också en utgångspunkt för den grundläggande europeiska konventionen på området – 1959 års Europarådskonvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål (artikel 1) – som Sverige har tillträtt.

Även tvångsmedelsanvändning i en utländsk förundersökning omfattas av lagen och svenska myndigheter kan därför lämna rättslig hjälp bl.a. med hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. Reglerna om detta infördes trots att dessa former av rättslig hjälp inte vid den tidpunkten var föremål för några internationella åtaganden. En av utgångspunkterna i den nya regleringen var att Sverige skall kunna bistå andra stater oavsett om det föreskrivs i en internationell överenskommelse eller inte (se prop. 1999/2000:61 s. 77). Efter lagens ikraftträdande har emellertid Sverige tillträtt 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater som innehåller bestämmelser om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (prop. 2004/05:144). De förutsättningar som gäller för den aktuella åtgärden när den vidtas i en svensk förundersökning måste alltid vara uppfyllda vid rättslig hjälp. Härtill gäller samma rättssäkerhetsskydd i förfarandet, bl.a. krav på domstols tillstånd och medverkan av ett offentligt ombud vid tillståndsprövningen.

På motsvarande sätt kan även svenska åklagare ansöka om rättslig hjälp med sådan tvångsmedelsanvändning från andra stater, men det är då den anmodade statens lagstiftning och internationella åtaganden som avgör om och i vad mån rättslig hjälp kan lämnas.

Mot denna bakgrund är det enligt vår mening naturligt att, såsom också föreslås i promemorian, införa regler som möjliggör internationell rättslig hjälp i brottmål i fråga om hemlig rumsavlyssning. Det bör ske i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. På samma sätt som i dag gäller i fråga om hemlig kameraövervakning kan regler om rättslig hjälp införas utan hinder av att den nya lagen om hemlig rumsavlyssning kommer att vara tidsbegränsad. Sverige är inte bundet av någon internationell överenskommelse som styr hur de nu aktuella reglerna skall vara utformade. Enligt vår bedömning bör reglerna om hemlig rumsavlyssning motsvara vad som gäller för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning.

Rättslig hjälp i Sverige

Med de nu redovisade utgångspunkterna är det naturligt att rättslig hjälp i Sverige kan lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning enligt reglerna i den nya lagen om hemlig rumsavlyssning. Det är också huvudregeln enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (2 kap. 1 §). De krav som ställs för hemlig rumsavlyssning vad gäller en brottsutredning, den aktuella brottsligheten, brottsmisstankens styrka, behovet av åtgärden och proportionalitet samt de begränsningar som gäller i fråga om platser, samtal och åtgärdens varaktighet skall alltså vara uppfyllda. På samma sätt som för övriga hemliga tvångsmedel bör ett krav på dubbel straffbarhet ställas upp vid rättslig hjälp i Sverige (jfr 2 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål).

Dessutom bör bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål tillämpas (2 kap. 1 §). Det gäller bl.a. allmänna regler om ansökningar och förfaranden. De obligatoriska och fakultativa avslagsgrunder som föreskrivs i 2 kap. 14 § bör tillämpas.

Liksom i fråga om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning bör dessutom vissa särskilda bestämmelser införas i lagen. En ansökan om svensk rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning av någon som befinner sig här i landet bör handläggas av åklagare. Åklagaren bör pröva om förutsättningarna enligt lagen om hemlig rumsavlyssning är uppfyllda och bör i så fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden. Även i dessa fall bör tillståndet kunna förenas med en rätt att få tillträde för att installera utrustningen (se avsnitt 9.9). Rättens tillståndsprövning bör ske på det sätt som föreskrivs i lagen om hemlig rumsavlyssning, vilket bl.a. innebär att reglerna om offentligt ombud kommer att tillämpas. Eftersom bestämmelserna i den föreslagna lagen om hemlig rumsavlyssning om särskilt tillstånd till tillträde och om offentligt ombud kommer att bli tillämpliga redan till följd av 2 kap. 1 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, behövs inte någon särskild reglering (se även prop. 2004/05:144 s. 92).

Granskning, bevarande, förstöring och användning av upptagningar och uppteckningar

Om tillstånd lämnas, skall åtgärden genomföras på samma sätt som om den skett i en svensk förundersökning. I avsnitt 10 föreslås bestämmelser om hantering av inhämtad information från hemlig rumsavlyssning och hemlig teleövervakning. Förslaget innebär bl.a. att upptagningar och uppteckningar skall granskas snarast möjligt. Materialet skall, i de delar det är av betydelse för utredningen av det brott som föranlett den hemliga rumsavlyssningen eller andra brott som kan föranleda hemlig rumsavlyssning, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats. Om åtal väckts skall de i stället bevaras till dess att målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras. Utan hinder av dessa bestämmelser skall dock de brottsutredande myndigheterna få behandla uppgifter från materialet i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag, t.ex. polisdatalagen (1998:622).

Beträffande rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning gäller dock sedan den 1 juli 2005 särskilda regler för hanteringen av de upptagningar och uppteckningar som gjorts (se 4 kap. 25 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Med hänsyn till att de svenska myndigheter som genomför tvångsmedlet på begäran av en annan stat inte har möjlighet att bedöma vad som är av intresse för den andra statens brottsutredning har det i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål införts ett undantag från kravet på granskning enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken (prop. 2004/05:144 s. 170). Sådan granskning som krävs för att uppfylla förbudet mot teleavlyssning av samtal mellan den misstänkte och hans försvarare enligt 27 kap. 22 § samma balk påverkas dock inte av bestämmelsen och skall alltså göras (prop. s. 201). De möjligheter att förena ett överlämnande av materialet med villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gäller också i dessa fall.

Bestämmelsen i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innebär vidare att upptagningar och uppteckningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett till den ansökande staten endast om detta är tillåtet enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Förutom denna särreglering gäller samma förutsättningar för bevarande av upptagningar och uppteckningar som i fall då åtgärden sker i en svensk förundersökning. Användningen av överskottsinformation följer alltså i dessa fall rättegångsbalkens regler.

Förhållandena blir i princip desamma vid rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning. Inte heller i dessa fall bör det ankomma på svenska myndigheter att bedöma vad som är av intresse för den utländska brottsutredning som den rättsliga hjälpen avser. En sådan granskningsskyldighet som normalt bör gälla i fråga om upptagningar och uppteckningar från hemlig rumsavlyssning bör sålunda inte gälla i dessa fall. Genom att utforma bestämmelserna i enlighet med vad som gäller för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning hindras dock inte en sådan granskning som skall ske för att iakttä ett förbud mot att avlyssna vissa samtal eller annat tal. Ett

sådant förbud med tillhörande granskningsskyldighet föreslås gälla för hemlig rumsavlyssning (se avsnitt 9.5) och skall alltså iakttas också när det är fråga om rättslig hjälp. Vidare bör reglerna om bevarande och förstörande av upptagningar och uppteckningar utformas enligt samma princip som gäller för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Därmed kommer bestämmelser om användning av överskottsinformation i lagen om hemlig rumsavlyssning att gälla även när åtgärden vidtas inom ramen för rättslig hjälp i brottmål. När svenska myndigheter överlämnar information kan de med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ställa upp villkor för hur informationen får användas, t.ex. att den skall förstöras efter avslutat förfarande eller att den får användas endast under de förutsättningar som gäller enligt svensk rätt. Vi anser alltså att det bör införas regler för rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning som motsvarar bestämmelserna i 4 kap. 25 § andra stycket samma lag.

Detsamma bör lämpligen gälla också vid rättslig hjälp med hemlig kameraövervakning. Bestämmelser som på motsvarande sätt avviker från vad som annars gäller enligt 7 § lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning bör därför tas in i 4 kap. 27 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Den ändring i 27 kap. 24 § rättegångsbalken som föreslås i denna remiss (avsnitt 10.3) och som innebär att bestämmelserna i paragrafen också skall tillämpas för uppteckningar och upptagningar som har gjorts vid hemlig teleövervakning påkallar inte någon ändring i de särskilda reglerna om granskning m.m. vid rättslig hjälp i brottmål.

Rättslig hjälp utomlands

En svensk åklagare bör också kunna begära rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning från annan stat. Av 1 kap. 7 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål framgår att en svensk åklagare utan särskilt stöd i lagen får begära rättslig hjälp utomlands i den utsträckning som den andra staten tillåter det. I enlighet med vad som gäller för nuvarande former av rättslig hjälp krävs det alltså inte någon särskild bestämmelse om rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning utomlands (se även prop. 1999/2000:61 s. 82 f. och 126). Efter ansökan prövar den anmodade staten om det finns förutsättningar för åtgärden med stöd av den statens nationella rätt. Det kan emellertid förekomma att den anmodade staten för att bevilja rättslig hjälp med åtgärden ställer upp krav på att svensk domstolsprövning har skett. På motsvarande sätt som i fråga om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning (4 kap. 26 och 28 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål) bör därför en svensk domstol, på åklagarens begäran, kunna pröva om hemlig rumsavlyssning skall äga rum utomlands. En särskild bestämmelse behövs och den bör utformas med reglerna för rättslig hjälp med hemlig kameraövervakning som förebild.

12 Övriga lagar med bestämmelser om hemliga tvångsmedel

12.1 Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Regeringens bedömning: Hemlig rumsavlyssning bör inte införas som tvångsmedel enligt lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inte haft några invändningar mot promemorians förslag. *Svea hovrätt* och *Åklagarmyndigheten* har emellertid ansett att hemlig rumsavlyssning bör införas som ett tvångsmedel enligt 1952 års tvångsmedelslag.

Skälen för regeringens bedömning: Som framgår av avsnitt 5.1.3 gäller 1952 års tvångsmedelslag vid förundersökning om dels allmänfarliga brott, dels vissa högmålsbrott som uppror och olovlig kårverksamhet, dels vissa brott mot rikets säkerhet, t.ex. spioneri. Lagen innebär utvidgade möjligheter att använda bl.a. tvångsmedlen hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.

De brott som räknas upp i 1952 års tvångsmedelslag har valts ut av den anledningen att de har ansetts som för landets säkerhet särskilt allvarliga brott (prop. 1952:22 s. 44). Den bedömningen får anses stå sig än i dag (se bl.a. prop. 2003/04:74 s. 8). Frågan är då om hemlig rumsavlyssning bör införas som tvångsmedel enligt 1952 års tvångsmedelslag, dvs. om hemlig rumsavlyssning bör få användas vid förundersökning avseende de i lagen angivna brotten även då brottet inte har ett så högt straffminimum respektive straffvärde som annars skall krävas för att hemlig rumsavlyssning skall få komma i fråga (jfr avsnitt 9.2). *Svea hovrätt* har ansett att så länge det görs en bedömning att det för landets säkerhet behövs en särskild lag beträffande vissa brott, bör alla hemliga tvångsmedel – och därmed även hemlig rumsavlyssning – som står de brottsutredande myndigheterna till buds kunna användas för att utreda brotten. Enligt *Åklagarmyndigheten* har de senaste årens utveckling visat att det finns behov av att förstärka möjligheterna för de brottsbekämpande myndigheterna att använda tvångsmedel för att bekämpa brottslighet som är särskilt ägnad att hota rikets säkerhet.

Enligt vårt förslag skall, såvitt nu är av intresse, hemlig rumsavlyssning få användas vid utredning av brott som har ett minimistraff på fyra års fängelse samt vid vissa andra allvarliga brott, om det kan antas att det enskilda brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse. Med denna avgränsning kommer hemlig rumsavlyssning att få användas vid de allvarligaste av de brott som omfattas av 1952 års lag, såsom grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse om brottet är grovt, uppror, väpnat hot mot laglig ordning, högförräderi, grovt spioneri och terroristbrott. Flera av de brott som skulle falla utanför tvångsmedlets tillämpningsområde kan också utgöra terroristbrott och kommer därför

ändå att kunna ligga till grund för hemlig rumsavlyssning. Som exempel på sådana brott kan nämnas mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage och grovt sabotage. Sammantaget kommer således ett flertal av de brott som omfattas av 1952 års lag, direkt eller indirekt, att kunna ligga till grund för hemlig rumsavlyssning redan med det tillämpningsområde som föreslås för tvångsmedlet i avsnitt 8.2.

Som tidigare konstaterats finns det med hänsyn till att hemlig rumsavlyssning är ett från integritetssynpunkt särskilt ingripande tvångsmedel starka skäl att vara synnerligen restriktiv vid utformningen av tvångsmedlets tillämpningsområde. De strängare regler som vi föreslår skall gälla för hemlig rumsavlyssning i förhållande till andra hemliga tvångsmedel bör slå igenom även inom det område som regleras av 1952 års tvångsmedelslag. Vi anser därför att hemlig rumsavlyssning inte bör införas som ett tvångsmedel enligt 1952 års tvångsmedelslag.

12.2 Lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolar under krig eller krigsfara m.m.

Regeringens förslag: De särskilda regler som finns i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolar under krig eller krigsfara m.m. skall gälla även för hemlig rumsavlyssning.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte haft några invändningar mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 28 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolar under krig eller krigsfara m.m. får åklagaren interimistiskt fatta beslut om hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Har åklagaren fattat ett sådant beslut, skall det genast underställas rättens prövning. Dessa bestämmelser bör lämpligen gälla även för hemlig rumsavlyssning.

12.3 Lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll

Regeringens bedömning: Hemlig rumsavlyssning bör inte införas som tvångsmedel enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte haft några invändningar mot promemorians bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll ger möjlighet att i vissa fall besluta om bl.a. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (men däremot inte hemlig kameraövervakning). Åtgärder enligt lagen om särskild

utlänningskontroll syftar framför allt till att förebygga terroråd. Om det finns synnerliga skäl, får rätten under vissa förutsättningar meddela Rikspolisstyrelsen eller en polismyndighet tillstånd enligt 27 kap. rättegångsbalken till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Förutsättningen är dock att åtgärden är av betydelse för att utröna om utlänningen eller en organisation eller grupp som han eller hon tillhör eller verkar för planlägger eller förbereder någon gärning som innebär våld, hot eller tvång för politiska syften och som innefattar brott för vilket lindrigare straff än fängelse i två år inte är föreskrivet (20 §).

En parlamentarisk kontroll av hur regeringen tillämpar dessa regler sker årligen genom att regeringen lämnar en skrivelse till riksdagen. Den senaste redovisningen gjordes i regeringens skrivelse 2004/05:44. Av redovisningen framgår att regeringen fattade två beslut enligt lagen under redovisningsperioden 2003/2004. Båda ärendena gällde ansökningar om upphävande av tidigare meddelade utvisningsbeslut. Säkerhetspolisen ansökte under perioden inte i något fall hos regeringen om utvisning enligt lagen.

Bestämmelserna i lagen om särskild utlänningskontroll skiljer sig principiellt från rättegångsbalkens bestämmelser om tvångsmedel. En avgörande skillnad är att lagen om särskild utlänningskontroll används i spaningssyfte och inte i syfte att erhålla bevisning om kända, begångna brott.

Det pågår för närvarande ett lagstiftningsärende beträffande användning av tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet. Som angetts i avsnitt 8.2 är vi inte beredda att i detta lagstiftningsärende förorda att hemlig rumsavlyssning används i brottspreventivt syfte. Det är mot den bakgrunden också naturligt att f.n. inte tillåta hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel enligt lagen om särskild utlänningskontroll. Det kan dock finnas skäl att i framtiden återkomma till frågan.

13 Ikraftträdande

<p>Regeringens förslag: Lagen om hemlig rumsavlyssning skall träda i kraft den 1 juli 2006 och gälla till och med den 30 juni 2009. Övriga lagändringar skall träda i kraft den 1 juli 2006.</p>

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås dock att den nya lagen skall gälla till utgången av år 2010.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inte uttalat sig i denna fråga. *Rikspolisstyrelsen* har dock ansett att tidsramen som ges för lagen är för snäv.

Skälen för regeringens förslag: Lagen om hemlig rumsavlyssning bör träda i kraft den 1 juli 2006 och – av skäl som har redovisats i avsnitt 7 – gälla till och med den 30 juni 2009. Övriga lagändringar bör träda i kraft den 1 juli 2006. Några övergångsbestämmelser behövs inte.

14 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: De kostnadsökningar som förslaget kan komma att medföra för de brottsutredande myndigheterna och domstolarna kan finansieras inom befintliga anslag för rättsväsendet.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: *Stockholms tingsrätt* har framfört att ärenden om hemlig rumsavlyssning kommer att bli arbetskrävande och att domstolarna bör kompenseras för den ökade arbetsbelastningen. *Rikspolisstyrelsen* har uppgett att införandet av hemlig rumsavlyssning kommer att medföra stora kostnader och därmed kommer att ta resurser från annan verksamhet om inte ytterligare resurser tillförs i ett inledningskede.

Skälen för regeringens bedömning: På grundval av uppgifter från berörda myndigheter kan antalet fall av hemlig rumsavlyssning uppskattas till maximalt 40 per år, inkluderat Säkerhetspolisens användning.

Förslaget om hemlig rumsavlyssning för med sig kostnader för framför allt polisen, bl.a. i form av anskaffning av teknisk utrustning. Ett nytt tvångsmedel för också med sig ökade driftskostnader, huvudsakligen i form av personalkostnader. En mycket grov uppskattning är att detta skulle innebära en total kostnad om 25 miljoner kr per år för hela polisväsendet. Kostnaden kan antas bli något högre i ett inledande skede för att därefter sjunka något.

Den nya lagen innebär att åklagare vid allmän domstol får ansöka om tillstånd till hemlig rumsavlyssning. Domstolens prövning av en sådan ansökan skall ske vid ett sammanträde där även ett offentligt ombud kommer att närvara. Förslaget kommer således att få till följd att även åklagare och domstol får en viss ökad arbetsbelastning. Dessutom tillkommer vissa merkostnader för offentliga ombud.

Som berörts ovan kan antalet ärenden om hemlig rumsavlyssning dock antas bli mycket begränsat och vida understiga antalet ärenden avseende tillstånd till hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål (jfr skr. 2005/06:53). Som *Rikspolisstyrelsen* har påpekat kan en användning av ett effektivt tvångsmedel i en förundersökning också innebära rationaliseringsvinster och därmed minskade kostnader.

Sammantaget gör vi den bedömningen att de kostnadsökningar som förslaget kan komma att medföra kan finansieras inom befintliga anslag för rättsväsendet.

15 Författningskommentar

15.1 Förslaget till lag om hemlig rumsavlyssning

1 §

Med hemlig rumsavlyssning avses i denna lag avlyssning eller upptagning som

1. sker i hemlighet och med tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och

2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, som allmänheten inte har tillträde till.

Paragrafen innehåller en definition av tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning. Förslaget har behandlats i avsnitt 9.1 Paragrafens lydelse anknyter nära till bestämmelsen om olovlig avlyssning i 4 kap. 9 a § brottsbalken. Innebörden av de begrepp som här används framgår av förarbetena till den bestämmelsen (prop. 1975:19 s. 104 f.). Tvångsmedlet ger möjlighet att avlyssna tal, dvs. mänskligt tal. Avlyssning som avser enbart andra ljud än tal omfattas alltså inte av lagen.

En annan förutsättning som anges i paragrafen för att lagen skall vara tillämplig är att rumsavlyssningen sker med tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud. Alla slag av avlyssnings- eller inspelningsapparater faller in under bestämmelsen. Avlyssning som sker utan tekniskt hjälpmedel utgör således inte hemlig rumsavlyssning enligt paragrafen.

Hemlig rumsavlyssning kan ske såväl i slutna utrymmen som utomhus. Med ”tal i enrum” avses t.ex. diktamen. Uttrycket ”samtal mellan andra” medför bl.a. att om någon utan samtycke spelar in samtal som han eller hon själv deltar i, det förfarandet inte kan utgöra hemlig rumsavlyssning, även om denne spelar in samtalet i hemlighet. Att spela in ett telefonsamtal som man själv deltar i utgör alltså inte hemlig rumsavlyssning. Vid hemlig teleavlyssning kan det förekomma situationer där man genom en avlagd telefonlur kan avlyssna eller ta upp allt som sägs i ett rum. Dessa fall bör bedömas som hemlig rumsavlyssning. Om det i en sådan situation inte finns något tillstånd för hemlig rumsavlyssning skall teleavlyssningen omedelbart avbrytas. Bakgrundssamtal som upptas medan den misstänkte talar i telefon och samtal som den misstänkte, med luren i hand, har med andra personer i rummet bör däremot inte falla in under bestämmelsen om hemlig rumsavlyssning.

I paragrafen anges vidare att ”förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till” kan vara föremål för tvångsmedlet. Rekvisitet att allmänheten inte skall ha tillträde till sammankomsten diskuterades i förarbetena till bestämmelsen om olovlig avlyssning i 4 kap. 9 a § brottsbalken. Det anfördes därvid bl.a. att som enskild sammankomst är i princip att betrakta sådan sammankomst som är tillgänglig endast för en på ett eller annat sätt bestämd eller sluten krets av personer, t.ex. medlemmarna i en förening

eller annan sammanslutning, särskilt inbjudna osv. Vidare uttalades att karaktären av enskilt möte anses principiellt bibehållen även då en tillställning anordnas gemensamt av två eller tre föreningar eller då även medlemmar i andra föreningar tillåts närvara. Det sades också att enbart den omständigheten att medlemmar har rätt att ta med familjemedlemmar till ett visst möte inte får till följd att detta skall räknas som en sammankomst till vilken allmänheten har tillträde.

Ytterligare en förutsättning för att bestämmelserna om hemlig rumsavlyssning skall vara tillämpliga är att det är fråga om en avlyssning som sker i hemlighet. Samtliga som deltar i samtalet eller i en förhandling skall vara ovetande om att de avlyssnas. Det skall alltså vara fråga om en rumsavlyssning som utförs utan att den som utför avlyssningen eller upptagningen deltar i samtalet eller sammankomsten. Om en polisman bär på sig och i hemlighet använder en dold mikrofon vid ett samtal med annan person utgör åtgärden således inte hemlig rumsavlyssning i paragrafens mening.

2 §

Hemlig rumsavlyssning får användas vid förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,
2. andra brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om
 - a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken,
 - b) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - c) grovt sexuellt tvång enligt 6 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken,
 - d) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - e) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,
 - f) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,
 - g) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,
 - h) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,
 - i) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § fjärde stycket brottsbalken,
 - j) grovt övergrepp i rättsak enligt 17 kap. 10 § andra stycket brottsbalken,
 - k) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller
 - l) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
3. försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott som avses i 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

I paragrafen, som har behandlats i avsnitt 9.2, anges grundläggande förutsättningar för att hemlig rumsavlyssning skall kunna komma i fråga. För det första får endast misstanke om vissa brott läggas till grund för åtgärden. Tillämpningsområdet har begränsats till att avse endast de allra allvarligaste brotten. För det andra måste förundersökning om det aktuella brottet vara inledd.

Av bestämmelsen i *punkten 1* framgår att tvångsmedlet får användas vid misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än

fängelse i fyra år. Därmed omfattas t.ex. mord, dråp, människorov, grov våldtäkt, grovt rån och grov mordbrand.

Genom *punkten 2* införs en s.k. straffvärdeventil för vissa allvarliga brott. Bestämmelsen innebär att hemlig rumsavlyssning får användas i fråga om de brott som särskilt anges i bestämmelsen, om brottets straffvärde kan antas överstiga fyra års fängelse.

Det straffvärde som rätten skall bedöma är straffvärdet för det brott som ligger till grund för förundersökningen. Omständigheter som är hänförliga till person kommer därvid endast sällan att bli av betydelse vid denna bedömning av straffvärdet. Det kan givetvis ytterst sällan åberopas muntlig bevisning eller annars förebringas någon ingående utredning i fråga om de omständigheter som ligger till grund för åklagarens påstående att brottet har det straffvärde som krävs. Rätten måste i stället, på samma sätt som den gör i dag i fråga om brottsrubricering, bedöma om de åberopade omständigheterna är tillräckliga för att det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

Med hänsyn till att det är fråga om användning av ett särskilt ingripande tvångsmedel bör straffvärdeventilen tillämpas restriktivt. Det kan givetvis inte ske en precis straffvärdebedömning redan på förundersökningsstadiet. Det är rimligt att detta förhållande tolkas till förmån för den misstänkte, även om bedömningen av straffvärdet inte grundas på omständigheter nödvändigtvis hänförliga till den misstänkte. Straffvärdehöjande eller straffvärdelindrande omständigheter enligt 29 kap. brottsbalken kring brottet kan beaktas vid denna bedömning.

Av *punkten 3* framgår att även misstanke om försök, förberedelse och stämpling till brott som avses ovan, om sådan gärning är belagd med straff och det kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse, får ligga till grund för ett beslut om hemlig rumsavlyssning. Vad som sagts ovan beträffande bedömningen av straffvärdet gäller naturligtvis även i detta sammanhang.

Att hemlig rumsavlyssning får användas endast om det har inletts en förundersökning innebär att det funnits anledning att anta att det har begåtts ett brott som hör under allmänt åtal (se 23 kap. 1 § rättegångsbalken). Hemlig rumsavlyssning får alltså inte ske i syfte att förhindra att brott överhuvudtaget begås eller som en polisiär spaningsmetod.

3 §

Hemlig rumsavlyssning får användas endast om

1. någon är skäligen misstänkt för ett sådant brott som avses i 2 §,
2. åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen, och
3. skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Paragrafen uppställer ytterligare förutsättningar för att hemlig rumsavlyssning skall få användas.

Av *punkten 1* framgår att användande av tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning förutsätter att det finns en person som är skäligen misstänkt för ett brott som enligt 2 § får föranleda hemlig rumsavlyssning. Frågan om vilken misstankegrad som skall föreligga för att hemlig rumsavlyssning skall få användas har behandlats i avsnitt 9.3.

Begreppet skäligen misstänkt har samma innebörd som enligt bestämmelserna om t.ex. hemlig rumsavlyssning. Skäligen misstanke är en lägre misstankegrad än sannolika skäl, vilket krävs för häktning som huvudregel, men en högre misstankegrad än "kan misstänkas" (se t.ex. 23 kap. 9 § rättegångsbalken). För att tvångsmedlet skall få användas krävs alltså att den person åtgärden avser är skäligen misstänkt för ett konkret brott. I doktrinen har uttalats att begreppet skäligen misstanke är jämförbart med uttrycket "antagligt" (se Ekelöf, Rättegång V, sjunde upplagan, 1998, s. 113). Det är inte möjligt att med någon större precision ange det beviskrav som ligger i att någon är "skäligen misstänkt" utan frågan måste bedömas efter omständigheterna i det enskilda fallet. Prövningen av styrkan i misstankarna måste grunda sig på en objektiv och allsidig bedömning av utredningsmaterialet. JO har vid ett flertal tillfällen uttryckt saken så att det krävs att det finns konkreta omständigheter av viss styrka som pekar på att den misstänkte har begått brottet (se t.ex. JO:s ämbetsberättelser 1993/94 s. 103 samt 1992/93 s. 152 och 206). Detta innebär att brottsmisstanken måste vara konkret grundad och att ett beslut om tvångsmedel aldrig kan grunda sig enbart på allmänna kunskaper om en persons livsföring eller hans eller hennes tidigare brottslighet.

Skäligen misstanke om annan medverkan än direkt gärningsmannaskap i ett brott som får föranleda hemlig rumsavlyssning kan läggas till grund för ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning, t.ex. medhjälp till grovt rån.

I *punkten 2* anges att hemlig rumsavlyssning får ske endast om det är av synnerlig vikt för utredningen att hemlig rumsavlyssning sker. Begreppet inrymmer ett kvalitetskrav avseende de upplysningar som rumsavlyssningen kan ge. Det skall finnas skäl att räkna med att rumsavlyssningen – ensam eller i förening med andra åtgärder – verkligen kan få effekt. Utredningsläget skall också göra hemlig rumsavlyssning nödvändig. Hemlig rumsavlyssning får inte tillåtas om det som kan vinnas genom rumsavlyssningen är åtkomligt med andra, mindre ingripande metoder. Då flera alternativa hemliga tvångsmedel står till buds, skall en granskning av utredningsläget verkställas för att kunna bedöma behovet av varje enskilt tvångsmedel. Granskningen måste mynna ut i bedömningen att utredningen i princip inte kan föras framåt med andra medel (inklusive andra hemliga tvångsmedel som i den föreliggande situationen bedöms som mindre ingripande) för att hemlig rumsavlyssning skall kunna tillåtas. Se vidare avsnitt 9.3.

Den för samtliga tvångsmedel gällande proportionalitetsprincipen har kommit till uttryck i *punkten 3*. Principen brukar i korthet beskrivas på det sättet att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 9.3, innebär en skyldighet för rätten att, såsom vid prövningen av frågor om andra tvångsmedel, alltid beakta proportionalitetsprincipen när den prövar en begäran om hemlig rumsavlyssning. Den får betydelse också för hur ett tillstånd skall utformas och vilka villkor som skall förenas med det. Den får särskild betydelse vid rättens prövning i fråga om den plats som begärs avlyssnad och vilket slags intrång som är nödvändigt för att genomföra åtgärden. Det kan föranleda rätten att i ett och samma ärende om hemlig rumsavlyssning avslå en ansökan om att avlyssna en bostad

men ge tillstånd till att avlyssna ett möte mellan samma personer utomhus eller på en restaurang. Ett annat exempel kan vara att ett tillstånd till rumsavlyssning av en bostad förenas med ett särskilt villkor om att endast ett visst på förhand känt möte i bostaden får avlyssnas.

Principen gäller under hela verkställigheten och skall alltså, även sedan tillstånd getts, beaktas självmant av polis och åklagare. Man kan alltså tänka sig en situation när integritetsintrånget under verkställigheten blir så stort att rumsavlyssningen måste avbrytas, trots att åtgärden fortfarande skulle ha betydelse för utredningen.

4 §

Hemlig rumsavlyssning får endast avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad, får hemlig rumsavlyssning användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

Hemlig rumsavlyssning får inte avse

1. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet som bedrivs av läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter eller familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2001:453),

2. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet för vilken gäller tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen,

3. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet som bedrivs av advokater, eller

4. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas av präster inom trossamfund eller av dem, som har motsvarande ställning inom ett sådant samfund, för bikt eller enskild själavård.

Vad som sägs i andra stycket 1 och 2 gäller dock inte om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som avses i 2 §.

I paragrafens *första stycke* anges kraven på sambandet mellan den misstänkte och platsen där rumsavlyssning skall ske. Huvudregeln framgår av första meningen, nämligen att det skall finnas särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig på den plats som skall avlyssnas under den tid tillståndet gäller. Vad som avses med detta uttryck har behandlats i avsnitt 9.4. Det skall alltså inte bara vara fråga om ett allmänt antagande om att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen utan det skall finnas någon faktisk omständighet som med viss styrka talar för att den misstänkte verkligen kommer att uppehålla sig på platsen i vart fall någon gång under tillståndstiden.

I andra meningen uppställs ett högre krav på sambandet mellan den misstänkte och platsen för det fall det är fråga om att avlyssna en annan bostad än den misstänktes bostad. Det måste i så fall finnas synnerliga skäl att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där. Det strängare kravet avser endast annan stadigvarande bostad än den misstänktes egen bostad. Därmed kommer kravet inte att gälla vid avlyssning av tillfälliga bostäder, såsom hotellrum eller andra tillfälliga sovarrangemang i t.ex. möteslokaler. Skälen till bestämmelsen har behandlats i avsnitt 9.4. Bestämmelsen kan sammanfattningsvis sägas innebära att det på grund av yttre omständigheter i förening med t.ex. andra inhämtade tillförlitliga uppgifter med fog kan förväntas att den

misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen någon gång under den tid tillståndet gäller. Ett exempel där rekvisitet kan anses uppfyllt kan vara att det genom yttre spaning framkommit omständigheter som entydigt pekar på att den misstänkte, som annars har ett kringflackande liv och är svår att nå, varje vecka en viss tidpunkt besöker en bekant. Ett annat exempel är att det genom andra spaningsmetoder framkommit att den misstänkte har beställt tågbiljett i syfte att besöka och bo hos en bekant en tid. För båda exemplen gäller givetvis därutöver som förutsättning att det är av synnerlig vikt för utredningen att rumsavlyssning sker (om detta krav, se kommentaren till föregående paragraf). Här bör också understrykas att rätten mot bakgrund av proportionalitetsprincipen kan meddela särskilda villkor om att rumsavlyssning får ske endast under den tid den misstänkte uppehåller sig på platsen för avlyssningen.

Vad som föreskrivs i *andra stycket* utgör ett förbud mot att avlyssna vissa platser och utrymmen. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 9.5. Den anknyter till det s.k. frågeförbudet i 36 kap. 5 § rättegångsbalken och innebär att bl.a. sjukvårdslokaler, lokaler som används av massmedieföretag, advokatkontor och biktrum eller annan plats för enskild själavård inte får avlyssnas. Uttrycket "stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för sådan verksamhet" medför att det inte är möjligt att undgå rumsavlyssning endast genom att tillfälligtvis upplåta eller inrätta en lokal för sådan skyddad verksamhet.

Av *tredje stycket* framgår att förbudet, när det gäller sådana platser som avses i punkten 1 eller 2, inte är absolut; skulle sådana lokaler användas för brott som får medföra hemlig rumsavlyssning, får hemlig rumsavlyssning ske även där. Det gäller t.ex. sjukvårdslokaler och lokaler som används av massmedieföretag. Beviskravet för att brott som avses i 2 § – t.ex. grovt narkotikabrott eller förberedelse till mord – utförs på platsen är högt. Det skall således finnas synnerlig anledning att anta att platsen eller utrymmet används för sådana brott. Kravet innebär att det med stöd av mycket tillförlitliga uppgifter med fog kan förväntas att brott som avses i 2 § utförs där. Givetvis måste vad som föreskrivs i första stycket första meningen om kravet på samband mellan plats och den misstänkte också vara uppfyllt.

Hemlig rumsavlyssning aldrig får alltså aldrig ske av advokatkontor eller av biktstol eller annan plats som stadigvarande används för enskild själavård. Motiven till denna bestämmelse har behandlats i avsnitt 9.5. Begreppet "advokat" innefattar i detta sammanhang även den som är auktoriserad advokat i någon annan stat inom Europeiska unionen, Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz när denne är verksam i Sverige (8 kap. 9 § rättegångsbalken).

Om hemlig rumsavlyssning sker på en plats som avses i *andra stycket*, skall även beaktas att vissa samtal inte får avlyssnas enligt vad som föreskrivs i 5 §.

5 §

Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § *andra–sjätte styckena* rättegångsbalken, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt framkommit. Om det under rumsavlyssningen framgår att det är fråga om ett sådant samtal eller sådant tal, skall avlyssningen omedelbart avbrytas.

En upptagning eller uppteckning som innehåller samtal eller tal som inte får omfattas av hemlig rumsavlyssning skall i dessa delar omedelbart förstöras.

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 9.5, innebär att vissa samtal inte får bli föremål för hemlig rumsavlyssning. Det gäller samtal där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som sagts eller på annat sätt framkommit. Bestämmelserna i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken har beskrivits närmare i avsnitt 9.5. Undantagen i 36 kap. 5 § fjärde stycket rättegångsbalken innebär att personer som tillhör de i andra eller tredje styckena angivna yrkeskategorierna ändå kan vara skyldiga att vittna i vissa fall. Samtal som rör sådana uppgifter kan således även bli föremål för hemlig rumsavlyssning. Undantagen i fjärde stycket gäller dock inte försvarare. Samtal mellan försvarare och den misstänkte får alltså aldrig bli föremål för hemlig rumsavlyssning. Hänvisningen till bestämmelsen i 36 kap. 5 § femte stycket innebär att samtal som rör bikt och enskild själavård aldrig får avlyssnas. Det följer av hänvisningen till 36 kap. 5 § sjätte stycket att samtal där någon som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen yttrar sig om förhållanden som omfattas av tystnadsplikten kan bli föremål för hemlig rumsavlyssning i den mån det är föreskrivet undantag från tystnadsplikten i nämnda paragrafer.

Så snart den verkställande myndigheten kan konstatera att det är ett sådant samtal som omfattas av bestämmelsen skall avlyssningen avbrytas. Om den tjänsteman som lyssnar på ett samtal i realtid blir medveten om att det är ett sådant samtal eller tal som enligt bestämmelsen inte får omfattas av rumsavlyssning, skall tjänstemannen således omedelbart avbryta avlyssningen.

Paragrafen innebär inte någon skyldighet för polisen att alltid lyssna i realtid. Däremot innebär den en skyldighet för polismyndigheten att se till att de samtal som på detta sätt har tagits upp på band eller annan teknisk upptagning, inte vidare lyssnas av utan i stället omedelbart förstörs. Exempel på när paragrafen kan bli tillämplig är om den misstänktes bostad avlyssnas och den misstänkte där för ett samtal med en journalist inför en artikel som denne skall skriva eller med en präst i dennes yrkesutövning.

Om den misstänkte i samband med en rumsavlyssning talar i telefon med en annan person, kan det hända att det vid avlyssningen inte går att uppfatta annat än vad den misstänkte säger. Även i den situationen är det dock fråga om avlyssning av ett samtal och avlyssningen är därför inte tillåten om den misstänkte talar med exempelvis sin advokat eller sin läkare och samtalet ingår i advokatens respektive läkarens yrkesutövning.

För det fall en person som omfattas av förbudet i 36 kap. 5 § andra–sjätte styckena rättegångsbalken är misstänkt för ett brott som får föranleda hemlig rumsavlyssning innebär paragrafen inte något förbud mot att avlyssna denne. Den misstänktes bostad får avlyssnas under samma förutsättningar som en annan misstänkts bostad. Vad gäller t.ex. en misstänkt läkares mottagning och väntrum får sådana lokaler avlyssnas endast om det finns synnerliga skäl att anta att det där utförs

brott av sådant slag som får läggas till grund för hemlig rumsavlyssning (jfr 4 §). Skulle en för utredningen ovidkommande person komma in som patient till läkarens bostad eller mottagning skall rumsavlyssningen avbrytas, eftersom det samtalet inte får avlyssnas.

6 §

Vid hemlig rumsavlyssning får den verkställande myndigheten, efter särskilt tillstånd, i hemlighet bereda sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. Ett sådant tillstånd får endast avse den plats som skall avlyssnas eller en plats som den misstänkte har tillträde till.

Enligt *första meningen* i denna paragraf får ett beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning förenas med ett tillstånd som ger den verkställande myndigheten befogenhet att bereda sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. Hemlig rumsavlyssning kan ske såväl utomhus, t.ex. i en park, som inomhus, t.ex. i en galleria eller i en bostad. För att tvångsmedlet skall kunna användas effektivt och ljudkvaliteten bli tillfredsställande krävs i de flesta fall att avlyssningsutrustningen placeras i det utrymme eller på den plats där det tal som skall avlyssnas förutsätts att förekomma. Att en befogenhet till tillträde skall anges i rättsens beslut framgår av 8 §. Med ”plats som annars skyddas mot intrång” avses här huvudsakligen det som skyddas genom bestämmelserna i 4 kap. 6 § brottsbalken om hemfridsbrott och olaga intrång. I fråga om hemfridsbrott skyddas inte endast en bostad utan också en trädgård som hör till bostaden. Arbetsplatser, föreningslokaler och trappuppgångar nämns i förarbetena som exempel på lokaler som omfattas av skyddet i bestämmelsen om olaga intrång (NJA II 1962 s. 133). Även offentliga lokaler som på dagtid står öppna för allmänheten torde omfattas av bestämmelsen under tider då lokalen är stängd. Om utrustning för rumsavlyssning i hemlighet skall placeras ut på sådana platser, krävs det alltså ett särskilt tillstånd av rätten för det. Uttrycket ”plats som annars skyddas mot intrång” avser även bl.a. det som skyddas genom bestämmelsen i 8 kap. 8 § brottsbalken om egenmäktigt förfarande. Det krävs således ett särskilt tillstånd av rätten för att utrustning för rumsavlyssning i hemlighet skall få placeras i t.ex. en bil.

Av paragrafens *andra mening* följer att ett särskilt tillstånd att i hemlighet installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång, endast får avse den som skall avlyssnas eller en plats som den misstänkte har tillträde till. Skälen till denna bestämmelse har behandlats i avsnitt 9.9. Tillträde i hemlighet till en plats som är skyddad mot intrång och som den misstänkte inte har tillträde till, t.ex. en bostad som tillhör någon helt utomstående person, för att i denna installera en utrustning för att avlyssna en annan plats, kan således inte tillåtas. I sådana fall krävs samtycke. Däremot skall polisen med särskilt tillstånd kunna bereda sig tillträde till t.ex. ett garage, som den misstänkte själv har tillträde till för att där kunna verkställa ett beslut om hemlig rumsavlyssning genom att installera teknisk avlyssningsutrustning i ett fordon. Rekviritet ”har tillträde till” förutsätter inte bara att den misstänkte har praktisk möjlighet att bereda sig tillträde till platsen utan också att han eller hon är behörig att uppehålla sig där. En plats som den

misstänkte olovligen har berett sig tillträde till, t.ex. genom inbrott, omfattas alltså inte av paragrafen.

Ett beslut om befogenhet till tillträde gäller för hela tillståndstiden (om rätten inte beslutar annat) och även efter tillståndsperiodens utgång till den del det avser återtagande av avlyssningsutrustningen. I likhet med vad som gäller enligt bestämmelserna om husrannsakan får polisen ta sig in i det skyddade utrymmet med våld. Polisen får alltså – om det anses nödvändigt – bryta sig in i t.ex. en bostad eller ett annat utrymme som tillståndet gäller för att installera utrustningen. Detta innefattar en befogenhet för polisen att när det är nödvändigt tillfälligtvis sätta larmanordningar ur funktion, exempelvis genom användning av störningsutrustningar.

7 §

Frågor om hemlig rumsavlyssning prövas av rätten efter ansökan av åklagare. Vid handläggningen gäller vad som föreskrivs i 27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken.

Av paragrafen framgår att det är rätten som beslutar i frågor om hemlig rumsavlyssning. Det är alltså rätten som beslutar om tillstånd till hemlig rumsavlyssning, efter ansökan av åklagare, samt om tillstånd enligt 6 §. Även frågor om förnyat tillstånd eller om särskilda villkor för hemlig rumsavlyssning prövas av rätten.

Hänvisningen till bestämmelserna i rättegångsbalken innebär bl.a. att åklagarens ansökan skall prövas vid sammanträde inför rätten samt att det vid sammanträdet skall närvara ett offentligt ombud.

8 §

Ett beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning skall innehålla uppgifter om vem som är skäligen misstänkt för brottet samt den plats tillståndet gäller. Om tillståndet är förenat med ett särskilt tillstånd enligt 6 § att få tillträde till platsen för att installera tekniska hjälpmedel, skall det anges särskilt i beslutet.

I beslutet skall det också anges under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet. Rätten skall också i övrigt föreskriva villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte i onödan kränks.

Av paragrafen framgår vad ett beslut om tillstånd till hemlig rumsavlyssning skall innehålla. Enligt *första stycket* skall ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning innehålla uppgift om vem som är skäligen misstänkt för ett tillståndsgrundande brott och mot vilken tvångsmedlet alltså kan användas. Vidare skall det anges vilken plats tillståndet gäller. Om det efter beslutet uppstår behov av att avlyssna också en annan plats eller en ytterligare misstänkt, måste en ny ansökan ges in till domstolen.

En förutsättning för att polisen skall få bereda sig tillträde till en plats som är skyddad mot intrång vid verkställigheten av beslutet om hemlig rumsavlyssning är att detta särskilt har angetts i beslutet (jfr 6 § i detta lagförslag samt 4 kap. 6 och 9 §§ brottsbalken och 28 kap. 1 § rättegångsbalken). Det särskilda tillståndet enligt 6 § ger polisen befogenhet att i hemlighet bereda sig tillträde till annans bostad, bil eller

annan plats för att installera och sedan återta avlyssningsutrustningen. Av beslutet måste framgå vilken plats som avses.

Det är en uppgift för åklagare att begära tillstånd till tillträde och att ange skälen till varför ett sådant tillträde är nödvändigt. Till skillnad från vad som torde gälla beträffande husrannsakan (jfr JO 1997/98 s. 171) bör det normalt inte krävas ytterligare beslut av rätten för att polisen skall ha befogenhet att under tillståndstiden bereda sig tillträde till platsen vid upprepade tillfällen, t.ex. för att byta ut eller reparera en avlyssningsutrustning som gått sönder.

Av *andra stycket* framgår att ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning inte får bestämmas att gälla längre än nödvändigt och att det i alla händelser får bestämmas att gälla längst en månad från dagen för beslutet. Frågan har behandlats i avsnitt 9.7. Tillståndstiden överensstämmer därmed med vad som gäller för t.ex. hemlig kameraövervakning och hemlig teleavlyssning. När rätten bestämmer tiden, får hänsyn tas till den tid som kan behövas för att få det tekniska hjälpmedlet installerat och alltså användbart. Att längsta tiden för tillstånd här föreslås vara en månad beror i första hand på att det i flera fall kommer att finnas behov av att förbereda verkställigheten innan utrustningen kan placeras ut. En del sådana förberedande åtgärder torde inte kunna företas innan rätten givit tillstånd till tvångsmedlet. Krävs det inte några mera omfattande förberedelser för att installera utrustningen, kan det finnas skäl att begränsa tillståndet till betydligt kortare tid.

Det kan hända att verkställigheten av rumsavlyssningen inte kan påbörjas inom tillståndstiden. Finns det fortfarande förutsättningar för hemlig rumsavlyssning, bör tillståndstiden i så fall kunna förlängas efter ansökan av åklagaren. I tidigare lagstiftningsärenden har uttalats att domstolens bedömning bör bli striktare ju längre tid som förflyter utan att förundersökningen förts framåt (se t.ex. prop. 1995/96:85 s. 40). Detta bör gälla även i fråga om hemlig rumsavlyssning. Det finns givetvis inget som hindrar att rätten beviljar förlängning även om rumsavlyssning har påbörjats och pågår.

Av *andra stycket* följer dessutom att domstolen också i övrigt skall föreskriva särskilda inskränkande villkor för tillståndet för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks. Sådana villkor torde ofta bli nödvändiga för att tillstånd skall kunna ges. Exempel på sådana villkor kan vara att, när det är fråga om att avlyssna annan bostad än den misstänktes bostad, rumsavlyssning endast får ske när det står klart att den misstänkte uppehåller sig där. Ett annat exempel är att polisen ser behov av att avlyssna ett möte som skall äga rum på en viss plats och en viss tid. Beslutet kan då lämpligen innebära att rumsavlyssning får avse endast det mötet.

När tillståndet för avlyssningen har löpt ut, skall rumsavlyssningsutrustningen återtas, om den inte kan göras obrukbar eller förstöras. Ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning gäller självfallet endast under den tid som anges i beslutet så länge som förutsättningar för tillstånd fortfarande finns. Rumsavlyssningsutrustning får alltså inte installeras innan rätten fattat beslut om tillstånd och rumsavlyssning får inte pågå utöver tillståndstiden. Men det kan inte krävas att polisen under den tid tillståndet gäller även skall ta bort utrustningen. En sådan åtgärd torde ofta kräva viss planering, särskilt om rumsavlyssningen avser en bostad.

9 §

Vid verkställande av beslut om hemlig rumsavlyssning får olägenhet eller skada inte förorsakas utöver vad som är absolut nödvändigt.

Paragrafen motsvarar vad som föreskrivs om husrannsakan (28 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken). Paragrafen kan få betydelse t.ex. i fråga om hur tillträdet skall ske till den plats som skall avlyssnas eller på vilket sätt utrustningen skall installeras.

10 §

Om det inte längre finns skäl för ett beslut om hemlig rumsavlyssning, skall åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet.

Paragrafen överensstämmer med vad som gäller för bl.a. hemlig kameraövervakning. Om det under den tid som tillståndet gäller kommer fram att förutsättningar för tillståndet har fallit bort, skall åklagaren eller rätten häva tillståndsbeslutet. Ett exempel på det är att det står klart att den misstänkte har åkt utomlands och inte kommer att besöka den plats som avlyssnas under den tid som tillståndet gäller. Ett annat exempel är att det visar sig att den misstänkta gärningen är av mindre allvarlig art. Polisen är skyldig att omedelbart underrätta åklagaren om omständigheter som har betydelse för om beslutet skall hävas (jfr prop. 1995/96:85 s. 40).

11 §

Om ett tekniskt hjälpmedel har installerats med stöd av ett tillstånd enligt 6 §, skall hjälpmedlet återtas eller göras obrukbart så snart som möjligt efter det att tiden för tillståndet har gått ut eller tillståndet hävts.

I paragrafen föreskrivs att det tekniska hjälpmedlet skall återtas eller göras obrukbart när ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning upphört att gälla. Det är inte möjligt att närmare ange inom vilken tid detta skall ske, men det skall ske så snart som möjligt efter det att tillståndet upphört, se vidare avsnitt 9.9. Befogenheten till tillträde enligt 6 § kan således utövas även efter det att tillståndet löpt ut för att återta eller göra avlyssningsutrustningen obrukbar.

12 §

Om det vid hemlig rumsavlyssning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning, får uppgifterna användas för att utreda brottet endast om det är fråga om ett sådant brott som avses i 2 §.

Om det har kommit fram uppgifter om ett förestående brott, får uppgifterna användas för att förhindra brottet.

Paragrafen avser att reglera de brottsbekämpande myndigheternas användning av s.k. överskottsinformation som erhålls vid hemlig rumsavlyssning för brottsutredande och brottsförebyggande ändamål. Motiven till regleringen har behandlats i avsnitt 10.2.

Enligt *första stycket* får uppgifter som har kommit fram vid hemlig rumsavlyssning om ett annat brott än det som legat till grund för beslutet om avlyssning användas för att utreda brottet, om brottet kan föranleda ett beslut om hemlig rumsavlyssning enligt 2 §. Om det framkommer

uppgifter om ett sådant brott, får uppgifterna således läggas till grund för ett beslut att inleda förundersökning beträffande brottet. Pågår det redan en förundersökning beträffande brottet, får uppgifterna användas i den undersökningen, t.ex. som grund för husrannsakan eller annan brottsutredningsåtgärd.

Överskottsinformation om andra brott än sådana som kan ligga till grund för ett beslut om hemlig rumsavlyssning får inte användas för brottsutredande ändamål. Förfaranderegler beträffande hanteringen av sådan information finns i 13 §.

Enligt *andra stycket* får överskottsinformation som framkommit vid hemlig rumsavlyssning om förestående brott användas för att förhindra brott. Med uppgifter om förestående brott avses uppgifter om planerade brott. Det kan också vara fråga om uppgifter om ännu ej genomförda straffbara eftergärningar till den gärning som avses med tvångsmedelsbeslutet, t.ex. ett förestående häleri som framkommer i en förundersökning om grovt rån.

Om det förestående brottet inte kan förhindras utan genomförs, får uppgifterna, med de begränsningar som följer av första stycket, användas för att utreda brottet.

13 §

En upptagning eller uppteckning som har gjorts vid hemlig rumsavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 27 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse för utredning av brott som avses i 2 §, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal har väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras.

Trots vad som sägs i *andra stycket* får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar som rör brott som avses i 2 § eller förestående brott i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur upptagningar eller uppteckningar från hemlig rumsavlyssning skall hanteras. Motiven till regleringen har behandlats i avsnitt 10.1.

En upptagning eller uppteckning som har gjorts vid hemlig rumsavlyssning skall *enligt första stycket* granskas så snart det är möjligt. I fråga om granskningen skall 27 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken tillämpas.

Enligt *andra stycket* första meningen skall de delar av upptagningar eller uppteckningar som är av betydelse för utredningen av det brott som föranlett den hemliga rumsavlyssningen, eller utredning av andra brott som avses i 2 §, bevaras till dess förundersökningen avseende brottet har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Om det kommer fram uppgifter om brott som avses i 2 § som redan är föremål för en förundersökning, skall således uppgifterna bevaras på samma sätt som gäller för uppgifter i den förundersökning som föranlett tvångsmedelsanvändningen. Om brottet inte är föremål för en förundersökning, förutsätts för bevarande av uppgifterna att en sådan

undersökning faktiskt inleds. När upptagningarna och uppteckningarna inte längre skall bevaras, skall de förstöras.

Uppgifter om andra brott än de som avses i 2 § får aldrig bevaras utan skall förstöras.

Enligt den andra meningen i andra stycket skall uppgifter i upptagningar och uppteckningar som är av betydelse för att förhindra förestående brott bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. Om brottet inte kan förhindras utan genomförs, skall uppgifterna i stället bevaras i enlighet med de förutsättningar som ställs upp i första meningen.

Tredje stycket innehåller ett undantag från vad som föreskrivs om förstörande av uppteckningar och upptagningar enligt andra stycket. Enligt undantagsregeln får de brottsutredande myndigheterna behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar som rör brott som avses i 2 § eller förestående brott i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag. Om det har kommit fram uppgifter som får behandlas i register eller på annat sätt enligt de förutsättningar som ställs upp i exempelvis polisdatalagen (1998:622) eller lagen (2001:85) om behandling av personuppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet, utgör alltså regleringen i andra stycket inte hinder för att uppgifter om brott som avses i 2 § behandlas enligt dessa lagar. I fråga om gallring m.m. av uppgifterna gäller då vad som föreskrivs i de särskilda lagarna.

Uppgifter om andra brott än de som avses i 2 § får inte behandlas i register eller på annat sätt.

14 §

Rättens beslut i frågor om hemlig rumsavlyssning får verkställas omedelbart.

I fråga om överklagande av rättens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättens beslut i brottmål i fråga om en åtgärd som avses i 25–28 kap. samma balk.

Av paragrafens *första stycke* framgår att rättens beslut i fråga om tillstånd får verkställas omedelbart.

I *andra stycket* finns en bestämmelse om överklagande av rättens beslut. Bestämmelsen överensstämmer med vad som föreskrivs i 6 § lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning. Beslut om hemlig rumsavlyssning får enligt bestämmelsen överklagas på samma sätt som gäller för övriga tvångsmedel i 25–28 kap. rättegångsbalken. Det innebär att rättens beslut om tillstånd överklagas särskilt (49 kap. 5 § 6 rättegångsbalken). Om rätten under förundersökningen avslår en begäran om tillstånd, anses beslutet vara slutligt och kan då överklagas enligt 49 kap. 3 § första stycket. Ett beslut om tillstånd till hemlig rumsavlyssning torde oftare än vad som hittills förekommit i ärenden om t.ex. hemlig teleavlyssning förenas med föreskrifter av inskränkande slag, såsom t.ex. att rumsavlyssning endast får ske när den misstänkte uppehåller sig på platsen. Även sådana inskränkande föreskrifter kan överklagas. På samma sätt kan det offentliga ombudet överklaga ett tillståndsbeslut på den grunden att det inte finns fog för beslutet eller på den grunden att det inte är förenat med erforderliga föreskrifter i syfte att förhindra onödigt intrång i enskildas integritet. Av 52 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken framgår att hovrätten kan inhibera verkställigheten vid ett överklagande.

I praktiken torde endast åklagaren och det offentliga ombudet kunna överklaga rättens beslut i frågor om hemlig rumsavlyssning. Har den misstänkte fått kännedom om och överklagar beslutet, finns det inte längre förutsättningar för hemlig rumsavlyssning.

15.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

27 kap 24 §

En upptagning eller uppteckning som *har* gjorts vid hemlig teleavlyssning *eller hemlig teleövervakning* skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras.

Trots vad som sägs i andra stycket får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Ändringen i *första stycket* innebär att paragrafen blir tillämplig även i fråga om upptagningar som görs i samband med hemlig teleövervakning.

15.3 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

16 kap. 1 §

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning eller *hemlig rumsavlyssning* på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Ändringen, som har kommenterats närmare i avsnitt 9.12, beror på att det har tillkommit ett nytt hemligt tvångsmedel, hemlig rumsavlyssning.

Sekretessen enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen, som skyddar brottsutredningar och annan brottsbekämpande verksamhet, innebär endast ett

fåtal begränsningar i meddelarfriheten. De begränsningar som finns rör uppgifter om hemliga tvångsmedel, dvs. tvångsmedel som verkställs utan den misstänktes vetskap. För närvarande är meddelarfriheten begränsad i fråga om uppgifter om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, kvarhållande av försändelse samt hemlig kameraövervakning.

Hemlig rumsavlyssning är till sin karaktär ett sådant tvångsmedel att det, för att kunna användas på avsett sätt, måste hållas hemligt för den misstänkte. Av förevarande paragraf följer därför att samma begränsningar i meddelarfriheten som gäller för befintliga hemliga tvångsmedel skall gälla för hemlig rumsavlyssning.

15.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:839) om ändring i lagen (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100)

16 kap. 1 §

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §	såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare
------------	--

7 kap. 40 §	såvitt avser uppgift om annat än verkställigheten av beslut om vård utan samtycke
-------------	---

7 kap. 48 §
7 kap. 49 §
8 kap. 3 §, 4 § andra stycket första meningen,
5 § första stycket 2 eller
6 § första stycket 2

Den 15 september 2005 utfärdades lag (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100). Genom denna lag ändrades bl.a. 16 kap. 1 § sekretesslagen. Lagen skall träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Den 23 november 2005 antog riksdagen ytterligare en ändring i 16 kap. 1 § med ikraftträdandedatum den 1 januari 2006. För att åstadkomma en författningsteknisk samordning mellan den ändring i 16 kap. 1 § som då hade antagits (lag [2005:699]), men som ännu inte

har trätt i kraft, och det då föreliggande förslaget föreslog Konstitutionsutskottet två lagar, vilka antogs av riksdagen, se dels lagen (2005:838) om ändring i sekretesslagen (1980:100), dels lagen (2005:839) om ändring i lagen (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100) (prop. 2004/05:163, bet. 2005/06:KU9 s. 10 och bilaga 3, rskr. 2005/06:33).

Det i denna lagrådsremiss framlagda förslaget till ändring i 16 kap. 1 § föreslås träda ikraft den 1 juli 2006. Förslaget har, på motsvarande sätt som skett i bet. 2005/06:KU9, utformats som dels en lag om ändring i sekretesslagen (1980:100), dels en lag om ändring i lagen (2005:839) om ändring i lagen (2005:699) om ändring i sekretesslagen (1980:100).

15.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

28 §

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning eller *hemlig rumsavlyssning enligt lagen (2006:00) om hemlig rumsavlyssning* skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av första stycket, skall det genast anmälas hos rätten. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla skälen för beslutet. Rätten skall pröva ärendet snabbt. Anser rätten att beslutet inte bör bestå, skall det upphävas.

Genom ändringen ges åklagaren befogenhet att under de förutsättningar som lagen och bestämmelsen är tillämplig interimistiskt besluta om användning av hemlig rumsavlyssning.

15.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

1 kap. 2 §

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,

8. tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
9. hemlig kameraövervakning,
10. hemlig rumsavlyssning,
11. överförande av frihetsberövande för förhör m.m., och
12. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om överlämnande, utlämning, och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

I paragrafen, som innehåller en uttömmande uppräkningslista av de åtgärder som avses med rättslig hjälp enligt lagen, har hemlig rumsavlyssning tillkommit. Särskilda bestämmelser för denna åtgärd finns i 4 kap. 28 a § och 28 b §. Frågan om rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning har behandlats i avsnitt 11.

2 kap. 1 §

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–6, 9, 10 och 12 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7, 8 och 11 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

En hänvisning till rättslig hjälp i form av hemlig rumsavlyssning har lagts till i paragrafens *första stycke*. Det innebär att de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd enligt lagen om hemlig rumsavlyssning skall tillämpas, t.ex. att det måste vara fråga om ett brott som uppfyller kraven i 2 § lagen om hemlig rumsavlyssning, se avsnitt 11. Härtill gäller de särskilda bestämmelserna i 4 kap. 28 a § och 28 b §.

2 kap. 2 §

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4, 7 och 11 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 6, 8–10 och 12 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

I paragrafen finns bestämmelser om krav på dubbel straffbarhet (se prop. 1999/2000:61 s. 190). Av paragrafens nya lydelse framgår att rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning får lämnas endast om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag. Att det dessutom måste vara fråga om ett brott som omfattas av bestämmelserna i 2 § lagen om hemlig rumsavlyssning följer av 2 kap. 1 § första stycket (se kommentaren till den paragrafen).

4 kap. 27 §

En ansökan om hemlig kameraövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det

finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd.

Upptagningar behöver inte granskas enligt 7 § första stycket lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

Upptagningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning har skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 7 § andra stycket lagen om hemlig kameraövervakning.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp med hemlig kameraövervakning av någon som befinner sig i Sverige.

I nya *andra och tredje stycken* har det införts bestämmelser om granskning, bevarande och förstörande av upptagningar. Dessa avviker delvis från bestämmelserna i 7 § lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning. Frågan har behandlats i avsnitt 11. Svenska myndigheter behöver därmed inte granska vilken betydelse materialet har för den utländska brottsutredningen. Beträffande bevarandet av material har regleringen anpassats till att det här är fråga om ett ärende om rättslig hjälp. Sedan ärendet om rättslig hjälp har avslutats får dock sådant material bevaras av svenska myndigheter endast i den utsträckning som det är tillåtet enligt bestämmelserna i 7 § lagen om hemlig kameraövervakning. Särregleringen påverkar inte heller de regler som gäller för användning av överskottsinformation enligt 6 a § i samma lag. De nya bestämmelserna överensstämmer med vad som gäller för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 25 § andra stycket (se prop. 2004/05:144 s. 201). Överlämnandet av materialet till den ansökande staten kan förenas med villkor i enlighet med 5 kap. 2 §. Det finns i dag inte någon internationell överenskommelse som inskränker utrymmet för villkor om användningsbegränsningar med stöd av den paragrafen. Ett villkor kan vara att materialet skall förstöras efter det att det rättsliga förfarandet är avslutat i den andra staten (se även prop. 1999/2000:61 s. 201).

4 kap. 28 a §

En ansökan om hemlig rumsavlyssning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd.

Upptagningar och uppteckningar behöver inte granskas enligt 13 § första stycket lagen (2006:00) om hemlig rumsavlyssning.

Upptagningar och uppteckningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 13 § lagen om hemlig rumsavlyssning.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning i Sverige. Bestämmelserna har utformats med bestämmelserna om hemlig kameraövervakning som förebild, se avsnitt 5. Enligt *första stycket* skall en ansökan handläggas av åklagare. Denne skall pröva om förutsättningarna för hemlig rumsavlyssning enligt denna lag och enligt lagen om hemlig rumsavlyssning (jfr 2 kap. 1 § förevarande lag) är uppfyllda. Om så är fallet, skall åklagaren ansöka om rättens tillstånd till åtgärden, varvid prövningen skall ske enligt bestämmelserna i lagen om hemlig rumsavlyssning. Att det i många fall

kan vara brådskande understryks av kravet att åklagarens prövning skall ske genast.

I *andra och tredje styckena* finns särskilda bestämmelser om granskning, bevarande och förstöring av upptagningar som gjorts vid hemlig rumsavlyssning. Dessa motsvarar i princip de bestämmelser som i dag gäller vid rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (4 kap. 25 § andra stycket) och de nya bestämmelser som nu har föreslagits för hemlig kameraövervakning (se kommentaren till 4 kap. 27 §). Det undantag som här görs från granskningsskyldigheten avser endast den granskning som föreskrivs i 13 § första stycket lagen om hemlig rumsavlyssning. Den granskning som skall göras enligt 5 § samma lag för att iakttas förbudet mot avlyssning av vissa samtal eller tal påverkas inte och skall alltså ske även när det är fråga om rättslig hjälp i brottmål.

I fråga om bevarande av materialet gäller bestämmelserna i 13 § lagen om hemlig rumsavlyssning. Om förutsättningarna för att bevara materialet enligt den paragrafen inte är uppfyllda skall det omedelbart förstöras. Härigenom iakttas även reglerna i 12 § samma lag om användningen av överskottsinformation.

När material överlämnas till den sökande staten får villkor om användningsbegränsningar ställas upp med stöd av 5 kap. 2 §. Ett sådant villkor kan vara att materialet skall förstöras när det rättsliga förfarandet i den ansökande staten har avslutats. Ett annat villkor kan vara att materialet bara får användas för utredning och lagföring av det brott som legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning samt för att förhindra förestående brott. Den ansökande staten har därvid möjlighet att i enlighet med 5 kap. 3 § ansöka om undantag från villkoret för att kunna använda materialet för att utreda eller lagföra ett annat brott som avses i 2 § lagen om hemlig rumsavlyssning. Det finns i dag inte någon internationell överenskommelse som inskränker utrymmet för att ställa upp villkor om användningsbegränsningar när det gäller rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning.

4 kap. 28 b §

Om hemlig rumsavlyssning skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat och den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige, får rätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta rumsavlyssningen.

I den nya paragrafen finns en bestämmelse om rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning av någon som finns i utlandet. Det är åklagaren som gör en sådan ansökan men det kan förekomma att den anmodade staten kräver ett svenskt domstolsbeslut. I ett sådant fall får tingsrätten, på åklagarens begäran, lämna tillstånd till rumsavlyssningen. Bestämmelsen överensstämmer med vad som gäller för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 26 § och för hemlig kameraövervakning enligt 4 kap. 28 §. Precis som när det gäller de övriga hemliga tvångsmedlen (se prop. 1999/2000:61 s. 125 f.) skall rättens prövning avse om förutsättningarna för att vidta en motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning är uppfyllda.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 27 kap. 18-25 §§ skall upphöra att gälla,
dels att rubriken till 27 kap. skall ha följande lydelse,
dels att 52 kap. 7 § och 56 kap. 7 § skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas två nya paragrafer, 27 kap. 2 a § och
38 kap. 2 a § samt ett nytt kapitel, 27 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap

27 kap

**Om beslag, *hemlig teleavlyssning*
m.m.**

Om beslag m.m.

2 a §

En skriftlig handling som återger innehållet i sådana telemeddelanden som avses i 27 a kap. 2 § eller innehåller uppgifter om sådana telemeddelanden som avses i 27 a kap. 4 § får inte tas i beslag. Detsamma gäller föremål som innehåller motsvarande information i elektronisk form

27 a kap.

Om hemlig teknisk övervakning

Innebörden av de olika tvångsmedlen

1 §

Hemlig teknisk rumsavlyssning innebär att tal i enrum, samtal eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud. Det tekniska hjälpmedlet får placeras i och återtas från utrymme som annars skyddas mot intrång.

2 §

Hemlig teleavlyssning innebär att telemeddelanden, som är under befordran till eller från ett telefonnummer, en kod eller annan teleadress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Hemlig teleavlyssning innebär även att uppgifter i hemlighet hämtas in om till vilken teleadress som telemeddelandena sänds eller från vilken teleadress som telemeddelandena kommer.

3 §

Annan teknisk rumsavlyssning innebär att samtal eller förhandlingar som avses i 1 § avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud, varvid någon som har kännedom om rumsavlyssningen på uppdrag av undersökningsledaren deltar i samtalet eller förhandlingen men i övrigt upplysning om förfarandet inte lämnas.

4 §

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om 1. telemeddelanden som befordras eller har befordrats till eller från en viss teleadress, eller 2. lokaliseringen av en viss teleadress.

Genom hemlig teleövervakning kan telemeddelanden även hindras från att nå fram.

5 §

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda TV-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning, utan att upplysning om övervakningen lämnas.

Förutsättningar för användning av tvångsmedlen

6 §

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

7 §

Hemlig teknisk rumsavlyssning får användas vid förundersökning angående 1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, 2. brott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika, eller 3. försök, förberedelse eller stämpling till brott som nämns under 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff.

8 §

Hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning får användas vid förundersökning angående 1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, eller

2. försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff.

Annan teknisk rumsavlyssning och hemlig teleövervakning får användas vid förundersökning angående

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader,

2. brott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika, eller 3. försök, förberedelse eller stämpling till brott som nämns under 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff.

Även om brottet inte omfattas av första stycket, får annan teknisk rumsavlyssning användas vid förundersökning angående brott som innefattar hot om brottslig gärning, om hotet har framförts i ett teledokument.

10 §

Hemlig teknisk rumsavlyssning, hemlig teleavlyssning, annan teknisk rumsavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning får ske endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Även om det inte finns någon som är skäligen misstänkt för brottet, får hemlig teleövervakning, som avser teledokument som har befordrats, samt hemlig kameraövervakning ske, om det av särskild anledning kan förväntas att åtgärden leder till att brottet klaras upp. Detsamma gäller annan teknisk rumsavlyssning vid förundersökning angående brott som innefattar hot om brottslig gärning, om hotet har framförts i ett teledokument.

11 §

Hemlig teknisk rumsavlyssning får endast avse sådan plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig. Hemlig teleavlyssning får endast avse en teleadress som innehas av den misstänkte eller som den misstänkte annars kan antas komma att använda eller söka kontakt med.

Hemlig teleövervakning får endast avse en teleadress som innehas av den misstänkte eller som den misstänkte annars kan antas ha använt eller komma att använda eller söka kontakt med. Hemlig teleövervakning enligt 10 § andra stycket får avse de teleadresser som använts i anslutning till den plats där brottet har begåtts eller en teleadress som innehas av eller kan antas ha använts av en målsägande och denne har samtyckt till åtgärden eller sådant samtycke inte har kunnat inhämtas.

Hemlig kameraövervakning får endast avse sådan plats där den misstänkte eller, i fall som avses i 10 § andra stycket, en misstänkt kan antas komma att uppehålla sig.

12 §

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning får inte avse teledokument som endast befordras inom ett telenät som med hänsyn till sin begränsade omfattning och omständigheterna i övrigt får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt.

Hemlig teknisk rumsavlyssning och hemlig teleavlyssning får inte avse samtal eller telemeddelanden mellan den misstänkte och hans försvarare.

Upptagningar och uppteckningar skall, i den mån de omfattas av förbudet, omedelbart förstöras.

Beslutsordningen m.m.

14 §

Frågor om hemlig teknisk rumsavlyssning, hemlig teleavlyssning, annan teknisk rumsavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren.

Åklagaren får dock i brådskande fall fatta beslut om en annan åtgärd enligt första stycket än hemlig teknisk rumsavlyssning. Beslutet skall genast skriftligen anmälas hos rätten, som skyndsamt skall ta upp ärendet till prövning.

15 §

I ett beslut att tillåta hemlig teknisk rumsavlyssning skall det anges vilken plats och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga två veckor från dagen för beslutet.

I ett tillstånd till hemlig teknisk rumsavlyssning skall det särskilt anges om tillståndet innefattar en rätt att placera det tekniska hjälpmedlet i och återta det från utrymme som annars skyddas mot intrång.

16 §

I ett beslut att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall det anges vilken teleadress och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet. I fall som avses i 11 § tredje stycket skall beslutet om hemlig teleövervakning preciseras på lämpligt sätt.

I tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall det särskilt anges om åtgärden får verkställas utanför allmänt tillgängliga telenät.

17 §

I ett beslut att tillåta hemlig kameraövervakning skall det anges vilken plats och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

18 §

Ett beslut att tillåta annan teknisk rumsavlyssning skall preciseras på lämpligt sätt.

19 §

Om det inte längre finns skäl för ett beslut om en åtgärd enligt detta kapitel, skall åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet.

20 §

En upptagning eller uppteckning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 27 kap. 12 § första stycket denna balk.

Upptagningar och uppteckningar som saknar betydelse från utredningssynpunkt skall förstöras omedelbart efter det att de har granskats. Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från utredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. De skall därefter omedelbart förstöras.

Bestämmelserna i första och andra styckena skall tillämpas även på uppgifter som har hämtats in genom hemlig teleövervakning.

21 §

Har ett beslut fattats att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, får de tekniska hjälpmedel som behövs för åtgärden användas.

Offentligt ombud

22 §

För att ta tillvara den misstänktes intresse i ärenden om rättens tillstånd till en åtgärd enligt detta kapitel eller i ärenden om prövning av beslut enligt 14 § andra stycket skall rätten utse ett offentligt ombud.

Regeringen beslutar om vem som får anlitas som offentligt ombud. Offentligt ombud skall vara advokat.

Ett offentligt ombud får entledigas, om det finns skäl till det.

I fråga om ersättning till offentligt ombud tillämpas 21 kap. 10 och 10 a §§ denna balk.

23 §

Ett offentligt ombud har i ärenden som avses i 22 § rätt att ta del av och yttra sig över det som har tillförts ärendet, att närvara vid muntlig handläggning och att överklaga rättens beslut

24 §

Den som fullgör eller har fullgjort uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja vad han eller hon fått kännedom om under uppdraget

38 kap.

Om skriftligt bevis

2 a §

Skyldighet att förete en skriftlig handling gäller inte en handling som återger innehållet i sådana telemeddelanden som avses i 27 a kap. 2 § eller innehåller uppgifter om sådana telemeddelanden som avses i 27 a kap. 4 §.

52 kap.**Om överklagande av beslut**

7 §

Om hovrätten finner att klagandens motpart bör höras angående överklagandet, skall överklagandet delges honom med föreläggande att svara skriftligen inom en viss tid.

Det överklagade beslutet får inte utan att motparten har lämnats tillfälle att yttra sig ändras såvitt angår hans rätt.

Har tingsrätten i tvistemål avslagit ett yrkande om kvarstad eller någon annan åtgärd enligt 15 kap. eller upphävt ett beslut om en sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om en åtgärd som avses i 26-28 kap. eller upphävt ett beslut om en sådan åtgärd, får hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla tills vidare. Har tingsrätten beviljat en sådan åtgärd eller förklarat att beslutet får verkställas även om det inte har laga kraft, får hovrätten omedelbart besluta att tingsrättens beslut tills vidare inte får verkställas. Hovrätten får också ändra tingsrättens beslut i fråga om häktning, tillstånd till restriktioner enligt 24 kap. 5 a § eller reseförbud utan att höra motparten.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte i fråga om den misstänkte i mål om en åtgärd enligt 27 a kap.

56 kap.**Om överklagande av beslut och om hänskjutande av prejudikatfrågor**

7 §

Om Högsta domstolen finner att klagandens motpart bör höras angående överklagandet, skall överklagandet delges honom med föreläggande att svara skriftligen inom en viss tid

Bestämmelsen i första stycket gäller inte i fråga om den misstänkte i mål om en åtgärd enligt 27 a kap.

Denna lag träder i kraft den

Förslag till lag (1990:000) med särskilda bestämmelser om användning av tvångsmedel vid förundersökning i vissa brottmål

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs följande

1 §

Denna lag gäller vid förundersökning angående

1. brott som avses i 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar gärning som avses i 4 § i nämnda kapitel,
2. brott som avses i 13 kap. 4 eller 5 §, 18 kap. 1, 3 eller 4 § eller 19 kap. 1, 2, 5, 6, 7, 8 eller 10 § brottsbalken, eller
3. försök, förberedelse eller stämpling till brott som nämns under 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff.

Vid förundersökning angående brott som avses i 18 kap. 4 § samt 19 kap. 7 § och 10 § första och andra styckena brottsbalken får dock tillstånd till hemlig teknisk rumsavlyssning enligt 5 § inte meddelas.

2 §

På begäran av åklagaren får rätten, om det är nödvändigt, även vid en sådan ny förhandling i häktningsfrågan som avses i 24 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken besluta om fortsatt häktning med stöd av 3 § i samma kapitel. I så fall skall ny häktningsförhandling hållas med högst en veckas mellanrum. Vid den förhandling som äger rum under fjärde veckan efter det att det första beslutet enligt 24 kap. 3 § rättegångsbalken meddelades får fortsatt häktning beslutas endast om det finns sannolika skäl för att den misstänkte har begått brottet.

3 §

Ett sådant skriftligt meddelande som avses i 27 kap. 2 § andra meningen rättegångsbalken får tas i beslag även om för brottet är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

4 §

Beslut enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken om kvarhållande av försändelse får i brådskande fall meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. I sådant fall skall anmälan som avses i samma paragrafs tredje stycke göras till den som har meddelat beslutet. Denne har därvid att göra den prövning som där anges.

5 §

Tillstånd enligt 27 a kap. rättegångsbalken till hemlig teknisk rumsavlyssning, hemlig teleavlyssning, annan teknisk rumsavlyssning, hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning får meddelas, även om brottet inte omfattas av 27 a kap. 7, 8 eller 9 § rättegångsbalken.

6 §

Om undersökningsledaren eller åklagaren har beslutat om beslag med stöd av 3 § eller beslutat att ett sådant beslag skall bestå eller meddelat beslut enligt 4 §, skall beslutet genast skriftligen anmälas hos rätten, som skyndsamt skall ta upp ärendet till prövning.

7 §

I fråga om överklagande av rättsens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättsens beslut i brottmål angående åtgärd som avses i 25-28 kap. samma balk.

Denna lag träder i kraft den

Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 8 §, 14 kap. 2 § och 16 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

Sekretess med hänsyn till skyddet för enskilda förhållanden av såväl personlig som ekonomisk natur

8 §

Sekretess gäller hos tillståndsmyndigheten på postområdet och hos myndighet som bedriver postverksamhet för uppgift som angår särskild postförsändelse. Om sekretess inte följer av annan bestämmelse, får dock sådan uppgift lämnas till den som är försändelsens avsändare eller mottagare

Sekretess gäller hos myndighet som driver televerksamhet för uppgift som angår särskilt telefonsamtal eller annat telemeddelande. Om sekretess inte följer av annan bestämmelse, får dock sådan uppgift lämnas till den som har tagit del i telefonsamtalet eller annars är telemeddelandets avsändare eller mottagare eller som innehar apparat som har använts för telemeddelandet.

Sekretess gäller hos myndighet som driver televerksamhet för innehållet i ett telemeddelande eller annan uppgift som angår ett särskilt telemeddelande. Om sekretess inte följer av annan bestämmelse, får dock sådan uppgift lämnas till den som har tagit del i utväxlingen av telemeddelandet eller som på annat sätt har sänt eller tagit emot meddelandet. Detsamma gäller, beträffande annat än innehållet i meddelandet, innehavaren av ett abonnemang som har använts för telemeddelandet.

Sekretess gäller hos myndighet som handhar allmän samfärdsel för uppgift som angår enskilda förbindelse med samfärdselverksamheten och som inte avses i första eller andra stycket, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men. Sekretessen hos myndighet som bedriver postverksamhet för uppgift om enskilda adress gäller dock endast, om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men.

Sekretess gäller för uppgift vid särskild sambandstjänst inom totalförsvaret, om uppgiften avser telemeddelande som utomstående utväxlar på telenät.

Sekretess gäller i ärenden som avser TV-avgifter för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen enligt tredje och femte styckena i högst tjugo år.

Bilaga 1

14 kap.

Bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen och om förbehåll

2 §

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,

2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller

3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1-6, 33 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första eller andra stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter. *Detta gäller dock inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § andra stycket.*

För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1-6, 33 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än

straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4, 33 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4, 33 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Tredje och fjärde styckena gäller inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 9 § första stycket.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

16 kap.

Om ansvar på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden för brott mot tystnadsplikt

1 §

Nuvarande lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, *hemlig teknisk rumsavlyssning*, hemlig teleavlyssning, *annan teknisk rumsavlyssning*, hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Denna lag träder i kraft den

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 28 § i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken eller hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren.

I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av första stycket, skall det genast anmälas hos rätten. *Anmälan skall vara skriftlig och innehålla skälen för beslutet. Rätten skall pröva ärendet snabbt. Anser rätten att beslutet inte bör bestå, skall det upphävas.*

Åklagaren får i brådskande fall fatta beslut om hemlig teknisk rumsavlyssning enligt 27 a kap. 1 § rättegångsbalken eller kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av första stycket, skall det genast *skriftligen* anmälas hos rätten, *som skyndsamt skall ta upp ärendet till prövning.*

Denna lag träder i kraft den

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:484) om övervakningskameror m.m.

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1990:484) om övervakningskameror m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med övervakningskameror avses i denna lag TV-kameror, andra optiskelektroniska instrument och därmed jämförbara utrustningar som är uppsatta så att de, utan att manövreras på platsen, kan användas för personövervakning. Vad som i lagen sägs om övervakningskameror gäller i tillämpliga delar även för separata tekniska anordningar som är avsedda att användas för att behandla eller bevara bilder som tas upp av en övervakningskamera.

I fråga om användningen av övervakningskamera vid förundersökning i brottmål gäller *lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.*

I fråga om användningen av övervakningskamera vid förundersökning i brottmål gäller *27 a kap. rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 20 och 21 §§ i lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

För ett sådant ändamål som avses i 19 § första stycket kan rätten, om det finns synnerliga skäl, meddela Rikspolisstyrelsen eller en polismyndighet tillstånd enligt 27 kap. rättegångsbalken till hemlig teleavlyssning eller, om det är tillräckligt, hemlig teleövervakning.

Rätten kan för ett sådant ändamål som avses i 19 § första stycket, om det finns synnerliga skäl, även meddela Rikspolisstyrelsen eller en polismyndighet tillstånd att närmare undersöka, öppna eller granska post eller telegrafförsändelser, brev, andra slutna handlingar eller paket som har ställts till utlänningen eller som avsänts från honom och som påträffas vid husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning eller som finns hos ett befordringsföretag.

I det tillstånd som avses i andra stycket kan rätten förordna att en försändelse som avses i tillståndet och som ankommer till ett befordringsföretag, skall hållas kvar till dess den närmare undersökts, öppnats eller granskats. Förordnandet skall innehålla underrättelse om att meddelande om åtgärden inte får lämnas till avsändaren, mottagaren eller någon annan, utan tillstånd av den som har begärt åtgärden.

21 §

Det tillstånd som avses i 20 § skall meddelas att gälla för en viss tid som inte överstiger en månad.

Frågan om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på yrkande av *rikspolisstyrelsen* eller en polismyndighet. Rättens beslut om tillstånd gäller omedelbart. I fråga om förfarandet tillämpas i övrigt 27 kap. rättegångsbalken på motsvarande sätt.

Frågan om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på yrkande av *Rikspolisstyrelsen* eller en polismyndighet. Rättens beslut om tillstånd gäller omedelbart. I fråga om förfarandet tillämpas i övrigt 27 a kap. rättegångsbalken på motsvarande sätt.

Denna lag träder i kraft den

Härigenom föreskrivs att 26 och 27 §§ telelagen (1993:597) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 §

Tystnadsplikt enligt 25 § första stycket gäller även för uppgift som hänför sig till

1. åtgärden att kvarhålla försändelser enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken och

2. angelägenhet som avser användning av hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken.

2. angelägenhet som avser användning av hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 a kap. 2 eller 4 § rättegångsbalken.

27 §

Den som driver televerksamhet och därvid har fått del av eller tillgång till uppgift som avses i 25 § första stycket skall på begäran lämna

1. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till en myndighet som i ett särskilt fall behöver en sådan uppgift för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428), om myndigheten finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl,

2. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 och som angår misstanke om brott till åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som skall ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta enligt myndighetens bedömning kan föranleda annan påföljd än böter,

3. uppgift som avses i 25 § första stycket 3 och som angår misstanke om brott till åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som skall ingripa mot brottet, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

4. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till en kronofogde-myndighet som behöver uppgiften i exekutiv verksamhet, om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

5. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till en skattemyndighet som behöver uppgiften i verksamhet som avser kontroll av skatt eller avgift eller i

3. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till en kronofogde-myndighet som behöver uppgiften i exekutiv verksamhet, om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

4. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till en skattemyndighet som behöver uppgiften i verksamhet som avser kontroll av skatt eller avgift eller i utredning om

utredning om rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481), om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

6. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till polismyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i samband med underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten skall kunna fullgöra uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

7. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till polismyndighet eller åklagarmyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten skall kunna fullgöra underrättelseskyldighet enligt 31 § tredje stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481), om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

5. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till polismyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i samband med underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten skall kunna fullgöra uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

6. uppgift som avses i 25 § första stycket 1 till polismyndighet eller åklagarmyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten skall kunna fullgöra underrättelseskyldighet enligt 31 § tredje stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den

Förteckning över remissinstanserna

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att avge synpunkter på betänkandet SOU 1998:46 Om buggning och andra hemliga tvångsmedel m.m.

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Datainspektionen, Ekobrottsmyndigheten, Försvarsmakten, Generaltullstyrelsen, Post- och telestyrelsen, Riksrevisionsverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Rättsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Svenska polisförbundet, Sveriges Industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Centralorganisationen SACO/SR, Svenska tidningsutgivareföreningen, Telia AB, Telia Telecom AB, Europolitan AB, Comviq GSM AB, Svenska Journalistförbundet, Ärkebiskopen i Uppsala.

Härutöver har synpunkter lämnats in av Svenska kyrkans centralstyrelse, Sveriges Kristna Råd, KLYS, Kyrkans Akademikerförbund, Tegs församling Umeå, Sv. Avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Sveriges Radio AB, Sveriges Läkarförbund. Riksåklagaren har till sitt yttrande bifogat yttranden från andra åklagarmyndigheter.

Lagförslaget i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m.

Förslag till lag om hemlig avlyssning

Härigenom föreskrivs följande

1 § Med hemlig avlyssning avses enligt denna lag att, vid förundersökning i brottmål, tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.

Vid hemlig avlyssning får med särskilt tillstånd tekniska hjälpmedel i hemlighet installeras och återtas från en plats som annars skyddas mot intrång.

2 § Hemlig avlyssning får användas vid förundersökning om

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,

2. brott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika,

3. försök, förberedelse eller stämpling till brott som nämns under 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff, eller

4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde är fängelse i minst fyra år.

3 § Hemlig avlyssning får användas om någon är skäligen misstänkt för sådant brott som nämns i 2 §.

Hemlig avlyssning får dock användas endast om

1. åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen, och

2. skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

4 § Hemlig avlyssning får endast avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad, får hemlig avlyssning användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

Hemlig avlyssning får inte avse en plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för sådan verksamhet som bedrivs av personer som avses i 36 kap. 5 § andra–sjätte stycket rättegångsbalken. Detta gäller dock inte om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som avses i 2 §.

5 § Hemlig avlyssning får inte omfatta samtal eller annat tal där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § andra–sjätte stycket rättegångsbalken, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som sagts eller på annat sätt uttryckts. Om det framkommer under

avlyssningen att det är fråga om sådant samtal eller tal, skall avlyssningen avbrytas.

En upptagning eller uppteckning som innehåller samtal eller tal som inte får omfattas av hemlig avlyssning skall i dessa delar omedelbart förstöras.

6 § Frågor om hemlig avlyssning prövas av rätten efter ansökan av åklagaren. Vid handläggningen tillämpas vad som föreskrivs i 27 kap. 26-30 §§ rättegångsbalken.

7 § Ett beslut att tillåta hemlig avlyssning skall innehålla uppgifter om vem som är misstänkt samt den plats tillståndet gäller. Om tillståndet är förenat med en rätt att få tillträde till en plats för att installera och återta tekniska hjälpmedel, skall det särskilt anges.

I beslutet skall det också anges under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

Om ett tekniskt hjälpmedel har installerats med stöd av ett tillstånd enligt 1 § andra stycket, skall hjälpmedlet återtas eller på annat sätt göras obrukbart så snart det kan ske efter det att tiden för tillståndet gått ut eller tillståndet hävts. När hjälpmedlet har återtagits eller gjorts obrukbart, skall rätten underrättas om det.

8 § Om det inte längre finns skäl för ett tillstånd till hemlig avlyssning, skall åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet.

9 § Vid genomförande av hemlig avlyssning får olägenhet eller skada inte förorsakas utöver vad som är oundgängligen nödvändigt.

10 § En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig avlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 27 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken.

Upptagningar och uppteckningar som saknar betydelse från utredningssynpunkt skall förstöras omedelbart efter det att de har granskats. De delar av upptagningar och uppteckningar som är av betydelse från utredningssynpunkt skall bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. De skall därefter omedelbart förstöras.

11 § Rättens beslut i frågor om hemlig avlyssning går genast i verkställighet.

I fråga om överklagande av rättens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättens beslut i brottmål i fråga om en åtgärd som avses i 25–28 kap. samma balk.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001 och gäller till utgången av år 2004.

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 27 kap. 18-22 och 24 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i kapitlet skall införas sex nya paragrafer, 20 a samt 26-30 §§, samt närmast före 26 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

18 §³

Hemlig teleavlyssning innebär att teledelanden, som befordras till eller från ett telefonnummer, en kod eller annan teleadress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Hemlig teleavlyssning får användas vid förundersökning *angående*

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller

2. försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff.

Hemlig teleavlyssning innebär att teledelanden, som befordras *eller har befordrats* till eller från ett telefonnummer, en kod eller annan teleadress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Hemlig teleavlyssning får användas vid förundersökning *om*

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff eller

3. *annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde är fängelse i minst två år.*

Har tillstånd givits till hemlig teleavlyssning får även uppgifter hämtas in om vilken teleadress som teledelandena sänds till eller vilken teleadress som teledelandena kommer från samt teledelandenas längd i tid.

19 §⁴

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om teledelanden som *har expedierats* eller *beställts* till eller från en viss teleadress *eller att*

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om

1. teledelanden som *befordras* eller *har befordrats* till eller från

³ Senaste lydelse 1995:1230.

⁴ Senaste lydelse 1995:1230.

sådana meddelanden hindras från att nå fram.

Hemlig teleövervakning får användas vid förundersökning *angående*

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader,

2. brott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika eller

3. försök, förberedelse eller stämpling till brott *för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år*, om sådan gärning är belagd med straff.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning får ske endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Åtgärden får endast avse en teleadress som innehas eller annars kan antas komma att användas av den misstänkte.

en viss teleadress, eller

2. *lokalisering av en viss teleadress.*

Genom hemlig teleövervakning får telemeddelanden även hindras från att nå fram till eller från en viss teleadress.

Hemlig teleövervakning får användas vid förundersökning *om*

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader,

2. brott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika,

3. försök, förberedelse eller stämpling till brott, *som avses i 1-2*, om sådan gärning är belagd med straff *eller*

4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde är fängelse i minst sex månader.

20 §⁵

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning får ske endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Åtgärden får endast avse en teleadress som *under den tid tillståndet avser*

1. innehas av den misstänkte eller annars kan antas *ha använts eller* komma att användas av den misstänkte *eller som*

2. *det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte har ringt till eller på annat sätt kontaktat eller kommer att ringa till eller på annat sätt kontakta och det inte är fråga om lokalisering enligt 19 § första stycket.*

⁵ Senaste lydelse 1995:1230.

Avlyssning eller övervakning får inte avse telemeddelanden som endast befordras inom ett telenät som med hänsyn till sin begränsade omfattning och omständigheterna i övrigt får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt.

20 a §

Även om det inte finns någon som är skäligen misstänkt får hemlig teleövervakning användas för att i hemlighet inhämta uppgifter om

1. de teleadresser som använts i anslutning till den plats där brottet har begåtts, eller

2. telemeddelanden som har befordrats till eller från en teleadress som innehas av eller av särskild anledning kan antas ha använts av en målsägande och samtycke till åtgärden inte kan inhämtas.

Hemlig teleövervakning enligt denna paragraf får ske endast om syftet är att fastställa vem som är gärningsman.

21 §⁶

Frågor om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren.

I ett beslut att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall det anges vilken teleadress och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

I ett beslut att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall det anges vilken teleadress och under vilken tid tillståndet gäller. *Teleadress behöver inte anges i fall som avses i 20 a § första stycket 1.* Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

I tillstånd till avlyssning eller övervakning skall det särskilt anges om åtgärden får verkställas utanför allmänt tillgängliga telenät.

22 §⁷

Hemlig teleavlyssning får *ej* ske av telefonsamtal eller andra telemeddelanden *mellan den misstänkte och hans försvarare.* Om det framkommer under

Hemlig teleavlyssning får *inte* ske av telefonsamtal eller andra telemeddelanden *där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 §*

⁶ Senaste lydelse 1995:1230.

⁷ Senaste lydelse 1989:650.

avlyssningen att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande, skall avlyssningen avbrytas.

andra-sjätte stycket inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som sagts eller på annat sätt uttrycks. Om det framkommer under avlyssningen att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande, skall avlyssningen avbrytas.

Upptagningar och uppteckningar skall, i den mån de omfattas av förbudet, omedelbart förstöras.

24 §⁸

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från utredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen nedlagts eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. De skall därefter förstöras.

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket. Upptagningar och uppteckningar som saknar betydelse från utredningssynpunkt skall förstöras omedelbart efter det att de har granskats.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från utredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen nedlagts eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. De skall därefter omedelbart förstöras.

Offentligt ombud m.m.

26 §

Ett offentligt ombud skall ta till vara och bevaka skyddet för enskildas personliga integritet i ärenden hos domstol om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.

Det offentliga ombudet har rätt att ta del av vad som förekommer i ärendet, yttra sig i det samt att överklaga rättens beslut.

27 §

Regeringen utser och entledigar

⁸ Senaste lydelse 1989:650.

offentliga ombud. Ett offentligt ombud skall vara eller ha varit advokat eller ha varit ordinarie domare.

Regeringen meddelar närmare bestämmelser om offentliga ombud.

28 §

När en ansökan om tvångsmedel som anges i 26 § kommit in till rätten, skall rätten så snart som möjligt hålla ett sammanträde. Vid sammanträdet skall åklagaren och ett offentligt ombud närvara. Rätten skall förordna det offentliga ombudet i ärendet.

Om ärendet är så brådskande att ett dröjsmål allvarligt skulle riskera syftet med tvångsmedlet, får dock sammanträde hållas och beslut fattas utan att ett offentligt ombud har varit närvarande eller annars fått tillfälle att yttra sig. I sådant fall skall ett offentligt ombud underrättas om att beslut har fattats och ges tillfälle att ta del av ärendet.

29 §

I fråga om ersättning till offentligt ombud tillämpas bestämmelserna i 21 kap. 10 första-tredje stycket och 10 a §§.

30 §

Den som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja vad han eller hon fått kännedom om under uppdraget.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001. Tillstånd till hemlig teleövervakning för att inhämta uppgifter om telemeddelanden för förfluten tid får avse tidpunkt före ikraftträdandet endast om det för brottet är föreskrivet fängelse i minst två år. Tillstånd till hemlig teleavlyssning om telemeddelanden för förfluten tid får inte avse tid före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, som gäller till och med den 31 december 2000,

dels att lagen skall fortsätta att gälla till och med den 31 december 2003,

dels att 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Tillstånd enligt 27 kap. rättegångsbalken till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning får meddelas, även om brottet inte omfattas av 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken. Tillstånd till hemlig kameraövervakning får meddelas enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, även om brottet inte omfattas av 2 § i den lagen.

Tillstånd enligt 27 kap. rättegångsbalken till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning får meddelas, även om brottet inte omfattas av 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken. Tillstånd till hemlig kameraövervakning får meddelas enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, även om brottet inte omfattas av 2 § i den lagen. *Tillstånd till hemlig avlyssning får meddelas enligt lagen (2000:00) om hemlig avlyssning även om brottet inte omfattas av 2 § i den lagen.*

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen, får tillstånd till åtgärden ges av åklagaren.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

¹ Senaste lydelse 1995:1507.

Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretesslagen (1980:100)⁹ dels att 14 kap. 2 § och 16 kap. 1 § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 14 kap. 11 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap. 2 §¹⁰

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,

2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller

3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.
Detta gäller dock inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § andra stycket.

För uppgift som omfattas av

För uppgift som omfattas av

⁹ Lagen omtryckt 1992:1474.

¹⁰ Senaste lydelse 1999:301.

sekretess enligt 7 kap. 1-6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första *eller andra* stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

sekretess enligt 7 kap. 1-6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Tredje och fjärde styckena gäller inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 9 § första stycket.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

11 §

Sekretess hindrar inte att uppgift i ett ärende hos domstol eller i ett beslut i ett sådant ärende lämnas till ett offentligt ombud enligt vad som är föreskrivet i rättegångsbalken.

16 kap.

1 §¹¹

Nuvarande lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

¹¹ Senaste lydelse 2000:89.

 3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning *och* hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Föreslagen lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

 3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning eller *hemlig avlyssning* på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken eller hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av första stycket, skall det genast anmälas hos rätten. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla skälen för beslutet. Rätten skall pröva ärendet snabbt. Anser rätten att beslutet inte bör bestå, skall det upphävas

Föreslagen lydelse

28 §

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning eller *hemlig avlyssning enligt lagen (2000:00) om hemlig avlyssning* skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

Härigenom föreskrivs att 47 § telelagen (1993:597) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

47 §¹²

Den som driver televerksamhet och därvid har fått del av eller tillgång till uppgift som avses i 45 § första stycket skall på begäran lämna

1. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till en myndighet som i ett särskilt fall behöver en sådan uppgift för delgivning enligt delgivningslagen(1970:428), om myndigheten finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl,

2. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 och som angår misstanke om brott till åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som skall ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta enligt myndighetens bedömning kan föranleda annan påföljd än böter,

3. uppgift som avses i 45 § första stycket 3 och som angår misstanke om brott till åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som skall ingripa mot brottet, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

4. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till en kronofogdemyndighet som behöver uppgiften i exekutiv verksamhet, om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

5. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till en skattemyndighet som behöver uppgiften i verksamhet som avser kontroll av skatt eller avgift eller i utredning om rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481), om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

6. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till polismyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i samband med

3. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till en kronofogdemyndighet som behöver uppgiften i exekutiv verksamhet, om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

4. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till en skattemyndighet som behöver uppgiften i verksamhet som avser kontroll av skatt eller avgift eller i utredning om rätt folkbokföringsort enligt folkbokföringslagen (1991:481), om myndigheten finner att uppgiften är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende,

5. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till polismyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i samband med

¹² Senaste lydelse 1999:578.

underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten skall kunna fullgöra uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

7. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till polismyndighet eller åklagarmyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten skall kunna fullgöra underrättelseskyldighet enligt 31 § tredje stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

8. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 och 3 till regional alarmeringscentral som avses i lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler.

underrättelse, efterforskning eller identifiering vid olyckor eller dödsfall eller för att myndigheten skall kunna fullgöra uppgift som avses i 12 § polislagen (1984:387),

6. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 till polismyndighet eller åklagarmyndighet, om myndigheten finner att uppgiften behövs i ett särskilt fall för att myndigheten skall kunna fullgöra underrättelseskyldighet enligt 31 § tredje stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

7. uppgift som avses i 45 § första stycket 1 och 3 till regional alarmeringscentral som avses i lagen (1981:1104) om verksamheten hos vissa regionala alarmeringscentraler.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

Förslag till lag om ändring i lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, som gäller till och med den 31 december 2000,
dels att lagen skall fortsätta att gälla till och med den 31 december 2003,

dels att 2 – 4 §§ och 6 § skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas en ny paragraf, 8 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Hemlig kameraövervakning får användas vid förundersökning *angående*

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller

2. försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff.

Hemlig kameraövervakning får användas vid förundersökning *om*

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff, eller

3. *annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde är fängelse i minst två år.*

3 §

Hemlig kameraövervakning får användas endast om

1. någon är skäligen misstänkt för brottet,

2. åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen samt

3. skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Åtgärden får endast avse sådan plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig.

Åtgärden får endast avse sådan plats där *det finns särskild anledning att anta* att den misstänkte *kommer* att uppehålla sig.

4 §

Frågor om hemlig kameraövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren. *I fråga om laga domstol tillämpas 19 kap. rättegångsbalken.*

Frågor om hemlig kameraövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren. *Vid handläggningen gäller vad som föreskrivs i 27 kap. 26 – 30 §§ rättegångsbalken.*

I ett beslut att tillåta hemlig kameraövervakning skall det anges vilken plats och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas

längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet. Bilaga 3

6 §

Rättens beslut i frågor om hemlig kameraövervakning går genast i verkställighet.

I fråga om överklagande av rättens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättens beslut i brottmål *angående* åtgärd som avses i 25-28 kap. samma balk.

I fråga om överklagande av rättens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättens beslut i brottmål *om* åtgärd som avses i 25-28 kap. samma balk.

8 §

Även om det inte finns någon som är skäligen misstänkt får hemlig kameraövervakning användas vid förundersökning om brott som avses i 2 § för att övervaka en plats där brottet har begåtts eller en nära omgivning till sådan plats om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

Lagrådets yttrande över lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2000-05-09

Närvarande: f.d. justitierådet Lars Å. Beckman, regeringsrådet Susanne Billum, justitierådet Göran Regner.

Enligt en lagrådsremiss den 6 april 2000 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om hemlig avlyssning,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
4. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
5. lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.
6. lag om ändring i telelagen (1993:597),
7. lag om ändring i lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementsrådet Christina Weihe.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

I lagrådsremissen föreslås att buggning införs som ett nytt hemligt processuellt tvångsmedel kallat hemlig avlyssning. Vidare föreslås vissa ändringar i fråga om tvångsmedlen hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.

Frågan om buggning skall tillåtas som tvångsmedel har tagits upp vid olika tillfällen (se SOU 1998 s. 137 ff.). Med hänsyn till det allvarliga integritetsintrång som buggning innebär, jämfört med eventuella vinster från brottsbekämpningssynpunkt, har något förslag tidigare inte lagts fram av regeringen (se bl.a. prop. 1988/89:124).

Hemlig avlyssning innebär en begränsning av det skydd gentemot det allmänna som 2 kap. 6 § regeringsformen (RF) ger varje medborgare mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Medför rätt till buggning – som enligt remissförslaget – rätt att installera och ta bort tekniska hjälpmedel för buggningen utgör sådana åtgärder även husrannsakan eller liknande intrång, vilket samma grundlagsparagraf också ger skydd emot. Begränsningar i grundlagsskyddet får göras genom lag (2 kap. 12 § första stycket RF). Sådana begränsningar får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningar får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningar får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 12 § andra stycket RF). Utlänningar här i landet är i princip likställda med svenska medborgare i fråga om skyddet enligt 2 kap. 6 § RF (2 kap. 22 § RF).

Sedan den 1 januari 1995 gäller dessutom som svensk lag artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt denna artikel har var och en rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Inskränkningar i skyddet får inte göras annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott, eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. Artikelns närmare innebörd utvecklas i rättspraxis från Europeiska domstolen för mänskliga fri- och rättigheter. (Se Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, särskilt s. 220 ff.) I 2 kap. 23 § RF föreskrivs att föreskrifter inte får meddelas i strid med konventionen.

Som framgått uppvisar de två skyddsregleringarna likheter, vilket förklaras bl.a. av att de svenska grundlagsbestämmelserna har utformats under hänsynstagande till konventionsreglerna. Konventionen anses kräva att inskränkningar är förutsebara i rimlig utsträckning; konventionen skall ge skydd mot godtyckliga ingrepp inom ramen för det tolkningsutrymme som lämnas åt rättstillämpande nationella myndigheter. Huruvida en begränsning skall anses nödvändig har den enskilda staten enligt konventionspraxis en viss frihet att avgöra, men den måste stå i rimlig proportion till det syfte som skall tillgodoses genom den.

Hemliga straffprocessuella tvångsmedel är inte i sig stridande mot det integritetsskydd som finns i 2 kap. 6 § RF eller artikel 8 i konventionen. Detta får anses gälla också buggning. Huruvida lagstiftning härom är godtagbar eller inte får bedömas vid en avvägning mellan behovet av en effektiv brottsbekämpning och integritetsskyddsintresset.

Det torde vara oomtvistat att buggning i sig är ett mera ingripande processuellt tvångsmedel än de hittills lagreglerade övervaknings- och avlyssningsåtgärderna. Lagrådsremissen bygger på att behovet av buggningsmöjligheter har ökat (se avsnitt 5.1 i remissen). Det underlag som presenteras i remissen för denna ståndpunkt är dock inte särskilt omfattande. Viss brottslighet där buggning kan vara aktuell torde ha ökat under senare år. Å andra sidan lär typer av brottslighet som tidigare varit i fokus vid diskussion om buggning ha minskat i aktualitet, t.ex. brott mot rikets säkerhet. Om behovet av buggning egentligen har ökat är svårt att avgöra på grundval av det material som Lagrådet har tillgång till i sin granskning.

Vid bedömningen av om det föreligger ett behov av ett nytt tvångsmedel spelar frågan om effektiviteten och det praktiska värdet av buggning en stor roll. Det är härvid att märka att buggning enligt remissförslaget endast får användas för utredning av visst brott med en skäligen misstänkt person och inte för ren spaningsverksamhet. Vid den kartläggning som Buggningsutredningen gjorde av behovet av buggning framgick att det var i situationer där det gällde att förebygga brott som buggningen skulle ha störst värde, t.ex. att avlyssna motorcykelgångs lokaler i syfte att få vetskap om planerade brott, dvs. situationer som inte omfattas av det föreliggande förslaget. I lagrådsremissen anförs att det i Danmark visat sig att buggning är mycket effektivt och att den danska polisen anser att möjligheten till hemlig avlyssning är en nödvändighet i

kampen mot mc-kriminaliteten. Av remissen framgår emellertid inte om i Danmark buggning har ett vidare tillämpningsområde än som nu föreslås, dvs. även omfattar det som enligt svensk rätt utgör spaning. Mot bakgrund av det anförda kan därför värdet av buggning med det föreslagna användningsområdet inte anses klarlagt.

Föreliggande material tillåter inte heller några säkra slutsatser om buggning är ett tvångsmedel som är effektivt så till vida att andelen uppklarade grova brott skulle öka i sådan grad att det uppväger det integritetsintrång som buggning otvivelaktigt medför. Vidare finns i remissen ingen mera övergripande diskussion av hur den tekniska utvecklingen i allmänhet påverkar möjligheterna att lagföra brottslingar. Exempel på nya möjligheter att utreda brott är spårandet av mobiltelefonsamtal och uttag i bankomater. DNA-tekniken utgör ett annat exempel.

Sammanfattningsvis har Lagrådet inte på föreliggande material möjlighet att bedöma behovet av det nya tvångsmedlet.

Om Lagrådet ser till integritetsskyddsintresset är tillämpningsområdet för det nya tvångsmedlet av stor betydelse. De rättssäkerhetsgarantier som skall vara förenade med buggning är också av avsevärd vikt.

När det gäller tillämpningsområdet för hemlig avlyssning har Lagrådet i huvudsak ingen erinran mot förslaget. Det är viktigt att detta område är klart avgränsat. Viss tvekan kan enligt Lagrådet finnas beträffande den s.k. straffvärdesventilen, som medger buggning vid brott som kan antas ha ett straffvärde av fängelse i minst fyra år. Det kan synas ligga en viss logik i att ha en sådan regel vid sidan av huvudregeln att buggning får avse brott för vilka straffminimum är fängelse i fyra år eller mera. Nackdelen med straffvärdesregeln är att ett brotts straffvärde skall prövas med hänsyn till en rad faktorer (se 29 kap. 1-3 §§ brottsbalken) varav bara en del torde vara kända för de instanser som skall bedöma dem i tvångsmedelsärendet. Det finns stor risk att bara för den misstänkte negativa faktorer tas med i bedömningen och att straffvärdet för det enskilda brottet senare visar sig vara betydligt mindre än vad som antagits först. Det framgår dessutom inte klart av remissen hur straffvärdesregeln skall tillämpas beträffande s.k. förbrott. Man kan vidare fråga sig om den speciella regel som tillåter buggning vid grov narkotikabrottslighet har ett verkligt existensberättigande vid sidan av straffvärdesregeln.

Hemlig avlyssning skall få användas endast om det är av synnerlig vikt för utredningen. Det är samma rekvisit som för hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. I detta rekvisit skall ligga att utredningen i princip inte kan föras framåt med andra medel och att det finns skäl att räkna med att avlyssningen verkligen kan få effekt (se avsnitt 6.9 i remissen). Eftersom buggning är ett mera långtgående integritetsintrång än nuvarande hemliga tvångsmedel borde det ställas högre krav på dess betydelse för en brottsutredning än vid de andra tvångsmedlen. Det synes också vara ett problem med flera alternativa tvångsmedel som står till buds och som vart och ett skall ha samma avgörande vikt från utredningssynpunkt. Lagrådet anser därför att kravet på "synnerlig vikt för utredningen" bör ersättas med ett preciserat uttryckssätt som anger när buggning skall få tillgripas. Därvid bör även motsvarande fråga beträffande övriga hemliga

tvångsmedel övervägas. Av rekvisiten för dessa bör framgå hur tvångsmedlen skall graderas med hänsyn till hur stort integritetsintrång de medför så att rekvisiten ges olika styrka även i annat avseende än brottslighetens grovhet.

Vissa lokaler och samtal skall enligt förslaget som huvudregel undantas från buggningsmöjligheten. Lagrådet delar uppfattningen att det kan vara naturligt att knyta an till reglerna i 36 kap. 5 § rättegångsbalken om undantag från vittnesplikten. Dessa undantag avser bl.a. advokater, läkare och präster, yrkeskategorier som det brukar anses särskilt angeläget att ge möjlighet att ha förtrolig kommunikation. Remissförslaget är dock utformat så att det uppstår en del mindre lyckade effekter av regleringen. Vissa av dessa synes alltför långtgående, medan andra framstår som otillräckliga.

De platser som undantas från buggning är sådana som stadigvarande används eller är särskilt avsedda för någon sådan verksamhet som bedrivs av de utpekade personkategorierna. Finns det synnerlig anledning att anta att en plats av detta slag används för brott som kan föranleda beslut om buggning, får hemlig avlyssning likväl ske. Vidare får hemlig avlyssning inte omfatta det som yttras av någon som tillhör personkategorierna i den mån denne inte får höras som vittne om det som sagts. Framkommer det under avlyssningen att det är fråga om sådant tal, skall avlyssningen avbrytas och en upptagning eller uppteckning i denna del omedelbart förstöras.

Beträffande t.ex. advokater torde den föreslagna regleringen innebära följande.

Ett advokatkontor får avlyssnas endast om det finns synnerlig anledning anta att lokalen används för brott som får föranleda buggning. I och för sig synes detta undantag från buggningsförbudet kunna godtas. Rekvisitet "synnerlig anledning" skall tillämpas parallellt med reglerna angående kravet "synnerlig vikt för utredningen" och proportionalitetsprincipen och det kan ifrågasättas om det har någon egentlig självständig betydelse som begränsning vid sidan av de båda övriga reglerna.

Vidare bör påpekas att det blir tillåtet att avlyssna ett advokatkontor bl.a. vid misstanke om obehörig eller vårdlös befattningshavare med hemlig uppgift, vilket brott torde kunna begås i och med att en misstänkt konsulterar en advokat och därvid "obehörigen" röjer hemlig information. Mot denna bakgrund kan det diskuteras om inte möjligheterna att avlyssna advokater är väl långtgående.

Som problematiskt framstår också förbudet att bugga samtal mellan en advokat och dennes klient. Regleringen i 36 kap. 5 § RB innebär att något undantag från vittnesplikten inte föreligger för en advokat som inte är klientens försvarare, om det är fråga om brott som avses i 14 kap. 2 § femte stycket sekretesslagen. De avsedda brotten är de som har straffminimum på minst två års fängelse. Undantaget från vittnesplikten omfattar alltså inte huvuddelen av de brott som får föranleda buggning. För advokater synes därför undantaget från buggningsförbudet vara mera begränsat än som omedelbart framgår av remissen. Detsamma gäller den hälso- och sjukvårdspersonal och personal inom socialtjänsten som omfattas av 36 kap. 5 § RB.

Det kan således sättas i fråga om förslaget inte i denna del bör ändras så att inskränkningen i möjligheten att avlyssna nu berörda personkategoriers samtal blir större.

Undantaget i 36 kap. 5 § femte stycket RB från vittnesplikten för präster och motsvarande personer är absolut. Det kan mot den bakgrunden ifrågasättas om t.ex. en biktstol eller ett annat utrymme som regelmässigt används för själavårdande samtal skall få buggas över huvud taget. Lagrådet föreslår i det följande en sådan inskränkning av buggningsmöjligheten.

Beträffande sådan massmediepersonal som avses i 36 kap. 5 § sjätte stycket RB hänvisar bestämmelsen där till vad som föreskrivs i 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen (TF) eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). De angivna grundlagsreglerna ålägger viss massmediepersonal tystnadsplikt angående bl.a. vem som har utnyttjat sin meddelarfrihet för att lämna uppgifter för publicering. Denna tystnadsplikt är inte absolut. Så t.ex. gäller den enligt 3 kap. 3 § andra stycket 3 TF inte om det rör sig om vissa brott mot rikets säkerhet som anges i 7 kap. 3 § första stycket 1 TF och som också omfattas av 1952 års särskilda tvångsmedelslag. Buggning av massmedieverksamhet torde alltså få utföras i sådana fall, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Huruvida också punkterna 4 och 5 i den nämnda grundlagsparagrafen kan åberopas som stöd för buggning synes oklart. Det kan tilläggas att det s.k. efterforskningsförbudet i 3 kap. 4 § TF och 2 kap. 4 § YGL i viss utsträckning förhindrar buggning, något som bör återspeglas i den nya lagen genom en hänvisning till dessa lagrum.

Skulle ett sådant samtal som buggning inte får avse avlyssnas, skall avlyssningen avbrytas. Detta får förutsättas ske omedelbart, vilket inte framgår direkt av lagtexten, vilket är en brist. Eftersom avlyssning inbegriper upptagning med tekniskt hjälpmedel, torde regeln vidare innebära att upptagningen alltid måste ske samtidigt med direktavlyssning. Också detta bör framgå klart av lagen. En fråga som uppkommer är hur den som utför avlyssningen skall kunna veta om avlyssningen får återupptas eller om avlyssningen i praktiken måste avslutas när ett samtal fått "skyddat" innehåll.

Lagrådet vill också ifrågasätta om det över huvud taget är motiverat att undanta statistikverksamhet och liknande från buggning (se hänvisningen i 36 kap. 5 § andra stycket RB till 9 kap. 4 § sekretesslagen). Något sådant undantag har inte gjorts beträffande t.ex. utrikesförvaltningen, försvaret eller Riksbanken (jfr 36 kap. 5 § första stycket RB). Lagrådet förordar att detta undantag utgår.

Det synes inte finnas något hinder enligt remissförslaget mot att barn och ungdomar avlyssnas. Denna problematik bör belysas närmare (jfr 35 § lagen 1964:137 med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

Lagrådet övergår till att behandla de rättssäkerhetsgarantier som skall vara för handen vid buggning.

Lagrådet delar uppfattningen i remissen att domstolsprövning alltid skall ske av frågor om hemlig avlyssning. Det enda undantag från denna princip som kan godtas är det som föreslås i fråga om lagen om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. Lagrådet vill emellertid med

tanke på det integritetsintrång som hemlig avlyssning innebär väcka frågan om inte sakens betydelse är sådan att ärenden bör prövas av fler domare än en. I vart fall bör i lagen föreskrivas att ärendena får prövas endast av ordinarie domare.

I lagrådsremissen föreslås införande av ett system med offentliga ombud som skall tillvarata enskildas intressen i ärenden hos domstol angående hemliga tvångsmedel. Dessa ombud skall företräda integritetsintressena i allmänhet och inte just den misstänkte person som ett hemligt tvångsmedel riktar sig mot. I remissen utesluts inte att också denna person kan vara part i ärendet men det sägs (avsnitt 10.1) att det mesta talar för att den misstänkte inte kan anses vara part i ärendet. Eftersom frågan om eventuell partsställning för den misstänkte i ärenden om hemligt tvångsmedel inte påverkas principiellt av införandet av ett nytt sådant, går Lagrådet inte in på den. Med hänsyn till att det i hemliga tvångsmedels natur ligger att den som utsätts för dem har små möjligheter att agera inför domstolen, kan ett system med företrädare för "allmänhetens" integritetsskyddsintressen fylla en funktion vid buggning, oavsett om den misstänkte anses ha ställning som part i tvångsmedelsärendet eller inte.

En svaghet med det föreslagna systemet med offentliga ombud som rättssäkerhetsgaranti är att det är regeringen som skall utse dessa. Det ankommer sedan på domstolarna att förordna ett av dessa ombud i det enskilda ärendet om hemligt tvångsmedel. Lagrådet kan ha förståelse för uppfattningen att sekretess- och säkerhetsfrågor talar för att det är regeringen som väljer ut den kader av advokater och tidigare ordinarie domare som skall vara offentliga ombud. Lagrådet har inget att invända mot de personkategorier som kommer i fråga. Det är också bra att Advokatsamfundet och Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet skall medverka vid utseendet. Det är dock ofrånkomligt att det är en nackdel i ett konventionsperspektiv att det är regeringen - som kan ses som företrädare för statens intressen gentemot de enskilda misstänkta - som utser och entledigar de offentliga ombuden. Misstankar kan uppkomma att urvalet är styrt så att det är "pålitliga" personer som utses och att "obekväma" offentliga ombud riskerar att bli entledigade. Någon garanti finns t.ex. inte mot att ett ombud kan entledigas under ett pågående tvångsmedelsärende. I viss analogi med kravet i europakonventionens artikel 6 på opartisk domstolsprövning kan saken uttryckas så att ombudens oberoende inte bara skall respekteras i det enskilda ärendet utan också att systemet är sådant att ombuden objektivt framstår som oavhängiga. Önskvärt är att någon annan instans än regeringen eller någon av dess myndigheter utser de offentliga ombuden. Dessutom bör Advokatsamfundets och Tjänsteförslagsnämndens roll i sammanhanget lagfästas. I så fall behövs knappast det föreslagna bemyndigandet för regeringen att meddela närmare föreskrifter om offentliga ombud, ett bemyndigande vars utnyttjande i andra avseenden kan förefalla diskutabelt med tanke på den självständiga ställning som ombuden avses ha.

Som anförs i remissen blir med förslaget det offentliga ombudet ett slags integritetsombudsman. Närmast skulle systemet kunna jämföras med det system som finns nu med Justitiekanslern som företrädare för allmänna integritetsskyddsaspekter enligt t.ex. 29 § lagen (1998:150) om

allmän kameraövervakning. Mot den bakgrunden kan frågan ställas om inte de offentliga ombuden egentligen utgör en form av offentliga funktionärer och inte enskilda parter eller motsvarande.

En annan svaghet med systemet med offentliga ombud är att de kan ha svårt att företräda de enskildas rätt. Ombudet i det enskilda ärendet får antas regelmässigt sakna tillgång till annan information i fallet än den som åklagaren presenterar. Man kan fråga sig om ordningen med ett offentligt ombud i tvångsmedelsärendet egentligen har större betydelse än t.ex. en prövning med flera domare i rätten. (Jfr också prop. 1988/89:124 s. 53 f.)

En mycket viktig fråga vid diskussion om buggning är behandlingen av s.k. överskottsinformation, dvs. uppgifter om t.ex. andra brott än det som föranlett tvångsmedlet. I lagrådsremissen föreslås att upptagningar och uppteckningar som saknar betydelse från utredningssynpunkt skall förstöras omedelbart efter det att de har granskats. I remissen hänvisas också till polisdatalagen som reglerar hanteringen av uppgifter som lagrats digitalt. Hur den lagens bestämmelser förhåller sig till tvångsmedelsregleringen och föreskrifterna i personuppgiftslagen (1998:204) är dock inte närmare utrett i remissen. I övrigt föreslås ingen reglering av behandlingen av överskottsinformation.

Vid föredragningen i Lagrådet har upplysts att "betydelse från utredningssynpunkt" i lagtexten skall förstås som "av betydelse för utredningen av brottet", dvs. det brott som legat till grund för tvångsmedelsbeslutet. Denna begränsade innebörd av förslaget bör uttryckas tydligt i lagen. Vidare bör bestämmelserna utformas så att det klart framgår att bevismaterial som består av t.ex. uppteckningar vid tvångsmedelsanvändningen och som getts in till domstol som bevis vid åtal för brottet inte skall förstöras. Av rättssäkerhetsskäl är det givetvis viktigt att man i efterhand kan granska processmaterialet, t.ex. i ett resningsärende.

Det kan tyckas tilltalande att överskottsinformation som föreligger i form av upptagningar och uppteckningar från buggning skall förstöras så snart de granskats. En svaghet är dock att informationen i sig kan utnyttjas, t.ex. genom att den som avlyssnat ett samtal åberopas som vittne i en rättegång, något som varken nuvarande lagstiftning eller förslagets regler förhindrar. Det kan också förefalla väl långtgående att en upptagning eller uppteckning vid buggning aldrig skulle få utnyttjas för utredning av ett annat brott än det som föranlett avlyssningen. Antag att det vid buggning vid misstänkt narkotikabrottslighet framkommer att en avlyssnad person talar om ett mord som han har begått eller som han annars har kunskap om. Ett exempel på ett parallellfall är den hemliga teleavlyssningen av en misstänkt narkotikahandlare som visade sig vara aktuell i utredningen om mordet på Olof Palme. Med de föreslagna reglerna skulle en upptagning av ett samtal mellan denne misstänkte och en annan person som uppger sig nyss ha skjutit statsministern inte kunna åberopas som bevis mot mördaren. Lagrådet vill ifrågasätta om inte remissförslaget är orealistiskt långtgående i detta hänseende.

Å andra sidan är det en stor brist att användningen av överskottsinformation i annan form än en upptagning eller uppteckning vid buggning inte föreslås bli lagreglerad. Skälen i remissen mot en sådan lagreglering är inte övertygande. Redan i dag finns i viss

utsträckning bestämmelser som begränsar användningen av information för annat än det ändamål för vilket den inhämtats och som bygger på internationella konventioner om samarbete på brotts- och skatteområdena (se t.ex. prop. 1999/2000:61 s. 144 ff.). Effektivitetsskäl kan visserligen åberopas för att polis och åklagare inte skall vara förhindrade att använda överskottsinformation vid utredning av brott. Rättssäkerhetsskäl talar emellertid i motsatt riktning. (jfr JuU 1976/77:20 s. 24 ff.). En lagreglering av hanteringen av över-

skottsinformation utöver den som föreslås i remissen kan dessutom vara ett krav enligt artikel 8 i europakonventionen. Ett tämligen nytt rättsfall från Europadomstolen (dom den 16 februari 2000 i fallet Amann mot Schweiz) kan tolkas i den riktningen såvitt gäller uppgifter om personer som händelsevis råkar ha blivit avlyssnade. Kravet på lagstöd i artikeln skulle i så fall inte anses uppfyllt. Lagrådet erinrar om att förslag om lagreglering av överskottsinformation har lagts fram tidigare av Lagrådet (se JuU 1976/77:20 ff.) samt av Tvångsmedelskommittén i (Ds Ju 1981:22 och SOU 1984:54).

Åtskilliga av de synpunkter som Lagrådet nu har fört fram har bäring också på förslagen beträffande de övriga hemliga tvångsmedlen. Lagrådet vill särskilt anmärka att den föreslagna straffvärdesregeln i 27 kap. 19 § tredje stycket 4 RB framstår som tvivelaktig eftersom den innebär att hemlig teleövervakning kan användas som tvångsmedel vid många brott som kan leda till en icke frihetsberövande påföljd.

En samlad bedömning av förslagen i remissen leder Lagrådet till följande uppfattning. Hemlig avlyssning bör kunna godtas som nytt straffprocessuellt tvångsmedel med väsentligen det föreslagna tillämpningsområdet, om behovet är reellt och starkt. En förutsättning är dock att tvångsmedelsanvändningen är förenad med tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Lagrådet har pekat på svagheter i remissförslaget bl.a. såvitt gäller systemet med offentliga ombud. Den stora bristen i förslaget är avsaknaden av en utförligare reglering angående behandlingen av överskottsinformation. Lagrådet är inte övertygat om att den föreslagna ordningen är helt förenlig med europakonventionens artikel 8. Lagrådet anser därför att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet måste övervägas hur rättssäkerhetsgarantierna skall förstärkas. Särskilt vill Lagrådet framhålla att frågan om användning av överskottsinformation måste lösas. Detta är en förutsättning för att en lagstiftning om buggning skall kunna godtas.

Lagrrådet vill tillägga följande. Den tekniska utvecklingen kännetecknas av att olika kommunikationsformer som hittills varit åtskilda smälter ihop inom informationstekniken. När kommunikationsinnehåll digitaliseras och kan överföras och lagras i nya former uppstår det fenomen som brukar kallas konvergens. På det straffprocessuella området kan det ta sig uttryck i att gränsdragningen mellan olika tvångsmedel blir oklarare. Enligt Lagrådets mening är det angeläget att en samlad översyn görs av de straffprocessuella tvångsmedlen i belysning av teknikutvecklingen. Ett utredningsförslag har lagts fram av Datastraffrättsutredningen i SOU 1992:110 men har inte lett till lagstiftning. Snabbheten i teknikutvecklingen gör troligen att förslagen där inte är anpassade till dagens situation och än mindre till morgondagens.

Slutligen vill Lagrådet ta upp användningen av andra hemliga metoder för teknisk avlyssning och övervakning t.ex. användning av kroppsmikrofoner och pejling. I remissen anføres att dessa metoder inte bör lagregleras nu. Buggningsutredningen hade lagt fram förslag om lagreglering av s.k. annan teknisk avlyssning, bl.a. mot bakgrund av Europadomstolens dom i fallet A mot Frankrike (se SOU 1998:46 s. 354). Lagrådet har för sin del uppfattningen att användningen i Sverige av tvångsmedel av detta slag kan komma i konflikt med artikel 8 i europakonventionen, om de inte är lagreglerade här. En sådan översyn av de straffprocessuella tvångsmedlen som Lagrådet nyss förordat bör kunna omfatta också denna fråga. I avvaktan på eventuellt kommande lagstiftning måste polis och åklagare i varje särskilt fall överväga om metoderna kan användas utan att artikel 8 träds för när.

Beträffande de särskilda lagförslagen vill Lagrådet ytterligare anföra följande.

Förslaget till lag om hemlig avlyssning

1 §

I paragrafen har i första stycket tagits in en definition av tvångsmedlet hemlig avlyssning. Enligt Lagrådets mening bör av definitionen också framgå att det är en viss plats som avlyssnas. En komplettering av lagtexten bör därför ske. Vidare bör några formella ändringar göras.

I andra stycket föreskrivs att vid hemlig avlyssning får med särskilt tillstånd tekniska hjälpmedel i hemlighet installeras och återtas från plats som annars skyddas mot intrång. Enligt 7 § i lagförslaget föreligger det en skyldighet att återta eller förstöra ett installerat hjälpmedel. I tillståndet till att installera ett hjälpmedel får därför anses ingå en rätt att även återta hjälpmedlet. Någon särskild bestämmelse härom behövs följaktligen inte. Orden "och återtas" i förevarande stycke bör därför utgå ur lagtexten.

De båda styckena behandlar två helt skilda frågor. Enligt Lagrådets mening skulle regleringen vinna i tydlighet genom att definitionen hemlig avlyssning ensam får utgöra första paragrafen medan befogenheten i andra stycket att göra intrång bryts ut till en ny paragraf.

Mot bakgrund av det anförda föreslår Lagrådet att 1 § ges följande lydelse:

“Med hemlig avlyssning avses i denna lag att på viss plats tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, som allmänheten inte har tillträde till, vid förundersökning i brottmål i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.”

Den nya paragrafen bör ges följande lydelse.

“Vid hemlig avlyssning får med särskilt tillstånd de tekniska hjälpmedlen i hemlighet installeras på en plats som annars skyddas mot intrång.”

2 §

I punkten 2 anges att hemlig avlyssning får användas vid förundersökning angående sådant brott enligt 3 § i 1960 års lag om straff för varusmuggling som avser narkotika. Lagrådet har den

12 april 2000 avgivit yttrande över ett förslag till lag om straff för smuggling m.m. Lagen, som avses ersätta 1960 års lag, har föreslagits träda i kraft den 1 januari 2001, dvs. innan föreliggande lagförslag avses träda i kraft. I det fortsatta lagstiftningsarbetet måste vid utformningen av föreliggande bestämmelse hänsyn tas till den föreslagna nya smugglingslagen.

4 och 5 §§

Med hänsyn bl.a. till vad Lagrådet anfört tidigare föreslår Lagrådet att andra stycket i 4 § flyttas till 5 § som kan ges följande lydelse.

“Hemlig avlyssning får inte avse

1. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet som bedrivs av advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (1980:620) och deras biträden, annat än om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som avses i 2 §,

2. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas av präster inom trossamfund eller av dem, som i ett sådant samfund har motsvarande ställning, för bikt eller enskilt själavårdande samtal,

3. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet av någon som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen, annat än om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som avses i 2 § och att avlyssningen är förenlig med 3 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen respektive 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Om det vid hemlig avlyssning framkommer att avlyssningen omfattar sådana uppgifter som någon, som avses i första stycket och som avlyssnas, inte enligt 36 kap. 5 § andra-sjätte styckena rättegångsbalken skulle få höras som vittne om, skall avlyssningen omedelbart avbrytas. Tal där detta kan antas komma att ske skall alltid avlyssnas direkt. En upptagning eller uppteckning skall omedelbart förstöras i den del där uppgifterna förekommer.”

7 §

Om Lagrådets förslag till utformning av 1 § andra stycket följs bör orden “och återta” i första stycket av förevarande paragraf utgå.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

27 kap. 19 §

I paragrafen föreskrivs bl.a. att hemlig teleövervakning får användas vid förundersökning angående sådant brott enligt 1 § i 1960 års lag om straff för varusmuggling som avser narkotika. Som Lagrådet anmärkt vid

granskningen av 2 § förslaget till lag om hemlig avlyssning har regeringen i en av Lagrådet tidigare granskad lagrådsremiss föreslagit införandet av en ny smugglingslag. I remissen har också föreslagits vissa följdändringar i förevarande paragraf. Vid den slutliga utformningen av föreliggande paragraf bör hänsyn tas till den nya smugglingslagen.

27 kap. 20 §

I första stycket föreslås en ny andra punkt varigenom tillämpningsområdet för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning utvidgas på så sätt att sådana åtgärder kan avse även en teleadress som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte har kontaktat eller kommer att kontakta “och det inte är fråga om lokalisering enligt 19 § första stycket”. Vid lagrådsföredragningen har upplysts att avsikten med det citerade tillägget är att uttrycka att lokalisering inte får användas i fråga om sådan teleadress som nu är i fråga. Denna innebörd framgår inte klart av den föreslagna lagtexten. Enligt Lagrådets mening bör därför det sista ledet av första stycket 2 utgå. I stället kan andra stycket inledas med följande mening.

“Hemlig teleövervakning som innebär lokalisering av en viss teleadress får inte ske i fråga om sådan teleadress som avses i första stycket 2.”

Lagrådet vill vidare, med anledning av den föreslagna 20 a §, föreslå att ordet “endast” utgår ur första meningen i första stycket.

27 kap. 20 a §

I paragrafen föreslås nya bestämmelser om hemlig teleövervakning för det fall det ännu inte finns någon som är skäligen misstänkt. Syftet med åtgärden skall vara att identifiera gärningsmannen. Punkt 1 gäller uppgifter om de teleadresser som använts i anslutning till den plats där brottet har begåtts. Av författningskommentaren framgår dock att det också skall vara fråga om teleadresser som använts vid tidpunkten för brottet. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. Punkt 2 gäller uppgifter om teledokument till eller från en teleadress som innehas eller används av en målsägande “och samtycke till åtgärden inte kan inhämtas”. Den citerade formuleringen är enligt Lagrådets mening alltför vid med hänsyn till vad som synes vara åsyftat, nämligen det fallet att målsäganden är ur stånd att lämna samtycke eller har avlidit. Lagtexten bör avfattas så att den återspeglar den avsedda innebörden. Slutligen bör i andra stycket uttrycket “... fastställa vem som är gärningsman” ändras till “... vem som skäligen kan misstänkas för brottet” (jfr första stycket).

Lagrådet föreslår med hänvisning till det anförda att paragrafen formuleras enligt följande.

“Om det inte finns någon som är skäligen misstänkt får hemlig teleövervakning användas för att i hemlighet inhämta uppgifter om

1. de teleadresser som använts i anslutning till tiden och platsen för brottet, eller

2. teledokument som har befordrats till eller från en teleadress som innehas av eller av särskild anledning kan antas ha använts av en målsägande som inte kan samtycka till åtgärden.

Hemlig teleövervakning enligt denna paragraf får ske endast om syftet är att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet.”

27 kap. 22 §

Lagrådet hänvisar till vad som anförts i samband med granskningen av 5 § förslaget till lag om hemlig avlyssning.

27 kap. 28 §

I paragrafen regleras hur ärenden om hemliga tvångsmedel skall handläggas. Bl.a. föreskrivs att ett av rätten förordnat offentligt ombud i ärendet skall närvara vid rättens sammanträde. Enligt andra stycket får i brådskande fall sammanträde hållas och beslut fattas utan att ett offentligt ombud varit närvarande eller annars fått tillfälle att yttra sig. I sådant fall skall ett offentligt ombud underrättas om att beslut har fattats och ges tillfälle att ta del av ärendet.

Enligt Lagrådets mening bör det snarast efter ett sådant sammanträde som avses i andra stycket förordnas ett offentligt ombud i ärendet. En föreskrift härom bör tas in i stycket. Det offentliga ombudet har med stöd av bestämmelserna i 26 § andra stycket rätt att ta del av vad som förekommit i ärendet. Bestämmelsen härom i förevarande paragraf bör därför utgå.

Mot bakgrund av det anförda förordar Lagrådet att andra stycket sista meningen ges följande lydelse.

“I sådant fall skall ett offentligt ombud snarast därefter förordnas i ärendet.”

Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen

14 kap. 2 §

Denna paragraf är redan i dag mycket omfattande och svåröverskådlig. Det tillägg som föreslås till fjärde stycket gör regleringen än mera komplicerad. Enligt Lagrådets mening skulle en viss förenkling vara att tillägget i stället görs i sjätte stycket, som kan förses med en andra mening av följande lydelse.

“Fjärde stycket gäller inte heller uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § andra stycket.”

14 kap. 11 §

Kapitlet innehåller bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen (1-8 §§) och om förbehåll (9 och 10 §§). Den nya paragrafen hör till den förstnämnda kategorin och bör därför placeras före 9 och 10 §§. Lagrådet kan förstå att den nya bestämmelsen inte naturligen låter sig infoga i någon av 1 - 8 §§. Det bör då övervägas om den inte kan utgöra en ny 5 a §, även om bruk av paragrafer med litterabeteckning hittills har kunnat undvikas i sekretesslagen.

Förslaget till lag om ändring i lagen om hemlig kameraövervakning Bilaga 4

I en ny 8 § föreslås bestämmelser om möjlighet till hemlig kameraövervakning för det fall det inte finns någon som är skäligen misstänkt. I lagtexten anges som förutsättning för den angivna åtgärden att denna är av synnerlig vikt för utredningen. Paragrafen synes emellertid i denna del ha samma tillämpningsområde som den föreslagna 27 kap. 20 a § rättegångsbalken, dvs. syftet skall vara att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Enligt Lagrådets mening bör den nu aktuella paragrafen utformas på motsvarande sätt. Lagrådet ifrågasätter vidare placeringen av bestämmelsen, som innehållsmässigt hör samman med 3 §. Enligt Lagrådets mening är det mera lämpligt att den placeras som en ny 3 a §. Ordet "endast" bör samtidigt utgå ur 3 § första stycket.

Den nya 3 a § kan då utformas enligt följande.

“Om det inte finns någon som är skäligen misstänkt får hemlig kameraövervakning användas för att övervaka den plats där brottet har begåtts eller en nära omgivning till denna plats. Hemlig kameraövervakning enligt denna paragraf får ske endast om syftet är att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet.”

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Lagtext

Förslag till lag om hemlig rumsavlyssning

Härigenom föreskrivs följande

1 § Med hemlig rumsavlyssning avses i denna lag avlyssning eller upptagning som

1. sker i hemlighet och med tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, samt
2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, som allmänheten inte har tillträde till.

2 § Hemlig rumsavlyssning får användas vid förundersökning om

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,
2. andra brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om
 - a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken som inte är att anse som mindre grovt brott,
 - b) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - c) grovt sexuellt tvång enligt 6 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken,
 - d) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - e) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,
 - f) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,
 - g) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,
 - h) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,
 - i) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § fjärde stycket brottsbalken,
 - j) grovt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § andra stycket brottsbalken,
 - k) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller
 - l) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
3. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

3 § Hemlig rumsavlyssning får användas endast om

1. någon är skäligen misstänkt för sådant brott som avses i 2 §,

2. åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen, och
3. skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

4 § Hemlig rumsavlyssning får endast avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes bostad, får hemlig rumsavlyssning användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

Hemlig rumsavlyssning får inte avse

1. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet som bedrivs av advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter eller familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2001:453), eller
2. en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas för verksamhet av någon som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Vad som sägs i andra stycket gäller dock inte om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för brott som avses i 2 §.

Hemlig rumsavlyssning får inte avse en sådan plats som stadigvarande används eller är särskilt avsedd att användas av präster inom trossamfund eller av dem, som i ett sådant samfund har motsvarande ställning, för bikt eller enskilt själavårdande samtal.

5 § Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § andra-sjätte styckena rättegångsbalken, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt uttryckts. Om det framkommer under rumsavlyssningen att det är fråga om ett sådant samtal eller sådant tal, skall avlyssningen omedelbart avbrytas.

En upptagning eller uppteckning som innehåller samtal eller tal som inte får omfattas av hemlig rumsavlyssning skall i dessa delar omedelbart förstöras.

6 § För att verkställa ett beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning får med särskilt tillstånd tekniska hjälpmedel i hemlighet installeras på en plats som annars skyddas mot intrång. Ett sådant tillstånd får inte avse annan plats än den som skall avlyssnas.

7 § Frågor om hemlig rumsavlyssning prövas av rätten efter ansökan av åklagare. Vid handläggningen tillämpas vad som föreskrivs i 27 kap. 26-30 §§ rättegångsbalken.

8 § Ett beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning skall innehålla uppgifter om vem som är skäligen misstänkt för brottet samt den plats tillståndet gäller. Om tillståndet är förenat med en rätt att få tillträde till platsen för att installera tekniska hjälpmedel, skall det särskilt anges.

I beslutet skall det också anges under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

9 § Vid verkställande av hemlig rumsavlyssning får olägenhet eller skada inte förorsakas utöver vad som är oundgängligen nödvändigt.

10 § Om det inte längre finns skäl för ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning, skall åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet.

11 § Om ett tekniskt hjälpmedel har installerats med stöd av ett tillstånd enligt 6 §, skall hjälpmedlet återtas eller på annat sätt göras obrukbart så snart det kan ske efter det att tiden för tillståndet har gått ut eller tillståndet hävts.

12 § Om det vid hemlig rumsavlyssning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om rumsavlyssning, får uppgifterna användas för att utreda brottet endast om det är fråga om brott som avses i 2 §.

Om det har kommit fram uppgifter om förestående brott, får uppgifterna användas för att förhindra brott.

13 § En upptagning eller uppteckning som har gjorts vid hemlig rumsavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 27 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse för utredning av brott som avses i 2 §, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras.

Trots vad som sägs i andra stycket får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar som rör brott som avses i 2 § eller förestående brott i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

14 § Rättens beslut i frågor om hemlig rumsavlyssning går genast i verkställighet.

I fråga om överklagande av rättens beslut enligt denna lag tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av rättens beslut i brottmål i fråga om en åtgärd som avses i 25–28 kap. samma balk.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006 och gäller till utgången av år 2010.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 27 kap. 24 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott skall de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. De skall därefter förstöras.

Trots vad som sägs i andra stycket får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag.

Föreslagen lydelse

24 §¹³

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning *eller hemlig teleövervakning* skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

¹³ Senaste lydelse 2005:504.

Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100)¹⁴ skall ha följande lydelse.

16 kap.**1 §¹⁵***Nuvarande lydelse*

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare.

Föreslagen lydelse

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om kvar-

¹⁴ Lagen omtryckt 1992:1474.¹⁵ Senaste lydelse 2005:37.

hållande av försändelse på Bilaga 5
befordringsföretag, hemlig
teleavlyssning, hemlig teleöver-
vakning, hemlig kameraöver-
vakning eller *hemlig*
rumsavlyssning på grund av beslut
av domstol, undersökningsledare
eller åklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken eller hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av första stycket, skall det genast anmälas hos rätten. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla skälen för beslutet. Rätten skall pröva ärendet snabbt. Anser rätten att beslutet inte bör bestå, skall det upphävas.

Föreslagen lydelse

28 §

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, hemlig kameraövervakning enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning eller *hemlig rumsavlyssning enligt lagen (2006:00) om hemlig rumsavlyssning* skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren. Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1 och 2 §§ samt 4 kap. 27 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 28 a och 28 b §§, samt närmast efter 4 kap. 28 § och närmast före 4 kap. 28 a § och 28 b § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §¹⁶

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
8. tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
9. hemlig kameraövervakning,
10. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och
11. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

10. hemlig rumsavlyssning

11. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och

12. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om överlämnande, utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

2 kap.

1 §¹⁷

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-6, 9 och 11 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en mot-

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-6, 9, 10 och 12 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en mot-

¹⁶ Senaste lydelse 2005:491.

¹⁷ Senaste lydelse 2005:491.

svarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7, 8 och 10 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

svarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7, 8 och 11 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

2 §¹⁸

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4, 7 och 10 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 6, 8, 9 och 11 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4, 7 och 11 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 6, 8-10 och 12 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

4 kap.

27 §

En ansökan om hemlig kameraövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd.

Upptagningar behöver inte granskas enligt 7 § lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

Upptagningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning har skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 7 § lagen om hemlig kameraövervakning.

¹⁸ Senaste lydelse 2005:491.

*Hemlig rumsavlyssning av
någon i Sverige*

28 a §

En ansökan om hemlig rumsavlyssning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd.

Upptagningar och uppteckningar behöver inte granskas enligt 13 § första stycket lagen (2006:00) om hemlig rumsavlyssning. Upptagningar och uppteckningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 13 § lagen om hemlig rumsavlyssning.

*Hemlig rumsavlyssning av
någon i utlandet*

28 b §

Om hemlig rumsavlyssning skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat och den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige, får rätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta rumsavlyssningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

Förteckning över remissinstanserna

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att avge synpunkter på promemorian Hemlig rumsavlyssning.

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Säkerhetspolisen, Datainspektionen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Registernämnden, Skatteverket, Försvarsmakten, Tullverket, Riksarkivet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Svenska polisförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges läkarförbund, Sveriges Psykologförbund, Svenska Journalistförbundet, Tidningsutgivarna, Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter, Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter, Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Svenska kyrkan, Sveriges Kristna Råd, Judiska Centralrådet och Islamiska Samarbetsrådet.

Åklagarmyndigheten har till sitt yttrande bifogat yttranden från flera åklagarkammare.

Hemlig rumsavlyssning i andra länder

Hemlig rumsavlyssning är tillåtet som ett straffprocessuellt tvångsmedel för att utreda brott i de flesta länder inom EU, bl.a. Danmark, Finland, Tyskland, Nederländerna och Storbritannien. I Danmark och Storbritannien, där hemlig rumsavlyssning har varit tillåten sedan en längre tid, anser myndigheterna att tvångsmedlet är mycket värdefullt i det polisiära arbetet. I Norge har "romavlytting" nyligen införts som ett tvångsmedel för att utreda terroristbrott och de allvarligaste formerna av organiserad brottslighet.

Nedan följer en beskrivning av huvuddragen i regleringarna avseende hemlig rumsavlyssning i Danmark, Finland och Norge. I viss utsträckning redovisas också praktiska erfarenheter av användningen av tvångsmedlet.

Danmark

Bestämmelser om *anden aflytning*, som i huvudsak motsvarar vad som i denna promemoria avses med hemlig rumsavlyssning, finns i retsplejeloven. Möjligheten till att använda anden aflytning infördes 1985 genom ett särskilt kapitel i denna lag med regler om "indgreb i meddelelsehemmeligheden" (71 kap. §§ 780-791). Med indgreb i meddelelsehemmeligheden avses bl.a. anden aflytning (§ 780 första stycket 2).

Allmänna förutsättningar för indgreb i meddelelsehemmeligheden är enligt § 781 första stycket 2 och 3 att åtgärden kan antas vara av avgörande betydelse för utredningen samt att det är fråga om utredning antingen av ett brott som kan medföra fängelse i sex år eller mer eller något annat av de brott som nämns särskilt i paragrafen. När det gäller anden aflytning krävs det dessutom att misstanken rör ett brott som kan ha medfört eller kan medföra fara för människors liv eller välfärd eller för betydande samhällsintressen (§ 781 första stycket 5). Anden aflytning har i rättspraxis t.ex. godtagits i utredningar som avser misstanke om varusmuggling avseende stora kvantiteter cannabisharts (se Ugeskrift for retsvæsen 1990 s. 713). Anden aflytning kan användas i stort sett överallt, bl.a. i bostäder, på hotellrum eller ute i det fria. § 782 innehåller emellertid bestämmelser som i viss mån ytterligare begränsar möjligheten att göra ingrepp i meddelelsehemmeligheden. I första stycket är proportionalitetsprincipen lagfäst. Andra stycket innebär att bl.a. anden aflytning inte får ske av samtal mellan den misstänkte och den som enligt reglerna i § 170 i retsplejeloven inte får vittna i saken, dvs. präst, läkare, försvarare eller advokat, när fråga är om uppgifter som de har erhållit vid utövandet av sin verksamhet.

Beslut om anden aflytning fattas av rätten. I beslutet skall anges den plats som ingreppet angår och den tid inom vilken ingreppet får ske. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga fyra veckor. I brådskande fall får polisen fatta beslut om anden aflytning. Beslutet skall i sådana fall snarast möjligt och senast inom 24 timmar från dess verkställande underställas rättens prövning (§ 783).

Innan rätten beslutar i en fråga om indgreb i meddelelsehemmeligheten skall rätten enligt § 784 utse en advokat som skall företräda den som åtgärden angår och advokaten skall beredas möjlighet att yttra sig i ärendet. Om utredningen gäller ett brott mot statens självständighet eller mot statsförfattningen eller de högsta statsmyndigheterna, skall advokaten utses ur en av Justitsministeriet bestämd krets av advokater. Advokaten får inte lämna informationen vidare och får inte utan polisens samtycke sätta sig i förbindelse med den som åtgärden angår.

Företrädare för Buggningsutredningen besökte som ett led i utredningsarbetet Justitsministeriet i Köpenhamn, strafferet och resplejekontoret. Vid de samtal som fördes med företrädare för Justitsministeriet deltog även representanter för Polismyndigheten i Köpenhamn. Under samtalen framkom att den danska polisen uppfattar möjligheten att använda anden aflytning som en nödvändighet i kampen mot den allvarliga organiserade kriminaliteten. Den danska polisen uppgav att de i åtskilliga utredningar hade fått fram avgörande bevisning genom att använda anden aflytning. Enligt den danska polisen har anden aflytning kommit att användas i allt större utsträckning eftersom det inte har varit tillräckligt med t.ex. telefonavlyssning. Den danska polisen konstaterade att kriminella personer säkerligen är medvetna om att anden aflytning används i det polisiära arbetet, men att det ändå är mycket svårt för dem att i längden skydda sig mot tvångsmedlet, eftersom de inte ständigt kan gå runt och titta på grund av att de möjligen kan vara föremål för anden aflytning. Den danska polisen påpekade att anden aflytning är ett resurskrävande tvångsmedel, vilket i sig sätter gränser för hur ofta det kan användas. Verkställandet av åtgärden är personalkrävande eftersom det praktiskt taget alltid krävs att det sker en direktavlyssning för ett ändamålsenligt och effektivt utredningsarbete. På grund av det används anden aflytning enligt den danska polisen bara vid mycket allvarliga brott och endast om det verkligen är nödvändigt för att föra utredningen framåt.

Finland

I Finland infördes 1995 genom ett särskilt kapitel, 5 a kap., i tvångsmedelslagen bestämmelser som möjliggör bl.a. *teknisk avlyssning*, vilket i huvudsak motsvarar vad som i denna promemoria avses med hemlig rumsavlyssning. Inledningsvis var det förbjudet att i samband med teknisk avlyssning placera en avlyssningsanordning i ett rum där den misstänkte vistas eller i ett fordon som denne använder. Detta förbud försvårade i praktiken avlyssningen i tekniskt hänseende och polisen använde inte heller teknisk avlyssning en enda gång under åren 1997 och 1998. Förbudet slopades 1999 genom en ändring i ovan nämnda kapitel i tvångsmedelslagen (366/1999).

När någon är skäligen misstänkt för ett brott som kan medföra fängelse i minst fyra år, narkotikabrott, ett straffbart försök till något sådant brott, eller för förberedelse till ett "brott som begås i terroristiskt syfte", får den myndighet som sköter förundersökningen av brottet utföra teknisk avlyssning av den misstänkte, om de uppgifter som fås genom

avlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av brottet (4 § 1 mom.). Teknisk avlyssning får med stöd av 1 mom. riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinsrättning eller som är rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

Fram till 2003 fick teknisk avlyssning inte i något fall riktas mot en bostad. Genom ett tillägg som detta år infördes i bestämmelsen om teknisk avlyssning gäller dock numera att när någon är skäligen misstänkt för något av vissa särskilt angivna brott eller straffbart försök till sådant brott, exempelvis folkmord, landsförräderi, grovt sexuellt utnyttjande av barn, dråp, mord, grov människohandel, grovt rån, grovt narkotikabrott och vissa specificerade terroristhandlingar, kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning också mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt befinner sig, om det skulle vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad inkräktar på den misstänktes eller andras rättigheter, s.k. bostadsavlyssning (4 § 3 mom.).

Som skäl för att i vissa fall tillåta teknisk avlyssning även av bostäder angav regeringen bl.a. att professionella brottslingar och organiserade kriminella grupper i sin verksamhet kan antas beakta också begränsningarna gällande de platser som myndigheternas befogenheter omfattar. Regeringen konstaterade vidare att om myndigheterna inte har befogenheter att utföra observation på vissa platser, kan de kriminella sträva efter att planera eller bedriva den brottsliga verksamheten uttryckligen på dessa platser. Regeringen angav som exempel att en betydande del av handeln med narkotika i Finland sker i bostäder (RP 52/2002 rd. s. 27 f.).

Beslut om teknisk avlyssning fattas av rätten när det är fråga om avlyssning av en person i fängvårdsväsendets förvar, utrymme som är avsett för stadigvarande boende eller när avsikten är att placera en avlyssningsanordning i ett fordon som används av den misstänkte eller i det utrymme där den misstänkte befinner sig. I andra fall av teknisk avlyssning beslutar den polisman som är chef eller biträdande chef för den polisenhet som ansvarar för förundersökningen. När det gäller sådana fall av teknisk avlyssning som kräver beslut av rätten kan en anhållningsberättigad tjänsteman inte fatta beslut ens i brådskande fall (5 §).

När domstolen tar upp ett ärende som gäller tillstånd till teknisk avlyssning av ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende, skall den förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intressena för den misstänkte som avlyssnas och andra som kan bli avlyssnade. Den som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon har fått kännedom om under uppdraget (6 a §).

Av inrikesministeriets berättelse till riksdagens justitieombudsman om användningen av förtäckta metoder att skaffa information år 2004 framgår det att det beviljades 33 tillstånd till teknisk avlyssning under

detta år. Teknisk avlyssning användes huvudsakligen för utredning av grova narkotikabrott. Enligt polisens bedömning hade användningen av teknisk avlyssning avgörande eller viktig betydelse för utredningen i 44 procent av fallen. Domstolarna beviljade 14 tillstånd till bostadsavlyssning. Bostadsavlyssning användes huvudsakligen för utredning av grova narkotikabrott och brott mot person. Vid tidpunkten för rapporteringen till inrikesministeriet var de flesta utredningar alltså pågående. Några slutliga bedömningar av vilken betydelse bostadsavlyssning haft för utredningen hade därför inte gjorts. I fyra fall hade polisen dock gjort den preliminära bedömningen att tvångsmedlet hade haft stor betydelse för utredningen.

Norge

Sedan augusti i år kan norska domstolar i vissa fall ge polisen tillstånd till *romavlytting*, vilket i huvudsak motsvarar vad som i denna promemoria avses med hemlig rumsavlyssning. Tillstånd till romavlytting kan enligt en ny bestämmelse i straffprocessloven, § 216 m, ges när någon är skäligen misstänkt för en terroristhandling eller försök till en sådan handling. Romavlytting kan också tillåtas vid skälig misstanke om mord eller dråp, grovt rån eller särskilt grovt narkotikabrott, eller försök till sådant brott, under förutsättning att handlingen i fråga har utförts som ett led i verksamheten i en organiserad kriminell grupp. Dessutom kan romavlytting tillåtas när det föreligger skälig misstanke om mord eller dråp eller försök till mord eller dråp om handlingen har utförts som ett led i verksamhet som syftar till att motarbeta rättsväsendet. Tillstånd till romavlytting kan bara ges när det kan antas att avlyssningen kommer att ha väsentlig betydelse för förundersökningen och förundersökningen annars skulle försvåras avsevärt. Tillstånd till romavlytting kan bara avse en plats där det kan antas att den misstänkte kommer att befinna sig. Är det fråga om en offentlig plats eller en annan plats som är tillgänglig för ett större antal personer, kan tillstånd bara ges om det finns särskilda skäl. Detsamma gäller vid avlyssning av en plats där advokat, läkare präst eller andra normalt för särskilt förtroliga samtal, såvitt denne inte själv är misstänkt i saken. Rätten kan inte ge tillstånd till romavlytting för mer än två veckor åt gången. I fall då det föreligger stor risk för att förundersökningen blir lidande medan rättens tillstånd inväntas, kan den begärande myndigheten träda i rättens ställe och fatta beslut om romavlytting. Om så sker skall beslutet dock så snart som möjligt och senast inom 24 timmar efter verkställighetens påbörjande, underställas rättens prövning.

Som skäl för att införa romavlytting som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel angav Justis- och politidepartementet att brottsligheten under senare år utvecklats på ett sådant sätt att behovet av tvångsmedlet i dag är större än för bara några år sedan. Departementet pekade på att många kriminella grupper har blivit mer professionella och mer organiserade än tidigare och att dessa grupper ofta verkar över nationsgränserna. Departementet nämnde också att vittnen, målsägande och andra som kommer i kontakt med dessa grupper på grund av rädsla för repressalier ofta vägrar att höras eller på annat sätt medverka i

polisens utredning. Därtill kommer enligt departementet den ökade risken för terroristhandlingar mot Norge. Enligt departementet är befintliga tvångsmedel inte tillräckliga för att utreda terroristbrottslighet och den allra grävsta organiserade och systemhotande brottsligheten. Departementet bedömde därför att romavlytting i vissa fall skulle kunna ge upplysningar av central betydelse för utredningen av sådana brott (Ot. prp. nr. 60 [2004-2005] Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven [romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet] s. 96 f.).

Bilaga 7